Editura UNIVERS

194

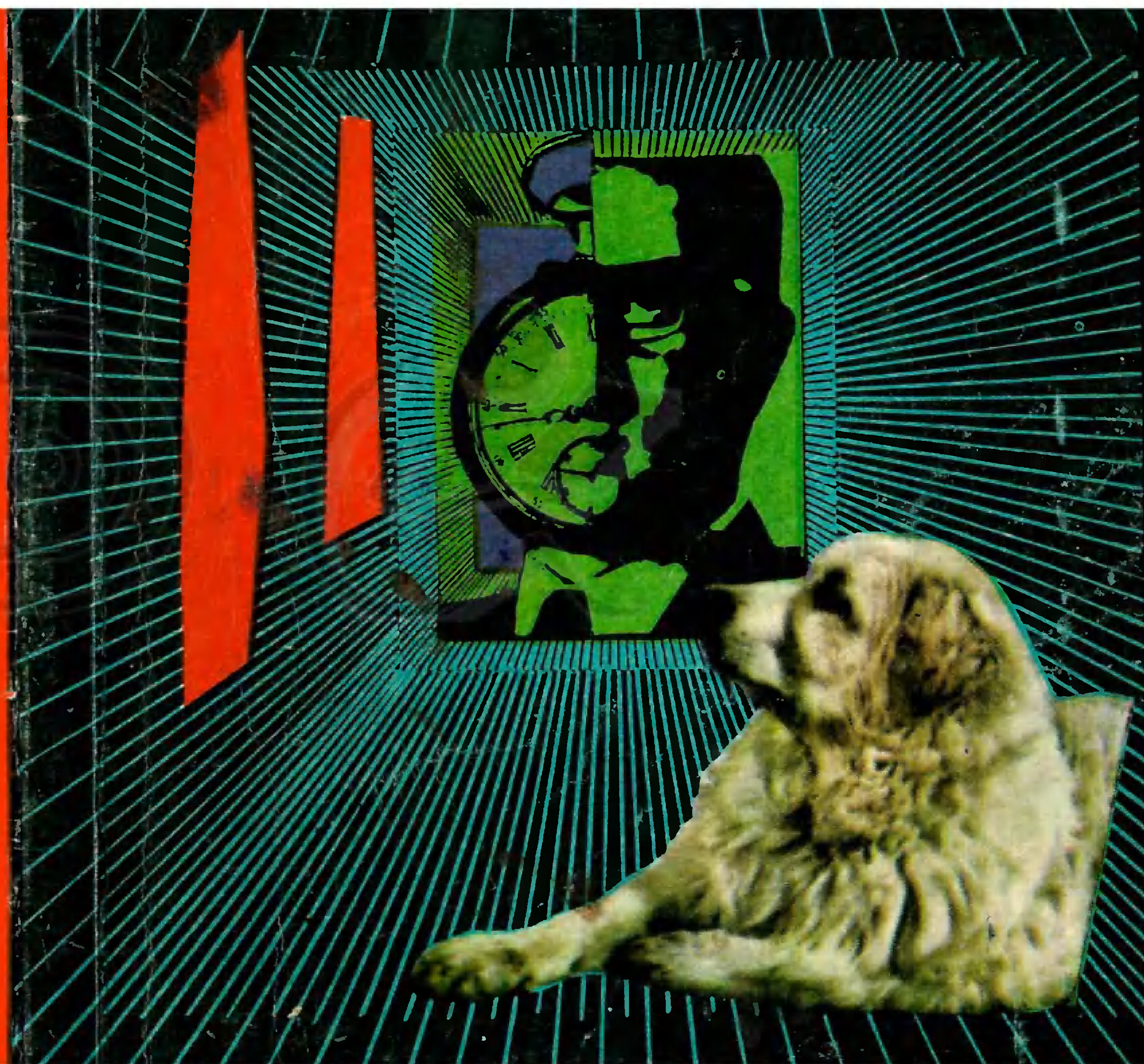
1972

SAUL BELLOW

TRĂIEȘTE-ȚI CLIPA

Saul Bellow este cea mai remarcabilă prezență literară a Statelor Unite apărută în ultimele două decenii. Creația sa constituie ecoul ideilor care frămîntă generația postbelică, răspunzînd unor direcții mai adînci în spiritul și tradiția americană. Eroii săi ... sînt oameni suspendați în vidul existenței, sufocați de oroarea betonată a marilor orașe golite de suflet și îndopate de civilizație, oameni căutînd bezmetic o scăpare, un licăr de lumină.

SAUL BELLOW • TRĂIEȘTE-ȚI CLIPA

Lei 4

COLECȚIA MERIDIANE

Coperta: *Dan Erceanu*

SEIZE THE DAY

by

Saul Bellow

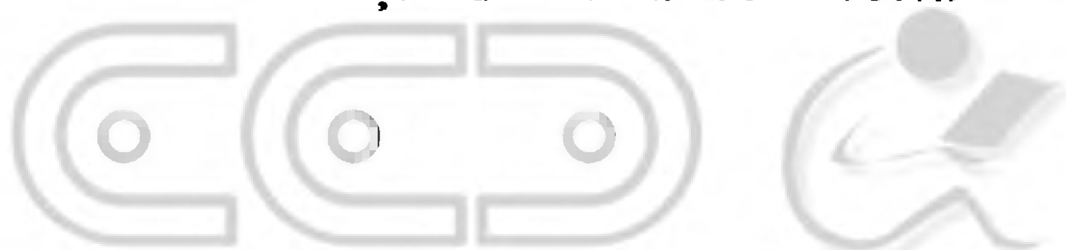
The Viking Press — New York
© 1956 by Saul Bellow

Toate drepturile asupra acestei versiuni
sînt rezervate Editurii UNIVERS

Saul Bellow

Trăiește-ți clipa

În românește de *Anda Teodorescu*

Editura UNIVERS

București — 1972

CUVÎNT ÎNAINTE

Sesizată şi condamnată de mulţi critici de statură recunoscută, „aspiraţia" unor scriitori burghezi contemporani către titlul — puţin de invidiat — de „interesanţi" nu face decît să adîncească în cadrul culturii apusene prăpastia artificială dintre literatura „bună" şi cea „accesibilă".

Diferenţierea, conturată încă dinainte de război, în primele decenii ale veacului, s-a născut din încercarea protestatară şi dornică de înnoire, a unor coloşi ai literaturii moderne, de a găsi forme originale de expresie şi de a ataca frontal zone pînă atunci considerate tabu de cultura burgheză.

Accentuată pe parcurs, căutarea e ridicată la rangul de scop în sine, reacţia directă e sinuos evitată prin supraetajări de efecte şi ambiguităţi de sensuri, tendinţa spre obiectivare realistă e discreditată iar subiectivitatea devine cuvîntul-cheie al procesului artistic. În felul acesta, romanul, care în secolul al XIX-lea devenise evident forma de exprimare a spiritului vremii, se izolează tot mai mult de colectivitate, devenind o modalitate a individului şi a problemelor sale. Perioada postbelică accentuează diversitatea formelor şi procedeelor romaneşti înregistrînd şi o criză a literaturii burgheze occidentale, o stagnare a mersului în adîncime şi o lărgire numai superficială a cîmpului investigaţiei.

Fuga de realism, de problematica socială, de ritmurile fundamentale ale vieţii reluate pe plan artistic a dus la un impas al literaturii anglo-saxone, împotriva căruia au

luat poziție în primul rînd marii scriitori, artiștii autentici. Personalități ca John Steinbeck, Graham Greene, E. Hemingway au continuat tradiția valoroasă a romanului ancorat în realitate, prelucrînd artistic experiența colectivă, transformînd opera lor într-un mediu de cea mai largă accesibilitate pentru transmiterea ideilor și mesajului epocii noastre. Lor li se alătură mereu alte și alte talente a căror înaltă conștiință a îndatoririlor scriitoricești îi situează în adevărata avangardă literară, în primele rînduri ale bunului gust și valorii estetice, nu ale modei și experimentului golit de sens.

Saul Bellow este una din aceste personalități, pe deplin afirmată prin mai multe romane, povestiri, piese de teatru și articole. Figură de seamă a culturii americane contemporane, el este un scriitor cu adevărat progresist nu numai prin discutarea sinceră și curajoasă a celor mai ascunse racile ale societății capitaliste, prin umanismul său generos și plin de căldură, ci și prin stilul expresiv de o poezie cînd exuberantă cînd patetică, în care se pot recunoaște ecouri din Dostoievski și Gorki, dar și din Mark Twain și Șalom Alehem.

De la primul roman, *Omul pendul* (1944), Saul Bellow dovedește acele calități care vor face ca mai tîrziu opera să-i fie caracterizată drept una dintre cele mai valoroase ale epocii noastre : luciditate uneori amară, caracterizare a eroului prin prisma fenomenelor de mediu social, insistență asupra problematicii omului mărunt, sufocat de societate. Cu atît mai mare este semnificația cărții cu cît apare într-un moment de răscruce, marcînd unele din punctele culminante ale tragismului civilizației apusene, după ce războiul și bestialitatea fascistă zdrobiseră multe din tradițiile și valorile acesteia. Ca răspuns la haosul unei lumi în disoluție, primul roman al lui Bellow opunea omul tragediei lumii, într-o epocă de o destructibilitate fără

precedent; eroul-narator, cu toată înfierbîntarea și îndoiala tinereții, încearcă în mod conștient nu numai să-și salveze existența ci să găsească un temei decisiv pentru existență în sine.

Tot în acest roman se schițează temele pe care Bellow le va trata în romanele următoare *Victima* (1947), *Aventurile lui Augie March* (1953), *Trăiește-ți clipa* (1956), *Henderson, făcătorul de ploaie* (1959) și *Herzog* (1961), precum și limitele viziunii sale artistice: orientarea intelectuală a experienței, conflict dintre individ, cu viața sa interioară amenințată de incertitudine, disperare și suferință și lumea exterioară, societatea capitalistă care, sub masca prosperității și a „șanselor de succes" nu-i oferă decît iluzii și dezamăgiri, accentuarea necazurilor oamenilor mărunți, a luptei lor pentru a-și păstra măcar demnitatea necălcată în picioare, pentru a nu fi complet asimilați mecanismului ucigător al sistemului social.

Paleta artistică a scriitorului include și culoarea groasă, detaliul rabelaisian, anecdota apăsată, creatoare de atmosferă, dar și conturul aburit al parabolei, jocul pluridimensional al ideilor, motivul simbolic, aluzia complicat literară. Scriitorul a rezistat tentației lucidității lipsite de viață, ademenitoare pentru atîția alți artiști încă din vremea experimentelor de limbaj de la începutul secolului Proza lui e întotdeauna vioaie, vorbită, contribuind la dramatismul romanelor, tensionată, extravagantă, juxtapunînd vocabularul elevat unor construcții extrem de colocviale în ritmuri aproape poetice, așa cum numai străbunul său literar Melville mai realizase în *Moby Dick*.

Uneori momeala intelectualismului e prea atrăgătoare și claritatea mesajului e întunecată de mulțimea argumentelor contradictorii. Alteori, lăsîndu-se furat de propriile-i personaje, victime speriate ale vieții, Bellow sugerează soluții și ieșiri false, eronate; legătura dintre oameni e conce-

pută metafizic, idealul activ se distruge într-o vagă chemare la dragoste pentru semenii noştri, milă şi înţelegere.

În ciuda acestor limitări, tabloul societăţii americane pe care Saul Bellow îl zugrăveşte în romanele sale este de un realism crud şi onest. Structura oscilantă — al cărei simbol e pendulul — între constrîngere şi extindere, între înfrîngere şi victorie, între speranţă şi deznădejde e perceptibilă în fiecare din eroii săi: Asa, Augie March, Tommy Wilhelm, Henderson şi Herzog. Semnificativ e faptul că întotdeauna valoarea pozitivă — înălţarea spre fericire, speranţa, lupta, dragostea de oameni — predomină şi conferă în final o notă de optimism şi încredere în viitor.

Trăieşte-ţi clipa (1956), roman scurt, aproape nuvelă, sintetizează magistral preocupările şi calităţile creaţiei lui Saul Bellow. Ca şi Arthur Miller în *Moartea unui comis voiajor*, scriitorul e preocupat de soarta unui om nici foarte inteligent, nici foarte curajos, nici foarte puternic, supus tensiunilor şi forţelor simultane ale societăţii. Semnificaţia suferinţei şi tragediei lui Tommy Wilhelm derivă tocmai din relaţia dintre el şi mediu, din conturarea şi definirea eului său prin prisma plasei de relaţii, reacţii şi comportamente care formează uriaşul edificiu social-uman ostil omului. Tocmai această textură difuză dar simţită ca o prezenţă funcţională în roman creează baza pe care situaţia eroului e construită din măruntele episoade ale unei zile. New York-ul în partea apuseană a sa, celebrul West Side, e descris cu amănunţime, cu hotelurile vechi cu mochete prăfuite, băile şi piscinile în care afacerişti buhăiţi îşi cumpără o falsă senzaţie de tinereţe şi vigoare, restaurantele cu autoservire cu fauna de cucoane bătrîne şi excesiv fardate, dar mai ales cu bursa de mărfuri, adevărata coloană vertebrală a acestui segment de populaţie urbană îmbuibată şi împopoţonată.

Pregnanța și acuitatea detaliilor, scenele viu schițate amintesc de maniera unui Dreiser sau Scott Fitzgerald. „Și mulțimea, mulțimea imensă, curentul inepuizabil al milioanelor de toate soiurile și felurile, revărsîndu-se, îmbulzindu-se, de toate vîrstele, inteligențele, posesori ai tuturor secretelor omenești, din trecut și viitor, purtînd scrise pe față pecetea unei esențe sau a unui motiv: muncesc, cheltuiesc, tind, plănuiesc, iubesc, mă agăț, susțin, cedez, invidiez, tînjesc, disprețuiesc, mor, ascund, vreau."

Tot acest peisaj newyorkez este evident un microcosm parodic al întregii societăți americane, iar șarlatanul Tamkin este falsul profet, poet și filozof al acestei societăți putrede. Tamkin definește, delimitează și analizează „rațional" febra banului, descompune ciclurile de „vinovăție și agresiune", inventează euri false și autentice în dreptul tabelelor electronice care arată scăderea sau urcarea prețurilor slăninei la bursa de mărfuri, în sfîrșit, dă glas noului credo american: „Trecutul nu e bun de nimic. Viitorul e plin de neliniște. Doar prezentul e real — aici-și-acum. Trăiește-ți clipa."

Viziunea de coșmar a West Side-ului — un infern grotesc de bătrîni urîți, răsfățați, goi sufletește — e extinsă asupra întregii societăți în care banii au luat locul sîngelui în vinele oamenilor. „Banii! Cînd îi aveam, șiroiam de bani. Sîngeram bani. Aveam hemoragii de bani. Dar acum cînd s-au terminat, unde să mă duc să cer?" strigă Tommy Wilhelm în culmea disperării.

Mai pregnant chiar decît în *Victima*, New York-ul e un Babel al sufletelor însingurate, al oamenilor înstrăinați: „Și era chinul iadului să nu înțelegi și să nu fii înțeles, să nu-i deosebești pe cei țicniți de cei zdraveni, pe cei înțelepți de cei proști, pe bătrîni de tineri și pe bolnavi de cei sănătoși. Trebuie să vorbești doar cu tine însuți ziua

și să te gîndești la tine noaptea. Cu cine să stai de vorbă într-un oraș ca New York-ul ?"

Aceasta este deci imaginea mecanizată a mulțimii însingurate, a individului fragmentat. În figura centrală a lui Tommy Wilhelm, care și-a pierdut slujba la compania Rojax, a cărui nevastă l-a lăsat și ai cărui copii s-au îndepărtat de el, care trăiește acum cu Unicap și Coca-Cola, e simbolizată cea mai mare nenorocire a americanului obișnuit: insuccesul, rămînerea în urmă. Incapabil să facă față cerințelor tot mai mari ale vieții, neputînd să lupte pentru a fi „mereu în frunte", mereu „în clipă", Tommy e pe punctul de a pieri, de a fi pur și simplu înghițit și anihilat de vîrtejul insensibil al existenței sociale în mediul burghez american. În momentul cînd minciuna și iluzia în care s-a complăcut o viață se destramă, eroul rămîne fragil și neapărat în fața vieții, aparent o altă victimă a acesteia. Printr-un efort de conștiință însă, Tommy reușește să-și transceadă suferința, să și-o sublimeze printr-o adîncă înțelegere a sensurilor vieții. Respingînd soluția superficială propusă de Tamkin în poezia abracadabrantă care se vrea criptică, respingînd soluția facilă și mincinoasă a „trăirii în clipă", Tommy Wilhelm ajunge să discearnă legenda propriei sale morți, să înțeleagă adevărul suprem al vieții.

„Poate că scopul vieții sale și esența prezenței lui acolo era tocmai să greșească", gîndește undeva eroul. Cititorul rămîne însă cu dorința ca sensurile existenței să fie mai afirmative, ca nota de resemnare să nu întunece triumful vieții autentice. Imaginea poetică ce încheie cartea are frumusețea și concentrarea unei metafore autentice, dar ambiguitatea ei nu oferă cu adevărat o contrapondere tabloului atît de amplu și necruțător al societății capitaliste. În orice caz, dorința de a găsi rezolvări, de a deschide drumuri, de a discuta problemele care stau în fața omului modern

e explicată în roman şi, alături de valoarea intrinsecă a naraţiunii şi caracterizarea măiestrită a personajelor, constituie una din principalele calităţi ale cărţii, situînd-o printre cele mai importante creaţii ale literaturii americane de după război.

ANDA TEODORESCU

I

CÎND ERA vorba să-şi ascundă necazurile, Tommy Wilhelm nu era mai nepriceput ca alţii. Sau cel puţin aşa îşi închipuia, bizuindu-se pe vreo cîteva fapte care dovedeau că are dreptate. Odinioară fusese actor — adică nu chiar actor, figurant doar — şi ştia ce înseamnă să-ţi joci rolul. Şi pe urmă, fuma havană ; şi cînd cineva fumează havană şi poartă pălărie, are un avantaj : e mai greu să-ţi dai seama ce e în sufletul lui. Cobora de la etajul 23 în holul de la mezanin ca să-şi ia corespondenţa înainte de micul dejun şi era convins — spera în orice caz — că arăta acceptabil : ca un domn care se descurcă. Era pur şi simplu o speranţă, fiindcă mai mult nu avea ce să adauge. La etajul 14 se aşteptă ca tatăl său să intre şi el în lift ; se întîlneau deseori la această oră, în drum spre micul dejun. Dacă-şi făcea atîtea griji pentru înfăţişarea lui, era mai ales de gura lui taică-su. Dar nimeni nu chemase liftul la etajul 14, şi acesta continuă să coboare. Apoi, uşa se deschise lin şi carpeta vişinie, care acoperea pardoseala holului, veni să se întindă unduindu-se la picioarele lui Wilhelm. În faţa lui holul se căsca întunecat,

somnoros. Draperiile franțuzești semănînd cu niște pînze de corabie nu lăsau să pătrundă soarele, dar trei ferestre înalte, înguste, erau deschise, și în aerul albăstrui Wilhelm văzu un porumbel gata să se așeze pe lanțul gros care ținea marchiza cinematografului aflat chiar sub holul hotelului. O clipă îi auzi aripile bătînd puternic.

Majoritatea celor care stăteau la hotelul Gloriana trecuseră de vîrsta pensiei. Pe străzile 70, 80 și 90, înșirate de-a lungul Broadway-ului, trăiește o mare parte din populația de bătrîni și bătrîne a New York-ului. Cînd nu e prea rece sau prea umed afară, umplu băncile din părculețele cu garduri scunde, sau se înșiruie de-a lungul răsuflătorilor stațiilor de metro din Piața Verdi pînă la Universitatea Columbia, se înghesuie prin magazine, cafenele, prin dughene, ceainării, brutării, saloane de cosmetică, săli de lectură și cluburi. Printre toți bătrînii aceia de la hotelul Gloriana, Wilhelm nu se simțea prea la largul lui. Era destul de tînăr, de vreo patruzeci și ceva de ani, mare și blond, cu umeri puternici ; lat în spate și masiv ca un urs, dar dacă te uitai bine, vedeai că a început să se gîrbovească și să-și piardă supletea. După micul dejun, cei vîrstnici se așezau pe fotoliile și canapelele de piele verde din hol și începeau să trăncănească sau să se uite prin ziare ; n-aveau altceva de făcut decît să aștepte să treacă ziua. Dar Wilhelm era obișnuit să ducă o viață activă și-i plăcea ca dimineața să pornească la treabă plin de energie. De cîteva luni, cum nu avea slujbă, își menținea moralul sculîndu-se devreme ; la ora opt era de

obicei gata bărbierit și cobora în hol. Își cumpăra ziarul și cîteva trabucuri, bea o Coca-Cola sau mai multe și se ducea să-și ia micul dejun cu tatăl său. Iar după aceea... hai în căutare de lucru. Plecarea din hotel devenise într-un fel principala lui ocupație. Dar își dădea seama că nu putea s-o mai ducă așa multă vreme, iar astăzi era de-a dreptul speriat. Simțea că ritualul obișnuit e gata să se ducă pe apa sîmbetei și că-i venise sorocul bucluclui celui mare, pînă acum fără nume, doar presimțit. Avea să afle înainte de căderea serii.

Cu toate acestea, își urmă drumul de fiecare zi și traversă holul.

Rubin, omul de la standul de ziare, avea vederea slabă. Poate că ochii îi erau nu atîta slabi cît lipsiți de expresie, cu genele lor dantelate care se încrețeau la coada ochiului. Se îmbrăca bine. N-avea nevoie s-o facă, întrucît stătea îndărătul standului cea mai mare parte din timp — și totuși se îmbrăca foarte bine. Acum avea un costum cafeniu : manșetele îi acopereau părul de pe dosul palmelor. Purta o cravată pictată. Nu-l văzu pe Wilhelm apropiindu-se ; privea visător spre hotelul Ansonia care se vedea din colțul lui, la cîteva cvartale distanță. Hotelul Ansonia, mîndria cartierului, fusese construit de Stanford White. Arăta ca un palat baroc din Praga sau München, însă de o sută de ori mai mare, cu turnulețe, cupole, bulbucături și globuri de metal înverzite de ploaie, festoane și dantelării de fier. Pe cupolele sale rotunde stau înfipte una lîngă alta antene de televiziune. După cum e vremea, arată ca marmura sau ca apa mării,

negru ca ardezia în ceață, alb ca tuful vulcanic în lumina soarelui. În dimineața asta arăta ca propria sa imagine reflectată într-o apă adîncă, alb și bucălat ca un norișor deasupra, scobit și contorsionat pe dedesubt. Cei doi îl priviră împreună. Apoi Rubin spuse :

— Tatăl dumneavoastră, domnul bătrîn, a și coborît la micul dejun.

— A, da ? Astăzi mi-a luat-o înainte.

— Aveți o cămașă grozavă, zise Rubin. De unde e, de la Saks ?

— Nu, de la Jack Fagman — Chicago.

Chiar cînd era deprimat, Wilhelm știa să-și încrețească simpatic fruntea. Unele mișcări încete, tăcute ale feței sale erau foarte plăcute. Se trase un pas înapoi, de parcă ar fi vrut să se studieze și să-și vadă mai bine cămașa. Privirea îi sclipea comic — un comentariu asupra propriei sale înfățișări neîngrijite. Îi plăcea să poarte haine bune, dar de cum le punea pe el, fiecare articol începea să-și facă de cap. Wilhelm rîse puțin gîfîit ; avea dinți mărunți ; cînd rîdea și pufnea, obrajii i se rotunjeau și arăta mult mai tînăr. De mult, cînd intrase la colegiu și purta haină cu blăniță și șapcă turtită pe capul lui cel mare și blond, taică-su spunea că așa mălai mare cum e, are lipici și poate să atragă și păsărelele dintr-un copac. Și acum Wilhelm mai păstra ceva din farmecul de pe vremuri.

— Îmi place culoarea asta grej, spuse el sociabil, bine dispus. Dar nu e lavabilă. Trebuie s-o dai la curățătorie chimică. Cînd vine înapoi, nu miroase așa plăcut ca atunci cînd o speli.

Oricum, e o cămaşă frumuşică. M-a costat 16 sau 18 dolari.

Cămaşa nu fusese cumpărată de Wilhelm; era un cadou de la patronul lui — fostul lui patron cu care se certase. Dar n-avea nici un motiv să-i spună lui Rubin întreaga istorie. Deşi poate că Rubin ştia — era genul de om care le ştie pe toate. Şi Wilhelm ştia o groază de lucruri despre Rubin, dacă era vorba pe-aşa, despre nevasta lui Rubin, despre treburile şi sănătatea lui. Dar nici unul din aceste subiecte nu putea fi discutat, şi povara lucrurilor care nu puteau fi spuse le lăsa prea puţine motive de conversaţie.

— Arătaţi grozav astăzi, spuse Rubin.

Şi Wilhelm spuse bucuros :

— Chiar aşa ? Crezi ?

Nu putea să creadă. Îşi văzu imaginea în vitrina de sticlă plină de cutii cu ţigări de foi, printre sigiliile de stat, hîrtiile aurite şi portretele în rame grele poleite şi încărcate ale unor oameni celebri ca García, Eduard al VII-lea, împăratul Cirus. Desigur, era întuneric şi geamul deforma, dar oricum nu prea arăta bine. Avea o cută adîncă pe frunte, ca o paranteză, acolo unde se îmbină sprîncenele, şi pete cafenii pe tenul arămiu. Începu să se amuze oarecum în faţa umbrei propriei lui admiraţii, a ochilor tulburi, avizi, a nărilor şi buzelor sale. Hipopotam blond ! Aşa se vedea pe sine însuşi. Vedea o faţă lată, rotundă, o gură mare cu buze pline, roşii şi dinţi pătraţi. Şi pălăria ; şi trabucul. Ar fi trebuit să fac muncă manuală toată viaţa, reflectă el. Muncă grea, cinstită, care te stoarce şi te face să dormi. N-aş mai fi avut pic

de energie şi m-aş fi simţit mai bine. Dar, vezi Doamne, eu trebuia să mă afirm.

Eforturi făcuse destule, dar asta era cu totul altceva decît munca grea. Iar dacă de tînăr o pornise cu stîngul, era tocmai din pricina chipului său. Curînd după 1930, datorită înfăţişării sale chipeşe, fusese considerat pentru foarte puţină vreme o viitoare stea şi se dusese la Hollywood. Timp de şapte ani, cu încăpăţînare, încercase să devină artist de cinema. Foarte curînd iluziile şi ambiţiile îi secaseră, dar datorită mîndriei şi poate şi datorită lenei, rămăsese în California. În cele din urmă se apucase de altele, dar acei şapte ani de sîrguinţă nerăsplătită îl făcuseră oarecum nepotrivit pentru negoţ şi afaceri, iar acum era prea tîrziu să se apuce de vreo meserie. Se maturizase încet şi pierduse ritmul, iar ca atare n-avea ce face cu propria lui energie, ba era chiar convins că tocmai această energie îi făcuse cel mai mare rău.

— Nu v-am văzut la rummy aseară, spuse Rubin.

— N-am putut să vin. Cum a mers ?

În ultimele săptămîni, Wilhelm jucase aproape în fiecare seară, dar ieri înţelesese brusc că nu-i mai dă mîna să piardă. Nu cîştigase niciodată. Nici măcar o dată. Şi deşi pierderile erau mici, nu erau totuşi cîştiguri, nu-i aşa ? Erau pierderi, şi gata. Se plictisise să tot piardă şi se plictisise şi de parteneri, aşa că se dusese singur la cinema.

— A, spuse Rubin, a mers bine. Carl s-a făcut de rîs ţipînd la băieţi. Da data asta doctorul Tamkin nu l-a lăsat să-şi facă de cap. I-a explicat motivul psihologic.

— Ce motiv ?

Rubin spuse :

— Nu sînt în stare să-i repet cuvintele. Parcă poate cineva... Știți doar cum vorbește Tamkin. Nu mă întrebați pe mine. Doriți ziarul *Tribune* ? Nu vreți să vă uitați la ultimele cote de la bursa de mărfuri ?

— Nu știu la ce mi-ar folosi. Știu prețurile de ieri de la ora trei. Dar poate că totuși ar fi mai bine să-l cumpăr, spuse Wilhelm.

Ca să bage mîna în buzunarul hainei, trebui să salte mult un umăr. În buzunar, printre pachețele cu tot felul de pilule, mucuri, sfori de celofan, benzi roșii de la pachetele de țigări pe care le folosea uneori ca să-și lustruiască dinții — își aminti că lăsase să cadă vreo cîțiva penny.

— Nu prea sună a milioane, spuse Rubin.

Voia să pară că face doar o glumă de dragul conversației, dar vocea îi era lipsită de orice inflexiune și ochii mici cu pleoape grele priveau în altă parte. Nu voia să asculte. Pentru el era totuna. Poate că și știa, fiind omul care le știa pe toate.

Nu, nu prea suna a milioane. Wilhelm avea trei stocuri de slănină angajate pe piața de mărfuri. Doctorul Tamkin și el cumpăraseră marfa acum patru zile cu 12,96 dolari, dar prețul începuse imediat să scadă și scădea încă. Desigur că poșta de dimineață adusese și o notă pentru achitarea taxei adiționale. Primea cîte una în fiecare zi.

Psihologul, doctorul Tamkin, îl băgase în afacerea asta. Tamkin locuia la hotelul Gloriana și chibița la jocul de cărți. Îi explicase lui Wilhelm că poți să speculezi cu mărfuri la una din sucursa-

lele mai mărginașe ale unei bănci bune de pe Wall Street, fără să avansezi toți banii ceruți în mod legal. Totul depindea de directorul sucursalei. Dacă te știa — și toți directorii de sucursale îl știau pe Tamkin — îți permitea să faci achiziții pe termen scurt. Era nevoie numai să-ți deschizi un mic cont.

— Tot secretul acestui tip de speculație, îi spusese Tamkin, este să fii ager. Trebuie să acționezi repede — să cumperi și să vinzi ; să cumperi și să revinzi. Dar repede ! Să te duci la ghișeu și să telefonezi la Chicago chiar în secunda potrivită. Să dai lovitură după lovitură ! Și să te retragi în aceeași zi. Cît ai clipi din ochi, te alegi cu 15—20.000 de dolari cîștig de la boabele de soia, cafea, porumb, piei, grîu, bumbac.

Desigur, doctorul se pricepea la mersul pieței. Altfel n-ar fi putut face ca totul să pară atît de simplu.

— De obicei, oamenii pierd fiindcă se lăcomesc și nu se retrag atunci cînd începe să crească prețul. Ei riscă, dar eu speculez în mod științific. Aici nu merge pe ghicite. Cum realizezi cîteva puncte, cum te retragi, zău așa, îl convingea doctorul — un bărbat chel, cu ochi bulbucați și buza flască. Te-ai gîndit vreodată cîți bani scot unii de pe piață ?

Trecînd brusc de la atenția mohorîtă la un rîs cu spasme care-i schimbă cu totul expresia feței, Wilhelm spusese :

— Ha-ha, dacă m-am gîndit ! Dar ce crezi ? Cine nu știe că am trecut de mult de criza din '29 și că sîntem în plin avînt ? Cine n-a citit ra-

portul Fulbright? Bani sînt peste tot. Toată lumea se scaldă în bani. Bani sînt... sînt...

— Şi poţi să rămîi aşa, poţi să stai cu braţele încrucişate, în timp ce toţi din jur se îmbogăţesc? spusese doctorul Tamkin. Îţi mărturisesc că eu unul nu pot. Mă tot gîndesc la oamenii care cîştigă averi pur şi simplu fiindcă au cîţiva dolari pe care să-i investească. Nu au pic de minte sau de talent, doar nişte parale în plus care fac pui. Mă înfierbînt şi-mi pierd răbdarea, ah, cum îmi pierd răbdarea! N-am putut niciodată să-mi practic meseria. Cu atîţia bani în jur, nimeni nu vrea să fie prost în timp ce toţi ceilalţi ştiu să profite. Cunosc nişte tipi care cîştigă 5.000 sau 10.000 de dolari pe săptămînă, pur şi simplu învîrtindu-se de colo pînă colo. Ştiu pe unul, de exemplu, care stă la hotelul Pierre. Nu-i nimic de capul lui, dar bea la prînz o ladă întreagă de şampanie Mumm. Mai ştiu pe un altul în Central Park... dar la ce bun să mai vorbim! Ăştia cîştigă milioane. Au avocaţi deştepţi, care-i scapă de impozite printr-o mie şi unul de şiretlicuri.

— Pe cînd pe mine m-au dus, comentase Wilhelm. Soţia mea a refuzat să semneze împreună cu mine declaraţia comună de venituri. Cînd am avut un an bun, am intrat în categoria de impozite de 32% şi m-au stors pînă n-am rămas cu nimic. Ce să mai zic de anii slabi?

— Guvernul e în mîna afaceriştilor, spusese doctorul Tamkin. Poţi să fii sigur că cei care cîştigă 5.000 pe săptămînă...

— N-am eu nevoie de bani dintr-ăştia, se împotrivise Wilhelm. De-aş putea să-mi fac şi eu un venit cît de mic dar sigur din afacerea asta. Nu

mult. Nu cer mult. Dar am atîta nevoie... ! Ţi-aş fi recunoscător dacă ai vrea să mă înveţi cum să procedez.

— Cu plăcere. Şi eu procedez aşa în mod regulat. Dacă vrei, îţi aduc chitanţele mele. Şi mai vrei să ştii ceva ? Îmi place foarte mult atitudinea dumitale. Nu vrei să te cuprindă febra aurului. Genul ăsta de activitate e de obicei plin de sentimente duşmănoase şi pofte urîte. Ar trebui să vezi în ce hal ajung unii din pricina asta. Vin la bursă dispuşi să comită şi o crimă.

— Ştii ce l-am auzit o dată pe unul spunînd ? intervenise Wilhelm. Îl cunoşti pe om după ceea ce îndrăgeşte.

— Bine zis, aprobase Tamkin. Dar nu trebuie să le urmezi exemplul. Mai există şi o metodă calmă şi raţională, o metodă psihologică.

Tatăl lui Wilhelm, bătrînul doctor Adler, trăia într-o lume cu totul diferită de cea a fiului său, dar o dată îl prevenise împotriva doctorului Tamkin. Mai mult aşa, în treacăt — era un bătrîn bonom — îi spusese :

— Wilky, poate că-ţi pleci prea mult urechea la Tamkin ăsta. E interesant să stai de vorbă cu el. Nu mă îndoiesc. Eu îl găsesc destul de vulgar, dar are putere de convingere. Totuşi, nu ştiu cît preţ poţi pune pe vorbele lui.

Pe Wilhelm îl amărîse foarte mult faptul că taică-su vorbise cu atîta lipsă de interes despre bunăstarea lui. Doctorului Adler îi plăcea să pară amabil. Amabil ! Fiul său, unicul şi propriul său fiu, nu putea să-şi deschidă sufletul ori să-i ceară o părere tatălui său. N-am să renunţ la Tamkin,

se gîndea el, chiar dacă aş putea. Cel puţin Tamkin mă compătimeşte şi încearcă să mă ajute, pe cînd tata nu vrea să fie deranjat.

Bătrînul doctor Adler nu mai practica medicina ; avea o avere considerabilă şi ar fi putut cu uşurinţă să-şi ajute fiul. De curînd Wilhelm îi spusese :

— Tată... nu ştiu cum s-a întîmplat, dar sînt într-o pasă proastă acum... Îmi pare rău că trebuie să ţi-o mărturisesc. Cred că-ţi dai seama că aş prefera să-ţi aduc veşti bune. Dar e adevărat. Şi dacă-i adevărat, tată... ce să fac ? Asta-i realitatea.

Un alt părinte şi-ar fi dat seama cît de greu îi venea să facă această mărturisire — cît ghinion, cîtă oboseală, slăbiciune şi eşec ascundea ea. Wilhelm încercase să copieze tonul bătrînului şi să sune a gentleman, a bun gust, vorbind cu o voce scăzută. Îşi stăpînise tremurul din glas ; nu făcuse nici un gest stupid. Dar doctorul nu răspunsese. Dăduse numai din cap. Tot atît de bine ai fi putut să-i spui că Seattle e aproape de Puget Sound, sau că echipa Giants joacă în nocturnă cu echipa Dodgers — la fel de puţin i se schimbase expresia de bună dispoziţie de pe faţa lui de bătrînel sănătos şi chipeş. Se purta cu fiul său aşa cum se purtase şi cu pacienţii, şi aceasta era marea durere a lui Wilhelm ; aproape mai mult decît putea să îndure. Nu era în stare să înţeleagă ?... Nu-l putea mişca nimic ? Îşi pierduse cu totul sentimentele de familie ?

Adînc jignit, Wilhelm încercă totuşi să fie drept. Bătrînii se schimbă întotdeauna, spunea el. Au destule lucruri neplăcute la care să se gîndească.

Trebuie să se pregătească pentru călătoria de pe urmă. Nu mai pot trăi conform vechilor scheme, li se schimbă perspectiva, şi ceilalţi, rude ori cunoştinţe, sînt totuna pentru ei. Tata nu mai e ce-a fost, reflectă Wilhelm. Avea treizeci şi doi de ani cînd m-am născut, şi acum merge pe optzeci. Şi pe urmă, cred că e timpul să nu mă mai simt ca un puşti în faţa lui, ca un băieţel.

Doctorul vîrstnic şi dichisit era cu mult deasupra celorlalţi bătrîni din hotel. Toţi îl idolatrizau. Oamenii spuneau :

„Uite-l pe bătrînul profesor Adler, internistul. A fost un mare diagnostician, unul din cei mai buni din New York, şi avea o clientelă formidabilă. Nu arată superb bătrînul ? E atît de plăcut să vezi un savant bătrîn cu o ţinută frumoasă, curat şi imaculat. Se ţine drept şi înţelege fiecare cuvînt pe care i-l spui. Are chiar şi toţi nasturii. Poţi discuta orice cu el."

Funcţionarii, liftierii, telefonistele, chelneriţele, cameristele, direcţia hotelului — toţi îl linguşeau şi-l răsfăţau. Asta şi dorea. Întotdeauna fusese un vanitos. Cîteodată Wilhelm simţea că înnebuneşte de indignare cînd vedea cît de tare se iubeşte pe sine tatăl său.

Despături ziarul *Tribune*, cu litera-i mare, neagră, bătătoare la ochi şi se apucă să citească fără să înţeleagă vreun cuvînt, căci gîndurile îi erau încă la vanitatea tatălui său. Doctorul îşi crease propria sa platformă pentru laude. Oamenii se lăsau seduşi fără să ştie. În fond, de ce-i trebuiau atîtea laude ? Într-un hotel unde toată lumea era ocupată, unde cunoştinţele erau atît de fugare şi aveau o importanţă atît de mică, cum

puteau ele să-l satisfacă ? Imaginea lui putea să stăruie în mintea oamenior o clipă, ici şi colo ; să apară şi să dispară. Nu putea să însemne cine ştie ce pentru ei. Wilhelm oftă prelung şi îşi ridică sprîncenele deasupra ochilor rotunzi. Privi vag chenarele groase ale ziarului.

...Iubind chiar ce vei părăsi curînd. [1]

Îşi aduse aminte fără să vrea de versul acesta. La început crezu că se referă la tatăl său, dar apoi înţelesese că i se potrivea mai bine lui. El trebuia să iubească. *De asta îţi dai seama, şi dragostea ţi-o întăreşte.* Sub influenţa doctorului Tamkin, Wilhelm începuse de curînd să-şi amintească poeziile pe care le citise cîndva. Doctorul Tamkin îi cunoştea, sau spunea că-i cunoaşte, pe marii poeţi englezi, şi din cînd în cînd mai citea şi cîte o poezie de a sa. Trecuse multă vreme de cînd nu-i mai vorbise nimeni lui Wilhelm despre asemenea lucruri. Nu-i plăcea să se gîndească la anii petrecuţi la colegiu, şi totuşi îi revenea imaginea cursului de literatură din anul I. Manualul era *Poezie şi proză engleză* de Lieder şi Lovett, o carte neagră, grea, cu foi subţiri. Eu sînt oare cel care a citit cartea din scoarţă în scoarţă ? se întrebă. Da, o citise, şi cel puţin putea să-şi amintească cu plăcere de faptul ăsta. Citise *Încă o dată, o lauri* ! Ce sunet pur ! Era frumos !

Deşi scufundat sub podeaua de apă... [2]

Wilhelm avea respect pentru adevăr, dar ştia să şi mintă, iar unul din lucrurile în privinţa că-

---

[1] Sonetul LXXIII de Shakespeare.
[2] *Lycidas* de Milton.

rora mințea adesea erau studiile sale. De obicei, spunea că terminase universitatea în statul Pennsylvania ; de fapt, părăsise colegiul înainte de a ajunge în anul III. Sora lui, Catherine, era licențiată în științe. Răposata maică-sa absolvise colegiul Bryn Mawr. El era singurul membru al familiei căruia nu-i plăcuse cartea. Acesta era un alt punct nevralgic. Tatălui său îi era rușine de el.

Îl auzise însă pe bătrîn lăudîndu-se altuia și spunînd :

— Fiul meu e comis-voiajor. N-a avut răbdare să termine școala. Dar se descurcă bine. Venitul lui se ridică la o sumă cu cinci cifre.

— Cam... 30.000—40.000 ? se mirase prietenul său cel gîrbovit.

— Da, are nevoie măcar de atîta pentru stilul lui de viață. Da, de atîta are nevoie.

În ciuda necazurilor sale, Wilhelm aproape pufnise în rîs. Ce vulpoi bătrîn și fățarnic ! Știa că nu mai e de mult director comercial. De multe săptămîni nu mai avea nici slujba de comis-voiajor, nici vreun venit. Dar ne place atît de mult să facem pe grozavii în ochii oamenilor... Ce bine le stă bătrînilor cînd trag cîte o minciună ! Tata, se gîndea Wilhelm, e de fapt comis-voiajor. Mă vinde. El ar fi trebuit să cutreiere drumurile.

Dar care era adevărul ? Adevărul era că existau multe probleme, și tatălui său nu-i plăcea să fie amestecat în ele. Îi era rușine de el. Adevărul, se gîndea Wilhelm, era foarte neplăcut. Își strînse buzele ; îl dureau coardele vocale și gîtul, iar în coșul pieptului se formase un nod dureros. Tata nu mi-a fost niciodată prieten cînd eram tînăr, reflectă el. Era în cabinet, la spital sau la cursuri.

Voia să-mi port singur de grijă și niciodată nu se prea gîndea la mine. Acum mă privește de sus. Și poate că are dreptate, în unele privințe.

Nu era de mirare că Wilhelm încerca să întîrzie momentul cînd va trebui să intre în restaurant. Mersese pînă la capătul standului lui Rubin. Deschisese ziarul; hîrtia proaspătă atîrna moale; trabucul era fumat și nici pălăria nu-l mai apăra. Se înșelase cînd își închipuise că se pricepe mai bine ca alții să-și ascundă necazurile. Îi stăteau clar scrise pe față. Dar nici măcar nu-și dădea seama.

Adesea, numele lor diferite creau o problemă la hotel.

— Sînteți fiul doctorului Adler ?

— Da, dar mă numesc Tommy Wilhelm.

Și doctorului îi plăcea să spună :

— Fiul meu și cu mine folosim nume diferite. Eu mă țin de tradiție. Lui îi plac lucrurile noi.

Numele de „Tommy" era invenția lui Wilhelm. Îl adoptase cînd cu plecarea la Hollywood și renunțase la Adler. Și Hollywoodul fusese tot ideea lui. De obicei, îi plăcea să spună că totul fusese din vina unui „căutător de talente" profesionist, pe care-l chema Maurice Venice. Dar tipul nu-i făcuse niciodată vreo ofertă clară. Făcuse cunoștință cu el, dar rezultatul probelor nu fusese bun. După probe, Wilhelm luase inițiativa și îl bătuse la cap pe Maurice Venice pînă cînd îl făcuse să spună : „Mda, s-ar putea să meargă". Pe baza acestor cuvinte, Wilhelm lăsase colegiul și plecase în California.

Cineva spusese, și Wilhelm era de aceeași părere, că la Los Angeles se adunau toate obiectele pier-

dute din ţară, ca şi cum cineva ar fi scuturat America, iar tot ceea ce nu era înşurubat sau încleiat ca lumea s-ar fi scurs în sudul Californiei. El însuşi fusese unul din aceste obiecte pierdute. Cîteodată spunea : „Eram prea matur pentru colegiu. Eram mare. Şi mi-am zis : cînd o să încep să stau şi eu pe picioarele mele ?" După ce învăţase să conducă o rablă revopsită şi purtase un maiou galben cu lozinci pe el, după ce jucase pocher pe ascuns şi se dusese la întîlniri cu fete, „fumase" colegiul. Voia să încerce ceva nou şi se certa mereu cu părinţii în legătură cu viitorul său. Pe urmă a venit o scrisoare de la Maurice Venice.

Întreaga poveste cu apariţia „descoperitorului" era lungă şi complicată şi cu mai multe versiuni. Adevărul nu s-a aflat niciodată. Mai întîi Wilhelm minţise din lăudăroşenie, apoi din autocompătimire. Dar memoria lui era bună şi mai putea încă să separe ceea ce inventase de ceea ce se întîmplase cu adevărat ; şi în dimineaţa asta, aşa cum stătea lîngă standul lui Rubin cu ziarul în mînă, simţi nevoie să-şi aducă aminte de nebunia acelor zile, cum le trăise în realitate.

Nici nu-mi dădeam seama că trăiam într-un moment de criză economică. Cum am putut să fiu atît de găgăuţă şi să nu mă pregătesc pentru nimic, să mă bazez doar pe noroc şi inspiraţie ? Cu ochii cenuşii rotunjiţi şi buzele frumoase strînse sever faţă de sine însuşi, se sili să scoată la iveală tot ceea ce păstrase ascuns cu grijă. Pe tata nu-l puteam influenţa. Mama a fost aceea care a tot încercat să mă oprească şi ne-am certat, eu am ţipat şi m-am rugat. Cu cît minţeam mai mult,

cu atît ridicam vocea mai tare și mă avîntam... ca un hipopotam. Biata mamă! Cum am dezamăgit-o. Rubin îl auzi pe Wilhelm suspinînd înăbușit, așa cum stătea cu ziarul mototolit, uitat sub braț.

Cînd își dădu seama că în ochii lui Rubin, care-l observa, pare un pierde-vară lipsit de ocupație și, după toate aparențele, neștiind cum să-și omoare timpul, se îndreptă spre automatul de Coca-Cola. Sorbi repede din sticlă și îi veni să tușească, dar nu-i păsa fiindcă era încă dus pe gînduri, cu ochii ațintiți în tavan și cu buzele strînse acoperite cu palma. După un vechi obicei, purta întotdeauna gulerul hainei ridicat de parcă era vînt. Niciodată nu-l lăsa întors la locul lui. Dar pe spatele lui lat, gîrbovit sub propria-i greutate, cu toată forța rămasă doar o masă diformă, gulerul hainei de sport nu părea mai lat decît o panglică.

Își asculta propria voce explicîndu-i, acum douăzeci și cinci de ani, mamei sale în salonul de pe strada West End. „Dar, bine, mamă, dacă nu ajung actor, pot oricînd să mă întorc la școală."

Mamei îi era însă teamă că avea să se distrugă. Îi spunea: „Wilky, tata ar putea să te ajute să urmezi medicina." Și acum, cînd își aducea aminte, simțea că parcă-l strînge cineva de gît. „Nu pot să suport spitalele. Afară de asta, aș putea să greșesc, să vatăm sau chiar să omor un pacient. N-aș putea să îndur. Și pe urmă, nici nu am cap pentru așa ceva."

Apoi maică-sa făcuse greșeala să-i dea de exemplu pe nepotul ei Artie, vărul lui Wilhelm,

care era student eminent la Columbia, la secția de matematică și limbi străine. Artie ăla, mic și tuciuriu, veșnic ca un nor de ploaie, cu mutra lui îngustă și dezgustătoare, cu alunițele și obiceiul de a pufni de parcă-i mirosea ceva tot timpul, care mînca urît la masă și avea deprinderea plictisitoare de a conjuga verbe atunci cînd ieșeai cu el la plimbare. „Afgana e o limbă ușoară. Adaugi terminația *tl* peste tot." Acum era profesor, același Artie cu care Wilhelm se jucase lîngă monumentul soldaților și marinarilor pe Riverside Drive. Și ce mare lucru să fii profesor! Cum puteai să suporți să știi atîtea limbi? Iar Artie trebuie să fi rămas același Artie, ceea ce era o afacere destul de proastă în fond. Sau poate că succesul îl schimbase. Acum, că își cîștigase un loc în viață, poate era mai bun. Oare Artie iubea limbile străine, trăia pentru ele, sau în sufletul lui era și el un cinic? În ziua de azi atîția oameni sînt cuprinși de boala asta. Nimeni nu părea mulțumit, și pe Wilhelm îl cutremura cinismul celor care reușiseră în viață. Cinismul era hrana tuturor. Și ironia. Poate că nu se putea altfel. Ba poate era chiar necesar. Totuși, Wilhelm se temea de cinism din tot sufletul. Ori de cîte ori era prea obosit seara, punea asta pe seama cinismului. Prea mulți se aflau în treabă pe lumea asta! Prea multă falsitate! Avea mai mulți termeni la îndemînă cînd dorea să explice efectul pe care morbul îl avea asupra lui: Găinării! Scîrnăvii! Aglomerare! exclama în sinea sa. Impostură! Crimă! Faceți jocul! Vax!

La început scrisoarea primită de la „descoperitorul de talente" nu păruse nimic altceva decît

o glumă măgulitoare. Maurice Venice văzuse portretul lui Wilhelm în revista colegiului, atunci cînd acesta candidase pentru locul de responsabil financiar al clasei, şi îi scrisese dacă n-ar vrea să facă nişte probe de film. De îndată Wilhelm a şi luat trenul spre New York. Ajungînd acolo, a constatat că Venice e mare şi cu o figură bovină, atît de gras încît braţele păreau strînse pe dedesubt într-o centură de carne şi slănină, dînd senzaţia netă că omul trebuie să sufere din greu. Avea păr puţin ; totuşi, se bucura de avantajul unui ten sănătos. Respira zgomotos şi vorbea gîfîit şi cu greutate din cauza grăsimii din gît. Purta un costum la două rînduri, în genul cunoscut la vremea aceea sub numele de „cutie cu pilule“, cu dungulițe, roz pe fond bleu ; pantalonii îi fluturau în jurul gleznelor.

Au făcut cunoştinţă, şi-au dat mîna şi s-au aşezat. Împreună, cei doi giganţi făceau ca micuţul birou de pe Broadway să pară cît o casă de păpuşi cu mobilă de jucărie. Cînd arăta bine, Wilhelm avea obrazul ca un măr, iar pe vremea aceea părul blond îi creştea des, iar umerii largi stăteau drept ; linia fălcilor îi era suplă, ochii mari şi strălucitori ; nu prea ştia să se mişte, dar era impresionant de frumos. Şi era pe punctul de a comite prima sa mare greşeală. De parcă mă pregăteam — avea să-şi zică după aceea — să pun mîna pe o rangă şi să-mi dau una în cap.

Dominînd biroul din camera mică în care nu pătrundea pic de lumină din pricina clădirilor supraetajate care o înconjurau — pereţii goi, spaţii cenuşii, lagune uscate de pietricele şi smoală — Maurice Venise se legitimă mai întîi. Spuse :

— Scrisoarea mea era pe hîrtie cu antet, dar poate că totuşi vrei să te convingi ?

— Cine, eu ? întrebă Wilhelm. De ce ?

— Unii cred că vreau să fac afaceri şi că cer bani ca să-i bag la probe. Să ştii că nu cer nici o para. Nu-s agentul vreunei societăţi. Nu trebuie să-mi dai nimic la sută.

— Nici nu m-am gîndit la asta, spuse Wilhelm.

Poate că era totuşi ceva în neregulă cu Venice ăsta ? Prea îi dădea multe asigurări.

Cu vocea sa gîfîită, încleiată în grăsime, îl provocă în sfîrşit pe Wilhelm să ia o atitudine.

— Dacă nu eşti convins, poţi să-l suni pe şeful meu şi să vezi cine sînt eu, Maurice Venice.

Wilhelm îl privi uluit.

— De ce să nu fiu sigur ? Sigur că sînt.

— Văd eu după cum mă măsori şi fiindcă biroul ăsta e aşa de prăpădit. Parcă nu m-ai crede. Dă-i drumul. Dă telefon. Nu mă supăr dacă eşti prevăzător. Nu glumesc. Mulţi se îndoiesc de mine la început. Nu le vine să creadă că a dat norocul peste ei.

— Dar vă spun că vă cred, spuse Wilhelm şi se strînse tot ca să-şi stăpînească gîlgîiala rîsului clocotitor.

Era un rîs nervos. Avea gîtul roz şi bărbierit cu grijă în jurul urechilor — tocmai ieşise de la frizer ; iar faţa îi strălucea de dorinţa să facă impresie plăcută. Dar toate astea nu însemnau nimic pentru Venice, care se străduia şi el cît putea să facă o impresie plăcută.

— Dacă eşti surprins, am să-ţi explic cum merge treaba asta, spuse Venice. Acum vreo cinci-

sprezece luni, chiar în acest birou, am văzut în ziar o chestie care mi-a plăcut. Nici măcar nu era o fotografie, ci un desen, o reclamă de sutiene. Dar mi-am dat seama imediat că din fata aia putea să iasă o stea. Dau telefon imediat la ziar să întreb cine e, şi ăia îmi dau numele agenţiei de publicitate. Telefonez la agenţie şi aflu numele desenatorului ; pun mîna pe artist şi-mi dă numărul agenţiei care angaja modele. În sfîrşit, am dat de numărul ei, am sunat-o şi i-am spus : „La telefon e Maurice Venice de la casa de filme Kaskaskia", şi ea de colo : „ Fii serios !" Cînd am văzut că n-o scot la capăt cu ea, i-am spus : „Ascultă, fetiţo. Dumneata n-ai nici o vină. Eşti fată frumoasă şi probabil că ai în jurul dumitale pe puţin o jumătate de duzină de admiratori, băieţi cărora le place să te sune, să te ia peste picior şi să se distreze. Dar, din păcate, eu sînt foarte ocupat şi n-am timp să-mi pierd vremea certîndu-mă, aşa că uite ce faci mata. Asta e numărul meu şi ăsta e numărul casei de filme Kaskaskia. Întreabă de mine, Maurice Venice." Zis şi făcut. După cîtva timp mi-a dat ea telefon, toată numai vai şi pardon, dar n-am vrut s-o fac să se simtă prost şi s-o pornesc cu stîngul în relaţiile mele cu o artistă. Nu fac eu gafe de-astea. Aşa că i-am spus că era foarte firesc să controleze şi că nu face nimic. Voiam să fac o probă de film chiar atunci. Fiindcă mi se întîmplă foarte rar să mă înşel asupra unui talent autentic. Pun degetul unde trebuie. Să ţii minte asta. Şi ştii cine e astăzi fetişcana ?

— Nu, spuse Wilhelm curios. Cine ?

Venice rosti pe un ton apăsat :
— Nita Christenberry.
Wilhelm rămase cu gura căscată. Ce prost era ! N-auzise niciodată de numele ăsta, iar Venice îi aştepta răspunsul şi avea să se supere.
Într-adevăr, Venice se supără. Îl întrebă :
— Pe ce lume trăieşti ? Nu citeşti revistele ? E o starletă.
— Îmi pare rău, răspunse Wilhelm. Sînt la colegiu şi nu prea am timp să mă ţin la curent. Nu înseamnă nimic faptul că n-o cunosc. Pariez că a avut un succes monstru.
— Bineînţeles. Uite o fotografie de-a ei.
Îi arătă lui Wilhelm cîteva poze. Era o frumuseţe în costum de baie — mică de statură, cu sînii, şoldurile şi pulpele rotunde. Da, da, destul de bine, după cîte îşi aducea aminte Wilhelm. Purta tocuri înalte şi avea în păr un pieptene şi o mantilă spaniolă. În mînă ţinea un evantai. Spuse :
— Arată teribil de sexy.
— Nu aşa că-i divină ? Şi cîtă personalitate ! Nu e numai un obiect pentru industria noastră, crede-mă. Avea şi o surpriză pentru Wilhelm : Împreună cu ea mi-am găsit fericirea, spuse el.
— V-aţi găsit fericirea ? întrebă Wilhelm, care tot nu pricepea.
— Da, băiete, sîntem logodiţi.
Wilhelm se mai uită şi la o altă fotografie luată pe plajă. Venice purta un costum de baie din doc şi privea drept în obiectiv, obraz lîngă obraz cu fata. Dedesubt era scris : „Dragoste în colonia Malibu".

— Sînt convins că o să fiţi foarte fericiţi. Vă doresc...

— Ştiu, spuse Venice ferm, voi fi foarte fericit. Cînd am văzut desenul acela, am simţit suflarea destinului asupra mea. Am simţit-o cu toată fiinţa.

— Staţi puţin, mi-am adus aminte, spuse Wilhelm. Nu cumva sînteţi rudă cu Martial Venice, producătorul ?

Venice era nepotul sau fiul unui văr primar al producătorului. Evident, nu reuşise să facă mare lucru în viaţă. Acum, Wilhelm îşi dădea destul de bine seama. Biroul era atît de sărăcăcios, Venice se lăuda cu atîta panică şi avea grijă să se legitimeze — sărmanul băiat ! Era rebutul obscur al unui clan agresiv şi puternic. Ca atare, se bucură de întreaga simpatie a lui Wilhelm.

Venice spuse :

— Probabil că vrei să ştii cum de-am ajuns să-ţi scriu. Te-am văzut în revista şcolii, din întîmplare. Eşti foarte fotogenic.

— Chiar aşa ? spuse Wilhelm, gîfîind mai mult decît rîzînd.

— Doar n-o să mă înveţi pe mine meseria, spuse Venice. Las' pe mine. Doar am studiat, nu glumă.

— Să ştiţi că nu m-aş fi gîndit... În fond, ce genuri de roluri credeţi că mi-ar merge ?

— Cît am vorbit, te-am observat. Să nu crezi că nu te-am observat. Îmi aduci aminte de cineva. Ia să vedem cine-ar fi — cineva din marii artişti din trecut. Milton Sills ? Nu, nu e ăsta. Conway Tearle, Jack Mulhall ? George Ban-

croft ? Nu, avea o față mai aspră. Pot să spun doar atît, că nu ești tipul lui George Raft — genul întunecat, dur și rău.

— Nu, parcă nici eu n-aș zice.

— Nu, nu ești gen boxer, cu pumni, club de noapte și băieți sclipitori dansînd tango sau bolero. Nici Edward G. Robinson — iartă-mă, gîndesc cu voce tare. Și nici pentru roluri de șofer de taxi înfigăreț nu ești bun, cu gura pe care o ai.

— Cred și eu.

— Nici suav ca William Powell, nici tinerel liric ca Buddy Rogers. Cînți la saxofon ? Nu. Dar...

— Dar ce ?

— Te văd în rolul tipului pe care-l părăsește iubita pentru un George Bancroft sau William Powell. Ești statornic — omul se poate bizui pe dumneata. Femeile mai vîrstnice te înțeleg. Mamele sînt de partea dumitale. După tot ce-au suferit, dacă ar fi după ele te-ar lua într-o clipă. Ești foarte simpatic, chiar și fetele tinere își dau seama. Ai deveni un soț bun. Dar se lasă seduse de celelalte genuri. E clar ca lumina zilei.

Wilhelm nu se vedea pe sine în această lumină. Și-acum, gîndindu-se, își dădea seama că nu a fost numai uluit, ci și jignit. Dar bine, încă de pe atunci omul m-a menit să pierd într-una ? Spuse, intenționînd doar parțial să fie obraznic :

— Și chiar asta e părerea dumneavoastră ?

Lui Venice nu-i trecuse niciodată prin cap că cineva ar avea ceva împotrivă să devină stea într-un astfel de rol.

— Asta e şansa dumitale. Mai eşti încă la colegiu. Ce studiezi ? întrebă el pocnind din degete. Aha, prostii.

Şi Wilhelm era de aceeaşi părere.

— Poţi să te mai chinui cincizeci de ani de-acum înainte pînă să fie ceva de capul dumitale. Pe cînd aşa, dintr-un salt te cunoaşte toată lumea. Ajungi un nume ca Roosevelt ori Swanson. De la răsărit pînă la apus, pînă în China, pînă în America de Sud. Zău că nu-s gogoşi. O să ajungi amantul ideal pentru întreg mapamondul. Oamenii doresc, au nevoie de asta. Cînd zîmbeşte El, zîmbeşte un miliard de oameni. Cînd plînge, celălalt miliard suspină cu el. Ascultă, amice...

Venice făcea un efort evident. În calea imaginaţiei lui se afla o povară de care nu putea scăpa. Voia ca şi Wilhelm să o simtă. Îşi strîmbă faţa mare, curată, binevoitoare, cam prostuţă, de parcă ar fi fost supusul ei, şi spuse cu vocea lui înăbuşită, împiedicată în grăsime :

— Ascultă, peste tot sînt oameni care se străduie, nenorociţi, chinuiţi, deprimaţi, obosiţi, care se străduie şi se tot străduie. Au nevoie de o destindere, nu-i aşa ? O ieşire, un ajutor, noroc sau compătimire.

— Chiar aşa, spuse Wilhelm.

Pricepuse ce-l frămînta şi aştepta ca Venice să continue. Dar Venice nu mai avea nimic de spus : terminase. Îi dădu lui Wilhelm mai multe pagini de scenariu litografiat, prinse cu o clamă, şi îi spuse să se pregătească pentru probă.

— Studiază-ţi rolul în faţa oglinzii, spuse el. Şi dă-ţi drumul. Trebuie să te laşi prins de rol.

Să nu-ți fie teamă să te strîmbi și să lași frîu liber emoției. Dă-i drumul. Atunci cînd începi să joci, nu mai ești un om de rînd și măsura lui nu ți se aplică. Încetezi să te mai comporți ca omul obișnuit.

Și așa se făcu că Wilhelm nu se mai întoarse în Pennsylvania. Colegul său de cameră îi trimise lucrurile la New York, și direcțiunea școlii fu obligată să-i scrie doctorului Adler ce s-a întîmplat.

Și totuși, trei luni la rînd, Wilhelm și-a tot amînat plecarea în California. Ar fi dorit să pornească la drum însoțit de binecuvîntarea familiei, dar n-au vrut să i-o dea. Se certă cu părinții și cu sora lui. Și, în sfîrșit, cînd ajunse să-și dea seama prea bine de riscurile care-l așteptau și că avea o mie și unu de motive să nu plece, cînd în sfîrșit începu să i se facă greață de atîtea ezitări, plecă de acasă. Tocmai la așa ceva te puteai aștepta de la Wilhelm. După multă gîndire, ezitare și dialog cu sine însuși, invariabil apuca tocmai pe calea pe care o respinsese de nenumărate ori. Istoria vieții lui era compusă din zeci de asemenea hotărîri. Ajunsese la concluzia că ar fi o greșeală să plece la Hollywood, și dus a fost. Luase hotărîrea să n-o ia de nevastă pe aceea care avea să-i fie soție, și ca atare fugi de acasă și se însură. Era absolut decis să nu-și investească averea în speculațiile lui Tamkin, după care îi dăduse acestuia un cec.

Odinioară, Wilhelm era nerăbdător să-și înceapă viața. Învățătura la colegiu însemna doar o nouă amînare. Venice făcuse primul pas și îi spusese că lumea îl alesese să strălucească în fața

ochilor ei uimiți. Avea să se elibereze din limitele înguste și nesigure ale unei vieți mediocre. Și pe urmă, Venice pretindea că nu se înșală niciodată. Zicea că instinctul lui în descoperirea talentelor este infailibil.

Dar cînd Venice văzu rezultatele probei, făcu repede o întoarcere de 180⁰. Pe atunci Wilhelm avea un defect de vorbire. Nu era chiar o bîlbîială, ci mai mult o pronunțare neclară, pe care banda sonoră o exagera. Pelicula îi mai scotea în evidență și alte particularități, care altminteri treceau neobservate. Cînd ridica din umeri, mîinile îi scădeau și se retrăgeau parcă în mîneci. Avea arcul pieptului lat, și totuși în lumina reflectoarelor nu părea puternic. Deși îi plăcea să-și zică hipopotam, semăna mai degrabă a urs. Avea un mers de urs, iute și fără zgomot, cu vîrfurile picioarelor întoarse înăuntru, de parcă se tot împiedica în pantofi. Venice avusese dreptate doar într-o anume privință. Wilhelm era fotogenic, iar părul lui blond, ondulat (acum încărunțit) ieșea în evidență bine. Dar oricum, după probă Venice nu-l mai încurajă. Dimpotrivă, încercă să scape de el. Nu-i dădea mîna să riște, făcuse și așa prea multe greșeli și trăia într-o teamă permanentă de puternicele sale rude.

Wilhelm le spusese părinților săi : „Venice zice că am față de mine însumi datoria să plec". Cît de rușinat era acum de această minciună ! Îl implorase pe Venice să nu-l zvîrle la gunoi. Îi spusese :

— N-ați putea să mă ajutați ? Aș muri să mă întorc acum la școală.

Apoi, cînd a ajuns în California, a constatat că o recomandație din partea lui Maurice Venice era absolut fatală. Venice avea mai multă nevoie decît el de milă și pomană. După cîțiva ani, cînd Wilhelm trecea printr-o pasă proastă și lucra ca infirmier într-un spital din Los Angeles, văzu fotografia lui Venice în ziar. Era dat în judecată pentru proxenetism. Urmărind cu interes procesul, Wilhelm află că într-adevăr Venice fusese angajat de casa de filme Kaskaskia, dar făcuse abuz de influența pe care o avea organizînd o casă de rendez-vous. „Și-atunci, ce-a vrut cu mine ?" se întreba Wilhelm. N-ar fi vrut să creadă ceva rău despre Venice. Poate era nechibzuit și ghinionist, un fraier, unul sortit să ia mereu plasă. Dar parcă nu merita să facă cincisprezece ani pușcărie pentru asta. Wilhelm se gîndea adesea că i-ar putea scrie să-i spună cît îi părea de rău. Își aminti apoi de asigurările lui Venice că va fi fericit și de suflarea sorții. Nita Christenberry era condamnată la trei ani. Wilhelm o recunoscu și pe ea, deși își schimbase numele.

Pe atunci Wilhelm începuse să-și spună și el altfel. În California deveni Tommy Wilhelm. Doctorul Adler nu fusese de acord. Pînă în ziua de astăzi îi spunea fiului său Wilky, așa cum îi spusese timp de peste patruzeci de ani. Da, da, se gîndea acum Wilhelm, stînd cu ziarul mototolit sub braț, sînt prea puține lucrurile pe care omul le poate schimba după plac. Nu-și poate schimba nici plămînii, nici nervii, nici constituția, nici temperamentul. Nu sînt sub controlul lui. Cînd e tînăr, puternic, impulsiv și nesatisfăcut de cum merg lucrurile, ar vrea să schimbe

ordinea lor ca să arate tuturor cît e el de liber. Dar nu poate nici să răstoarne guvernul, nici să nască altul ; are doar puţine lucruri de schimbat şi, cine ştie, poate presimţirea că în fond nu te poţi schimba. Şi totuşi, face acest gest şi devine Tommy Wilhelm. Wilhelm întotdeauna dorise din tot sufletul să fie Tommy. Dar nu reuşise niciodată să se poarte ca un Tommy şi în sufletul lui rămăsese întotdeauna Wilky. Cînd era beat şi îşi făcea reproşuri amare, îşi zicea tot Wilky. „Wilky, prostule, idiotule !" îşi spunea sie însuşi. Uneori se gîndea că poate era mai bine că nu devenise un om de succes, în calitatea lui de Tommy, dacă tot n-ar fi fost un succes autentic. Wilhelm s-ar fi temut că nu el, ci Tommy avusese acest succes, furîndu-i lui Wilky dreptul său de naştere. Da, da, fusese o prostie, dar toate erau din pricina judecăţii necoapte de la vîrsta de douăzeci de ani. Renunţase la numele tatălui său şi, o dată cu asta, şi la opinia lui. De fapt, ştia el bine, era miza pe care trebuia s-o pună pentru a se libera, Adler fiind în capul lui titlul de proprietate, Tommy libertatea individului. Dar Wilky era eul său de care nu putea să scape.

Cînd ajungi la jumătatea vieţii, nu te mai gîndeşti însă la liberul arbitru. Atunci îţi vine în minte că de la un bunic ai moştenit un păr care seamănă cu mierea cînd se zahariseşte în borcan ; de la altul, umeri largi şi puternici ; o particularitate de vorbire de la un unchi, iar de la altul dinţii mici, ochii cenuşii întunecaţi şi gura cu buze late ca o statuie peruviană. Popoarele care rătăcesc dintr-un loc în altul arată

astfel — au oasele unui trib, pielea altuia. De la mama lui moștenise un suflet simțitor, o inimă bună, o natură meditativă și tendința de a se pierde cu firea.

Greșise schimbîndu-și numele, și era primul care o recunoștea. Dar nu mai putea să revină asupra acestei greșeli, așa că de ce trebuia tatăl său să-i reamintească mereu cum păcătuise ? Era prea tîrziu. Ar trebui să se întoarcă la ziua aceea patetică în care comisese păcatul. Și unde era acea zi ? Trecută și moartă de mult. Ale cui erau aceste amintiri umilitoare ? Ale lui, nu ale tatălui său. Cîte amintiri frumoase avea ? Puține, foarte puține. Trebuie să ierți. Mai întîi să te ierți pe tine însuți, apoi să-i ierți pe toți. Nu suferea oare mai mult el decît tatăl lui de pe urma greșelilor ?

O, Doamne, se rugă Wilhelm. Scoate-mă din necazurile astea. Scapă-mă de gîndurile mele și ajută-mă să fac ceva bun. Îmi pare rău că am pierdut atîta timp. Ajută-mă să ies din încurcături și să încep o viață nouă. Fiindcă m-am încurcat foarte rău. Fie-ți milă.

II

CORESPONDENȚA. Funcționarul care i-o înmînă nu se sinchisea de felul cum arăta el în dimineața asta. Îi aruncă numai o privire scurtă, de jos în sus, pe sub sprîncene, în timp ce-i dădea scrisorile. Și în fond, de ce-ar fi politicoși cu el funcționarii hotelului ? Erau doar la curent cu situația lui. Omul știa că, împreună cu scrisorile, îi înmîna și nota de plată. Wilhelm avu grijă să-și ia o înfățișare detașată de astfel de fleacuri. Dar lucrurile stăteau prost. Ca să plătească nota, va trebui să scoată bani din contul său de la bursă, și acest cont era încontinuu supravegheat datorită scăderii prețului slăninei. După cifrele din *Tribune*, prețul mărfii era cu douăzeci de puncte mai scăzut decît anul trecut. Prețurile erau menținute cu subvenții de la stat. Wilhelm nu știa exact cum se proceda, dar înțelegea că fermierii erau protejați de guvern și că acesta supraveghea bursa, și deci era convins că acțiunile se vor ridica din nou și că n-avea nici o pricină de îngrijorare. Dar între timp, taică-su s-ar fi putut oferi să-i plătească el nota. De ce n-o făcuse ? Ce bătrîn

egoist! Doar vedea bine greutățile fiului său; ar fi putut atît de ușor să-l ajute. Ce puțin ar însemna pentru el, și ce mult pentru Wilhelm! Oare bătrînul n-avea inimă? Poate că pe vremuri, gîndea Wilhelm, eram eu sentimental și-i exageram bunătatea — viața caldă de familie. Poate că niciodată n-a existat așa ceva.

Mai deunăzi, tatăl său îi spusese pe tonul lui amabil, detașat:

— Ei, Wilky, iată-ne împreună sub același acoperiș, după atîția ani.

O clipă Wilhelm se bucurase. Cel puțin acum vor putea să stea de vorbă despre vremurile de demult. În același timp era însă în gardă împotriva insinuărilor. Nu cumva tatăl său spunea: Ce cauți tu aici la hotel cu mine și cum de nu ești acasă, în Brooklyn, cu nevasta și cei doi băieți? Nu ești nici văduv, nici burlac. Întotdeauna ai venit la mine cu încurcăturile tale. Ce vrei să fac cu ele?

Așa că Wilhelm se gîndi o clipă la remarca tatălui său și apoi spuse:

— Sînt douăzeci și șase de etaje pînă la acoperiș. Dar cîți ani au trecut oare?

— Asta te întreb și eu.

— Eh, tată, de unde să știu? Nu cumva era în anul în care a murit mama? În ce an?

Întrebase cu o expresie inocentă pe fața lui blondă, cu obrajii ca niște mere. *În ce an!* De parcă n-ar fi știut anul, luna, ziua, chiar ora morții mamei sale.

— Nu era în '31? spuse doctorul Adler.

— A, da? spuse Wilhelm.

Şi, ca să-şi ascundă amărăciunea şi sentimentul copleşitor de ironie al acestei întrebări, se scutură nervos dătinîndu-şi capul şi pipăind cu mişcări febrile reverele gulerului.

— Tu nu ştii ? spuse tatăl său. Trebuie să înţelegi, pe memoria bătrînilor nu te mai poţi bizui. Ştiu precis că era iarnă. În '32 ?

Da, da, era din cauza vîrstei. Să nu-i dai prea multă importanţă, îşi spuse Wilhelm. Dacă l-ai întreba pe bătrînul doctor în ce an îşi dăduse internatul, ţi-ar răspunde corect. Cu toate astea, să nu-i dai prea multă importanţă. Să nu te cerţi cu propriul tău tată. Să-ţi fie milă de slăbiciunile unui bătrîn.

— Mă tem că era mai degrabă spre '34, tată, spuse el.

Doctorul Adler se gîndea însă : De ce dracu nu poate băiatul ăsta să stea locului cînd vorbeşte omul cu el ? Ba îşi ridică pantalonii cu mîinile în buzunare, ba se bîţîie pe picioare. O să ajungă o adevărată colecţie de ticuri. Wilhelm avea obiceiul să-şi mişte picioarele înainte şi înapoi, ca şi cum, grăbindu-se să intre în casă, ar fi trebuit să-şi curețe mai întîi pantofii pe preşul din faţa uşii.

Atunci Wilhelm spuse :

— Da, atunci a început sfîrşitul, nu-i aşa, tată ?

Wilhelm îl uluia adesea pe doctorul Adler. A început sfîrşitul ? Ce-o mai fi şi asta, unde voia să ajungă ? Al cui sfîrşit ? Sfîrşitul vieţii de familie ? Bătrînul era nedumerit, dar nu voia să-i dea lui Wilhelm ocazia să înceapă să se plîngă. Învăţase că e mai bine să nu răspundă straniilor

provocări ale lui Wilhelm. Așa că încuviință binevoitor, fiindcă stăpînea la perfecție secretele comportării civilizate, și spuse :

— A fost o nenorocire cumplită pentru noi toți.

Se gîndea însă : Ce rost are să mi se plîngă *mie* de moartea mamei sale ?

Stînd față-n față, de fapt fiecare își definise poziția. A început — n-a început sfîrșitul — depinde care sfîrșit.

Fără să-și dea sema că gestul său era neobișnuit, și asta fiindcă îl repeta mereu, Wilhelm turtise vîrful aprins al țigării și băgase mucul în buzunar, unde mai avea și altele. Și așa cum se uita la tatăl său, degetul cel mic de la mîna dreaptă începu să-i tremure și să tresară nervos ; nici de asta nu-și dădea seama.

În ciuda tuturor ticurilor, era convins că atunci cînd se străduiește, poate să aibă maniere perfecte și chiar distinse, întrecîndu-l pe tatăl lui. Deși nu putuse să scape de greutatea din vorbire — ajungînd chiar să se bîlbîie cînd începea aceeași propoziție de mai multe ori și încerca să elimine sunetele neclare — reușea totuși să se exprime curgător. Altfel n-ar fi putut ajunge un bun comis-voiajor. Pretindea de asemenea că se pricepe să asculte. Ascultînd, își strîngea buzele și-și rotea ochii gînditor. De obicei însă se plictisea repede și începea să respire scurt, zgomotos, nerăbdător și să spună :

— Aha... da, da, da. Sînt perfect de acord.

Cînd era silit să exprime o părere contrară, obișnuia să declare :

— Mda, nu sînt chiar atît de sigur. Eu văd lucrurile astfel. Nu ştiu nici eu ce să cred.

Niciodată n-ar fi rănit cu bună ştiinţă sentimentele vreunui om.

Dar în conversaţiile cu tatăl său, pur şi simplu nu se putea controla. După ce stătea de vorbă cu doctorul Adler, Wilhelm încerca un sentiment de nemulţumire, care ajungea să-l copleşească de cîte ori discutau probleme de familie. Aparent, încercase să-l ajute pe bătrîn să-şi amintească o dată, dar de fapt ar fi vrut să-i spună: „Te-ai simţit liber cînd a murit mama. Ai vrut s-o uiţi. Ai vrea să scapi şi de Catherine. Şi de mine. Nu poţi păcăli pe nimeni." — asta se străduise să sugereze Wilhelm, dar bătrînul refuza să priceapă. În cele din urmă rămăsese să se lupte în gol, pe cînd taică-su nu părea impresionat.

Încă o dată Wilhelm încercă să se convingă: Omule! Nu mai eşti un puşti. Nici atunci nu mai erai copil! De la înălţimea sa, aruncă o privire asupra propriului său trup, mare, indecent de mare, complet deformat. Începea să-şi piardă silueta, avea burtă şi arăta ca un hipopotam. Băiatul lui cel mic, Paul, îi spunea „himopotamule". Şi iată-l încă luptîndu-se cu bătrînul său tată, plin de reproşuri vechi. În loc să spună: Adio, tinereţe! Adio, zile minunate, nechibzuite, pierdute pentru totdeauna. Ce fraier am fost — şi sînt încă!

Wilhelm îşi plătea cu vîrf şi îndesat greşelile. Soţia sa Margaret nu voia să divorţeze şi el trebuia s-o întreţină şi pe ea şi pe cei doi copii. Din cînd în cînd nevastă-sa părea dispusă să divorţeze, dar apoi se gîndea mai bine şi punea

alte condiții — din ce în ce mai grele. Nici o instanță nu l-ar fi putut sili să-i dea sumele de bani pe care i le plătea el de bună voie. Așa cum se aștepta, una din scrisorile de azi dimineață era de la ea. Pentru prima dată îi trimisese un cec postdatat, și Margaret protesta. Pusese în plic și polițele de asigurare pentru studiile copiilor, care trebuiau achitate săptămîna viitoare. Pe vremea cînd stăteau la Beverly Hills, soacra lui Wilhelm îi asigurase pe copii pe perioada studiilor, și de cînd murise ea, acum doi ani, el trebuia să plătească primele. De ce nu și-o fi văzut de treabă! Erau copiii lui, avea el grijă de ei și de viitorul lor. Plănuise să întemeieze un fond de tutelă pentru ei. Dar mizase pe perspectivele lui de atunci. Acum viitorul trebuia altfel chibzuit, din cauza banilor. Între timp, polițele trebuiau plătite. Cînd văzu cele două sume perforate atît de clar pe cartonașul poliței, înjură societatea de asigurări și aparatura ei electronică. Simțea că-i plesnește capul și inima de mînie. Toată lumea trebuie să aibă bani. Societății puțin îi păsa. Știau doar să publice poze cu înmormîntări în reviste, ca să-i sperie pe fraieri, și pe urmă perforau găurele în niște cartonașe, iar clienții n-aveau decît să stea noaptea și să se frămînte de unde să facă rost de parale. Le era rușine să nu aibă. Nici nu puteau să lase în aer o companie atît de mare, așa că în cele din urmă făceau rost de bani. Pe vremuri îl băgau pe om la închisoare pentru datorii, dar acum inventaseră lucruri mai subtile. Făcuseră în așa fel încît fiecare să se rușineze dacă n-avea bani, și așa îi puneau pe toți la lucru.

Ce-i mai trimisese Margaret ? Rupse plicul cu degetul mare, jurîndu-şi că de acum înainte avea să-i trimită înapoi orice notă. Din fericire, nu mai era nimic. Băgă cartonaşele cu sumele perforate în buzunar. Ce, Margaret nu ştie că e la capătul resurselor ? Era de aşteptat : instinctul ei îi spunea că acum era momentul să-i facă zile fripte.

Intră în restaurantul hotelului. Era un local aproape european, ţinut de nişte austriaci. Patiseria era excelentă, mai ales ştrudelul. Adesea mînca acolo ştrudel cu mere şi bea cafea după masă.

De cum intră, văzu capul mic al lui taică-su în nişa însorită din celălalt capăt şi-i auzi vocea clară. Traversă restaurantul cu un bizar sentiment al primejdiei.

Doctorului Adler îi plăcea să se aşeze într-un colţ, de unde vedea peste Broadway pînă la Hudson şi New Jersey. De cealaltă parte a străzii era un bufet expres ultramodern, cu coloane mozaicate, aurii şi indigo. La etajul doi era o şcoală de detectivi particulari, un laborator dentar, un cabinet pentru cură de slăbire, un club al veteranilor şi o şcoală ebraică. Bătrînul presăra zahăr pe căpşuni. Paharele de apă aruncau cercuri mici strălucitoare pe faţa de masă albă, deşi lumina soarelui era destul de palidă. Fiind început de vară, panoul mare de geam era deschis ; pe cercevea se vedea o molie ; chitul era spart şi emailul alb al ramelor era plin de crăpături.

— Ascultă, Wilky, se adresă bătrînul fiului său întîrziat, îl cunoști pe vecinul nostru de la etajul 15, domnul Perls ?

— Încîntat, spuse Wilhelm.

Nu-i plăcea că era și acest străin de față ; începu de îndată să-i caute defecte. Domnul Perls purta un baston greu cu mîner ca de cîrjă. Faptul că avea părul vopsit și o frunte colțuroasă n-ar fi fost un motiv să-l antipatizeze. Și nici măcar nu era vina lui că doctorul Adler se folosea de el fiindcă nu voia să ia micul dejun singur cu fiul său. De undeva, dinăuntrul lui Wilhelm, o voce morocănoasă mîrîi : De unde dracu a mai ieșit și scrumbia asta astenică cu păr vopsit, dinți de pește și mustață pleoștită ? Încă unul din prietenii nemți ai tatei. De unde i-o fi adunînd pe toți ? Și cu ce și-o fi îmbrăcat dinții ? N-am văzut niciodată niște coroane atît de ascuțite. O fi oțel inoxidabil, sau un soi de argint ? Cum poate să arate în așa hal o față omenească ? Pfui ! Privind în gol cu ochii săi cenușii și depărtați, Wilhelm se așeză, cu spatele încovoiat sub jacheta de sport. Își puse pe masă mîinile împreunate într-o implorare mută. Pe urmă, supărarea sa împotriva domnului Perls începu să se mai înmoaie, începînd cu dinții. Fiecare coroană presupunea pilirea dintelui pînă la gingie, și dacă-ți făceai socoteala că suferințele pe care un om le îndură din pricina dinților reprezintă pe puțin doi la sută din totalul suferinței de o viață întreagă, iar dacă puneai la socoteală și faptul că fuga din Germania era probabil pricina zbîrciturilor sale cumplite, care nu se puteau confun-

da cu crețurile provocate de zîmbet, ajungeai la o sumă impresionantă.

— Domnul Perls a fost angrosist de lenjerie fină, spuse doctorul Adler.

— Acesta e fiul dumneavoastră despre care mi-ați spus că se ocupă de vînzări ? întrebă domnul Perls.

Doctorul Adler replică :

— Numai băiatul ăsta îl am. Mai am o fată. Era tehniciană medicală înainte de a se căsători — anestezistă. La un moment dat deținea o funcție importantă la Muntele Sinai.

Niciodată nu putea să pomenească de copiii săi fără să se laude. După părerea lui Wilhelm, însă, nu prea avea cu ce se lăuda. Catherine, ca și Wilhelm, era mare și bălană. Se căsătorise cu un cronicar judiciar pe care îl chinuia ca pe hoții de cai. Își luase și un nume de artistă — Philipa. La patruzeci de ani se mai ambiționa încă să devină pictoriță. Wilhelm nu îndrăznea să-i critice opera. Lui nu-i spuneau mare lucru tablourile ei, afirma el, dar nu avea pretenția că se pricepe. Oricum, el și soră-sa nu se înțelegeau de loc și nu avea ocazia să-i admire foarte des picturile. Soră-sa lucra mult, dar în New York erau cam 50.000 de oameni care mînuiau pensulele și vopselele, fiecare de capul lui. Era un fel de Turn Babel al picturii. El nu voia să se bage. Haosul domnea pretutindeni.

Doctorului Adler i se păru că Wilhelm are o înfățișare din cale afară de neîngrijită în dimineața asta, obosit, cu ochii iritați de atîta fumat. Respira pe gură, era evident foarte hărțuit, și-și rostogolea ochii roșii într-un mod barbar.

Ca de obicei, gulerul hainei îi era ridicat de parcă ar fi fost silit să umble prin ploaie. Pe vremea cînd mergea la slujbă, se îngrijea ceva mai mult ; altfel se lăsa în voia soartei și arăta ca o sperietoare.

— Ce-i cu tine, Wilky, n-ai dormit azi-noapte ?

— Nu cine știe ce.

— Iei prea multe pilule de tot felul, ba stimulente, ba calmante, ba anodine, ba analeptice, pînă ce sărmanul organism nu mai știe ce-i cu el. Pe urmă, te miri că oamenii nu mai dorm nici cu Luminal și că nu se trezesc nici cu Pervitin sau Benzedrină. Dumnezeu știe ! Chestiile astea devin o problemă la fel de serioasă ca și otrava, și totuși fiecare își pune toată încrederea în ele.

— Nu, tată, nu e vorba de pilule. Adevărul e că m-am dezobișnuit de New York. Pentru unul născut aici e cam ciudat, nu-i așa ? Parcă niciodată n-a fost atît de mult zgomot noaptea ca acum și fiecare fleac te ține sub tensiune. De exemplu, chestia cu parcarea alternativă. La opt dimineața trebuie să dai fuga să-ți muți mașina. Și unde s-o pui ? Un moment de neatenție, și-ți suflă altul locul de sub nas. Pe urmă vine un dobitoc și-ți pune o reclamă sub unul din ștergătoare, gata să faci infarct cînd o vezi de departe și crezi că e o amendă. Cînd te amendează, nici n-ai cu cine să te certi. N-ai nici o șansă de cîștig la proces și municipalitatea are și ea nevoie de venituri.

— Dar cu ocupația dumneavoastră sînteți obligat să aveți mașină, nu ? spuse domnul Perls.

— Altfel, care ar fi nebunul să vrea maşină într-un astfel de oraş, dacă n-are nevoie de ea ca să-şi cîştige existenţa ?

Vechiul Pontiac al lui Wilhelm era parcat în stradă. Înainte, cînd i se decontau cheltuielile, îl ţinea întotdeauna într-un garaj. Acum îi era frică să scoată maşina din Riverside Drive, ca să nu-şi piardă locul de parcare. Şi o folosea numai sîmbăta, cînd echipa Dodgers juca pe stadionul Ebbets şi-i lua pe băieţi cu el. Sîmbăta trecută, cînd echipa Dodgers era în deplasare, se dusese la mormîntul mamei sale.

Doctorul Adler refuzase să meargă. Îl enerva felul cum conducea fiul său. Distrat, Wilhelm mergea mile întregi în viteza a doua ; arareori i se întîmpla să se afle pe culoarul reglementar, nici nu semnaliza, nici nu era atent la stop. Tapiseria Pontiac-ului era soioasă şi plină de scrum. O ţigară ardea în scrumieră, alta în mînă, o a treia pe podea, alături de hărţi, alte hîrtii netrebuincioase şi sticle de Coca-Cola. La volan era ori visător, ori gesticula şi se certa — aşa că bătrînul doctor nu voia să meargă cu el.

Wilhelm se întorsese furios de la cimitir, fiindcă banca de piatră dintre mormîntul mamei şi al bunicii sale fusese răsturnată şi spartă de nişte vandali.

— Huliganii ăştia mucoşi devin din ce în ce mai obraznici, spusese el. Dumnezeu ştie, cred că au folosit un baros ca să spargă banca în halul ăsta. Ah ! de-aş prinde măcar pe unul din ei !

Ar fi vrut ca doctorul să comande o nouă bancă, dar tatăl său primise sugestia cu destulă

răceală. Ba chiar amintise cu acest prilej că el ţinea să fie incinerat.

Domnul Perls spuse :

— Cred şi eu că nu puteţi dormi la etajul unde staţi. Vocea îi suna strident, de parcă era puţin surd. Îl aveţi doar pe Parigi, profesorul de canto, nu-i aşa ? E o faună în hotelul ăsta ! La ce etaj stă cucoana din Estonia, aia cu cîinii şi pisicile ? Ar fi trebuit de mult să i se pună în vedere să plece.

— Au mutat-o la doisprezece, spuse doctorul Adler.

Wilhelm comandă la micul dejun o Coca-Cola mare. Scotocind pe ascuns printre pliculeţele din buzunar, găsi două pilule. Din cauza frecării, hîrtia era roasă şi subţiată. Ascunzîndu-se după un şervet, înghiţi un sedativ Phenaphen şi un Unicap. Dar doctorul avea privirea ageră, aşa că băgă de seamă :

— Acum ce mai iei, Wilky ?

— Vitamine.

Puse chiştocul ţigării într-o scrumieră de pe o măsuţă din spate, fiindcă lui taică-su nu-i plăcea mirosul. Apoi îşi bău Coca-Cola.

— Asta beţi la micul dejun, nu suc de portocale ? întrebă domnul Perls.

Părea să-şi dea seama că nu scade în ochii doctorului Adler dacă abordează un ton ironic faţă de fiul lui.

— Cofeina stimulează activitatea cerebrală, spuse bătrînul doctor. Dar nu e bună pentru centrii respiratori.

— E o deprindere pe care am căpătat-o în timpul numeroaselor mele călătorii, spuse Wil-

helm. Conducînd mult, începe să ţi se învîrtească capul, stomacul şi toate cele.

Tatăl său se simţi dator să explice :

— Wilky lucra pentru societatea Rojax. Era reprezentantul lor pentru regiunea de nord-est, dar de curînd a încetat să mai colaboreze cu ei.

— Da, spuse Wilhelm, după război am lucrat pentru ei.

Îşi sorbi Coca-Cola şi mestecă gheaţa privind cînd la unul cînd la altul, cu aerul său de demnitate răbdătoare, masivă, dar nesigură. Chelneriţa îi puse în faţă două ouă fierte.

— Ce produce societatea Rojax ? întrebă domnul Perls.

— Mobilă pentru copii. Scăunele, balansoare, măsuţe, aparate de gimnastică, tobogane, leagăne.

Wilhelm îl lăsă pe tatăl său să explice. Cu înfăţişarea lui corpolentă şi cu aerul încăpăţînat, încerca să şadă liniştit, dar picioarele refuzau să-l asculte. În regulă ! Tatăl său voia deci să-l impresioneze pe domnul Perls ? Avea să cedeze încă o dată şi să-şi joace rolul. Perfect ! Avea să-şi joace rolul, venind astfel în ajutorul tatălui său care ţinea atît să-şi menţină distincţia. Distincţia era lucrul cel mai important. Excelent !

— Am lucrat cam vreo zece ani cu societatea Rojax, spuse el. Am plecat de la ei fiindcă voiau să împart cu altcineva regiunea în care lucram. Au băgat în afaceri pe ginerele cuiva sau ceva de genul ăsta. Un începător. Era de fapt ideea lui.

Wilhelm nu se putu opri să nu se întrebe : Dumnezeu ştie de ce-o fi trebuind să mă spovedesc scrumbiei ăsteia blestemate. Numai eu sînt

în stare de așa ceva. Alții își țin necazurile pentru ei. Numai eu nu. Continuă totuși :

— Explicația dată a fost că regiunea ar fi chipurile prea vastă pentru un singur om. Cică dețineam monopolul. Nu era adevărat. Motivul adevărat era că ajunseseră la punctul cînd erau obligați să mă avanseze funcționar superior al societății. Vicepreședinte. Era dreptul meu, dar a intervenit ginerele ăsta și...

Doctorului Adler i se păru că Wilhelm își dă prea pe față grijile, așa că interveni :

— Fiul meu avea un venit care se ridica la vreo cîteva zeci de mii.

De cum auzi că e vorba de bani, vocea stridentă a domnului Perls căpătă o nuanță de interes.

— Da ? Cu un impozit de 32%. Poate chiar mai mult.

Ar fi vrut o indicație în plus și rostea cifrele mîngîindu-le parcă drăgăstos cu glasul.

Uf ! Cum le mai plac banii, se gîndea Wilhelm. Adoră banii. Banii cei sfinți ! Banii cei frumoși ! În ziua de azi oamenii nu se mai pricep la nimic altceva în afară de bani. Dacă n-ai bani, ești un maimuțoi, o jucărie a sorții ! Trebuie aproape să-ți ceri scuze pentru faptul că mai ești încă pe fața pămîntului. Te iau drept ageamiu. E o lume a afacerilor. Numai de-ar putea găsi o cale de scăpare.

Gîndurile astea îl făceau de obicei să se congestioneze tot. Dacă mai continua, avea să înnebunească de-a binelea. Așa că tăcu din gură și se apucă să mănînce.

Înainte să spargă oul cu lingurița, îl șterse mai întîi cu șervetul. Apoi îl ciocăni (după părerea tatălui său) mai mult decît era necesar. Murdări albușul cu degetele curățind coaja. Doctorul Adler observa totul cu o repulsie mută. Ce mai Wilky adusese și el pe lume! Nici măcar nu se spăla pe mîini, dimineața. Avea aparat electric de bărbierit, așa că nu se mai atingea de apă. Doctorul nu putea să sufere deprinderea lui Wilky de a umbla neîngrijit. O singură dată, prima și ultima de altfel, după cum își jurase, îl vizitase în camera lui. Wilhelm ședea în pat, în pijama și ciorapi, bînd gin dintr-o ceașcă mare de cafea și făcînd zgomotos galerie la televizor echipei Dodgers.

— Doi la doi pentru voi, Duke! Hai, dă-i drumul, trage acum!

Se trîntise pe saltea — buf! Patul arăta de parcă se bătuseră niște nebuni în el. Pe urmă dăduse pe gît ginul, de parcă ar fi fost ceai, încurajîndu-și echipa favorită cu pumnul strîns. Mirosul rufelor murdare era insuportabil. Lîngă pat era aruncată o sticlă, tot felul de reviste de duzină și romane polițiste pentru orele de insomnie. Wilhelm trăia într-o mizerie mai mare decît un sălbatic din junglă. Cînd doctorul îi făcuse observații, răspunsese:

— Ce vrei, n-am soție care să aibă grijă de lucrurile mele.

Și cine — cine, Doamne! — plecase de acasă? Doar nu Margaret! Doctorul era convins că ea ar fi vrut să i se întoarcă soțul.

Wilhelm își bea cafeaua cu mîna tremurîndă. Ochii lui cenușii, obosiți și congestionați, se miș-

cau încoace și încolo pe fața-i rotundă și jignită. Își puse ceașca înapoi pe farfurioară cu o mișcare bruscă și băgă în gură jumătate din țigară ; o ținea cu dinții, de parcă ar fi fost un trabuc.

— Nu pot să las lucrurile așa, spuse el. E de fapt și o chestie de moral.

Tatăl său îl corectă :

— Poate vrei să spui o problemă de morală, Wilky ?

— Și asta. Trebuie să fac ceva ca să mă apăr. Mi s-a promis un post de răspundere.

Îl jignise observația ce i se făcuse în fața unui străin, și fața sa blondă își schimbă culoarea întîi pălind, apoi întunecîndu-se. Continuă să se adreseze lui Perls, dar îl spiona cu privirea pe taică-su.

— În fond, eu am fost acela care am prospectat regiunea pentru ei. Aș putea să mă adresez unei firme rivale și să le iau toți clienții. Clienții mei. E o chestie de moral, fiindcă au încercat să-mi submineze încrederea în mine.

— Ați vrea să oferiți mărfuri ale unei alte societăți acelorași clienți ? se minună domnul Perls.

— De ce nu ? Știu foarte bine ce defecte au produsele Rojax.

— Prostii, spuse tatăl său. Prostii și fleacuri copilărești, Wilky. În felul ăsta îți cauți cu lumînarea necazurile și încurcăturile. Cu ce te-ai alege de pe urma acestei dispute stupide ? Trebuie să te gîndești cum să-ți cîștigi pîinea și să faci față obligațiilor.

Înfierbîntat și înciudat, Wilhelm spuse mîndru, în timp ce hîrșîia picioarele pe sub masă în semn de mînie :

— Nu trebuie să mi se atragă atenția asupra obligațiilor mele. Mi le achit de ani de zile. De mai bine de douăzeci de ani nu m-a ajutat nimeni măcar cu un ban. Am preferat să sap șanțuri pentru Administrația Lucrărilor Publice, dar n-am pus pe nimeni să îndeplinească obligațiile mele în locul meu.

— Wilky a trecut prin multe în viață, spuse doctorul Adler.

Fața bătrînului doctor avea o culoare sănătoasă, trandafirie și aproape translucidă, ca o caisă coaptă. Zbîrciturile din dreptul urechilor erau mult adîncite, fiindcă pielea se întinsese pe oase. Era un bătrînel sănătos și distins. Purta o vestă albă cu pătrățele de culoare deschisă. În buzunar avea aparatul acustic. Cămașa care-i acoperea pieptul era și ea neobișnuită, cu dungi roșii și negre. De obicei își cumpăra hainele de la magazinul unui colegiu, din marginea orașului. Lui Wilhelm i se părea că n-are nici un rost să se îmbrace ca un jocheu, măcar din respect pentru profesiunea sa.

— Să știți, spuse domnul Perls, că vă înțeleg. Vreți să luptați pînă-n pînzele albe. Vine o vreme cînd nu mai e nici o plăcere s-o iei de la-nceput, deși un om capabil se descurcă întotdeauna. Oricum însă, desigur că ați vrea să rămîneți într-o branșă în care aveți experiență și să nu fiți obligat să vă formați alte relații de afaceri.

Wilhelm se gîndea din nou : De ce-o fi trebuind să fiu tocmai eu cel discutat, eu și viața mea, în loc să vorbim de el și de viața lui ? Dar n-ar îngădui niciodată așa ceva. Numai eu sînt prostul. Nu am nici o pudoare. Cu mine merge. Trăncănesc. Probabil că eu îi îndemn. Oricui îi plac conversațiile intime, dar tipii deștepți nu se trădează, numai proștii. Tipii deștepți vorbesc cu un aer intim despre proști, îi examinează din cap pînă-n picioare și le dau sfaturi. De ce să îngădui una ca asta ? Aluzia la vîrsta lui îl jignise. Nu, desigur, nu poți să pretinzi că toate sînt la fel. Lucrurile merg din ce în ce mai rău.

— Între timp, spuse doctorul Adler, Wilky nu-și face prea mult sînge rău și analizează diferitele propuneri pe care le primește. Nu-i așa ?

— Mai mult sau mai puțin, spuse Wilhelm. Îl lăsă pe tatăl său să-l laude în fața domnului Perls. Chestia cu săpatul șanțurilor făcuse familia de rîs. Era cam obosit. Spiritul, povara existenței sale, trăgea de el ca o excrescență, o greutate, o cocoașă. În orice moment de liniște, cînd oboseala fizică îl împiedica să lupte, simțea această greutate misterioasă, această creștere sau aglomerare de lucruri fără nume pe care era menit s-o poarte toată viața. Poate că de asta se nasc oamenii. Această personalitate mare, bizară, tulburată, cărnoasă, blondă, cam din topor, numită Wilhelm sau Tommy era aici, prezentă, acum — doctorul Tamkin îi sugerase o mulțime de lucruri în legătură cu momentul, cu clipa de față — acest Wilky sau Tommy Wilhelm în vîrstă de patruzeci și patru de ani, tată a doi fii, locuind la hotelul Gloriana, era deci

menit să poarte o povară care era a propriului său eu, eul său caracteristic. Nu exista cifră sau sumă care să exprime valoarea acestei poveri. Oricum, e probabil exagerată de către subiect, T.W. ; care este un soi de animal vizionar ; care trebuie să creadă că poate să afle de ce există. Deşi n-a încercat niciodată cu adevărat să descopere de ce.

Domnul Perls vorbea :

— Dacă vrea să cîştige timp ca să reflecteze şi să se odihnească, de ce nu se duce undeva în Florida pentru cîtva timp ? Cînd nu e sezon, e mai ieftin şi e şi linişte. O adevărată ţară de basm. Mangotierii tocmai înfloresc. Am şi eu acolo vreo doi acri de pămînt. Îţi vine să crezi că eşti în India.

Domnul Perls îl uluise pur şi simplu pe Wilhelm vorbind, cu accentul său străin, de ţara de basm. Mangotieri — India ? Ce voia să spună cu India ?

— O dată, de mult, spuse Wilhelm, lucram făcînd publicitate pentru un hotel mare din Cuba. Dacă aş putea să le plasez o reclamă într-un ziar, aş putea să fac rost de un concediu acolo pe gratis. N-am avut concediu de nu mai ştiu cînd şi nu mi-ar strica puţină odihnă după ce m-am zbătut atîta. Ştii că am dreptate, tată !

Voia să spună, de fapt, că tatăl său ştia cît de acută devenea criza în care se afla ; cît de mare nevoie avea de bani ; că nu putea să se odihnească dacă nu voia să fie zdrobit la prima poticnire ; că obligaţiile aveau să-l distrugă. Nu avea voie să greşească. Se gîndea : Banii ! Pe

vremea cînd îi aveam, îmi curgeau șuvoaie printre degete. Țîșneau ca sîngele cînd te tai. Aveam adevărate hemoragii de bani. Și-acum, că am rămas fără nici o para, unde să mă duc ca să fac rost ?

Spuse cu glas tare :

— De fapt, tată, sînt obosit de moarte.

Dar domnul Perls începu să zîmbească și spuse :

— Din cîte am înțeles de la doctorul Tamkin, ați intrat într-o combinație cu dînsul, ca parteneri.

— Știți, e un tip foarte ingenios, spuse doctorul Adler. Îmi face o adevărată plăcere să-l ascult cînd își dă drumul. Mă întreb dacă este chiar doctor în medicină.

— Să nu fie oare ? întrebă Perls. Toți sînt convinși că da. Vorbește de pacienții săi. Nu scrie și rețete ?

— În realitate, habar n-am ce face, spuse doctorul Adler. E un om foarte abil.

— Din cîte am înțeles, e psiholog, zise Wilhelm.

— Nu știu ce fel de psiholog sau psihiatru o fi, replică tatăl său. E puțin cam vag în această privință. Meseria lui devine din ce în ce mai mult o adevărată industrie, și încă una foarte scumpă. Numai grangurii își pot permite să-l consulte. Oricum, acest Tamkin e deștept. N-a spus niciodată că ar fi practicat aici, din cîte știu era doctor în California. Acolo însă se pare că nu sînt legi atît de stricte și, din cîte am auzit, dacă dai o mie de dolari poți să-ți faci rost de un titlu la o facultate prin corespon-

dență din Los Angeles. Face impresia că se pricepe puțin la chimie și la lucruri cum ar fi hipnotismul. Și totuși, eu unul n-aș avea încredere în el.

— Și de ce, mă rog ? întrebă Wilhelm.

— Fiindcă probabil e un mincinos. Chiar crezi că a inventat toate chestiile pe care le pretinde ?

Domnul Perls zîmbea sarcastic.

— S-a scris în revista *Fortune* despre el, spuse Wilhelm. Da, în revista *Fortune*. Mi-a arătat articolul. Am văzut tăieturile din ea.

— Asta nu înseamnă că nu e un impostor, spuse doctorul Adler. Poate că era un alt Tamkin. Bagă de seamă, ăsta e un escroc. Poate o fi țicnit.

— Țicnit, zici ?

Domnul Perls interveni :

— Ar putea să fie și întreg la minte, și țicnit în același timp. În ziua de azi nu le mai deosebești cu atîta ușurință.

— O șmecherie electrică, pe care șoferii de camion urmează s-o poarte în șepci, spuse doctorul Adler descriind una din presupusele invenții ale lui Tamkin. Cică îi trezește ca un șoc cînd încep să moțăie la volan. Funcționează pe baza schimbărilor care au loc în tensiunea arterială cînd omul ațipește.

— Nu mi se pare chiar atît de imposibil, spuse Wilhelm.

Domnul Perls adăugă :

— Mie mi-a descris un costum de scafandru cu care un om poate să se plimbe pe fundul fluviului Hudson în caz de atac atomic. Zice că

ar putea să meargă pînă la Albany cu costumul ăsta.

— Ha, ha, ha, ha ! rîse doctorul Adler cu vocea lui bătrînească. Aiurelile lui Tamkin ! Aşa ai putea să faci o excursie şi camping sub cascada Niagara.

— Ăsta e tipul lui de fantezie, spuse Wilhelm. Şi ce-i cu asta ? Aşa sînt toţi inventatorii. Pînă şi mie îmi vin uneori idei nostime. Fiecare vrea să facă ceva. Orice american.

Tatăl său se prefăcu a nu-l fi auzit şi îi spuse lui Perls :

— Ce alte invenţii ţi-a mai descris ?

Şi cum domnul Perls, cu mutra lui obosită, şi tatăl său cu cămaşa caraghioasă, ca o jiletcă de maimuţă la circ, se prăpădeau de rîs, Wilhelm nu se mai putu abţine şi începu şi el să rîdă gîlgîit. Dar era disperat. Rîdeau de omul căruia el îi încredinţase puteri discreţionare asupra ultimelor şapte sute de dolari pe care-i avea, ca să facă speculaţii la bursa de mărfuri. Cumpăraseră tot stocul acela de slănină. Preţul trebuia să se ridice astăzi. Pînă la zece sau zece şi jumătate, piaţa avea să se învioreze şi el o să afle.

III

PRINTRE fețe de masă albe, pahare și argintărie sclipitoare, în lumina obositor de puternică, silueta subțiratică a domnului Perls se îndepărtă spre întunericul holului. Bocănea cu bastonul în podea și trăgea după el un pantof diform, pe care Wilhelm nu-l inclusese în bilanțul necazurilor sale. Doctorul Adler avea chef să vorbească despre cel plecat.

— Sărmanul om, oasele îl lasă încetul cu încetul.

— O boală din acelea care progresează ? întrebă Wilhelm.

— O boală foarte gravă. M-am deprins, îi spuse doctorul, să-mi păstrez compasiunea pentru suferințele autentice. Acest domn Perls e mai vrednic de milă decît oricare din oamenii pe care-i cunosc.

Wilhelm pricepu aluzia dar nu-și dădu nici o părere. Continuă să mănînce. Nu se grăbea, ci-și punea mereu mîncare pe farfurie pînă ce isprăvi gogoșile, și apoi și căpșunile tatălui său, și vreo cîteva bucăți de șuncă care rămăseseră ; bău mai multe cești de cafea și, cînd termină, rămase

pur și simplu ca un colos oprit din mișcare, fără să pară că știe ce mai are de făcut.

O clipă tatăl și fiul rămaseră neclintiți. Precauțiile lui Wilhelm pentru a intra în grațiile doctorului Adler nu avuseseră nici un efect, fiindcă bătrînul se gîndea: „N-ai zice niciodată că a fost crescut curățel!" și: „Ce murdar e băiatul ăsta al meu. De ce n-o fi încercînd să-și mai aranjeze puțin înfățișarea? De ce i-o fi plăcînd să se tîrască așa? Și mai vrea să pară idealist."

Wilhelm stătea, mare cît un munte. Nu era chiar atît de troglodit cum îl credea tatăl său. În anumite privințe avea chiar o anumită delicatețe. Gura, deși mare, era fin conturată, fruntea și nasul curbat aveau demnitate, iar părul blond avea nu numai fire albe ci și nuanțe aurii și castanii. Pe vremea cînd lucra pentru societatea Rojax, Wilhelm avusese un mic apartament în Roxbury, două camere într-o casă mare cu verandă și grădină, iar în verile timpurii ca asta își petrecea diminețile libere stînd întins cît era de lung într-un scaun de răchită, scăldat în lumina soarelui cernută prin țesătura scaunului, strecurată printre găurile roase de melci în frunzele nalbelor și chiar printre firele de iarbă. Tihna aceasta (uitase că și pe vremea aceea avea necazuri), tihna aceasta dispăruse. Poate că nici n-o cunoscuse cu adevărat, fiindcă viața de aici din New York cu bătrînul său tată semăna mult mai mult cu adevărata lui viață. Își dădea prea bine seama că n-avea nici o șansă să cîștige compasiunea tatălui său, care zicea că și-o păstrează pentru suferința adevă-

rată. Ba chiar își propusese în repetate rînduri să nu mai discute problemele sale complicate cu el, căci taică-su, poate pe bună dreptate, voia să fie lăsat în pace. Wilhelm mai știa că atunci cînd se apuca să vorbească despre lucrurile astea, nu făcea decît să se simtă mai rău, sătul de ele și prins ca într-o capcană. Drept care își zise: Las-o baltă, băiatule. Nu faci decît să-ți agravezi situația. De undeva din adîncuri veneau totuși alte voci. Dacă nu reușea să-și păstreze necazurile vii și neogoite, risca să le piardă cu totul, și știa din experiență că asta era mai rău. Dar, mai ales, nu reușea să-l scuze pe tatăl său că era bătrîn. Nu. Nu, nu putea. Sînt fiul lui, se gîndea. E tatăl meu. Îmi este tată tot atît cît îi sînt eu fiu — bătrîn sau nu. Afirmînd asta, deși în tăcere, stătea, și, stînd, nu-l lăsa nici pe taică-su să plece de la masă.

— Wilky, spuse bătrînul, ai fost la baie?

— Nu, tată, nu încă.

— Cred că știi că Gloriana are una din cele mai frumoase piscine din New York. Peste douăzeci de metri lungime, faianță albastră. O frumusețe, nu altceva.

Wilhelm văzuse piscina. În drum spre sala de rummy, treceai prin coridorul care ducea la piscină. Nu-i plăcea însă mirosul apei cu clor închisă între patru pereți.

— Ar trebui să te duci și la băile turcești și rusești. Și la cabinetele de ultraviolete și masaj. Personal, nu-mi plac ultravioletele. Dar masajul face foarte bine și nu există nimic mai sănătos decît hidroterapia, atunci cînd o folosești numai pe ea. Apa simplă are un efect cal-

mant şi ţi-ar face mult mai bine decît toate barbituricele şi alcoolul din lume.

Wilhelm se gîndi că acest sfat avea să fie singura manifestare de ajutor şi compătimire a tatălui său.

— Credeam că băile reci sînt tratament pentru nebuni, spuse el.

Doctorul primi reflecţia ca pe o glumă a fiului său şi spuse zîmbind :

— Ei bine, în orice caz n-o să facă nebun dintr-un om sănătos. Mie îmi fac foarte bine. Nici n-aş putea trăi fără masaje şi băi de abur.

— Probabil că ai dreptate. Ar trebui să încerc şi eu într-o zi. Ieri, pe seară, simţeam că-mi crapă capul şi că trebuie să iau puţin aer, aşa că m-am plimbat în jurul bazinului şi am stat puţin pe terenul de joc al copiilor. Mă relaxează să mă uit la ei cum joacă şotron şi sar coarda.

Doctorul zise aprobativ :

— Uite, vezi, aşa înţeleg şi eu.

— Liliacul e pe sfîrşite, spuse Wilhelm. Cînd se trece liliacul, începe vara. Cel puţin în oraş. Cam pe vremea cînd la bombonerii şi răcoritoare scot ferestrele din vitrine şi încep să vîndă sifon în stradă. Dar chiar fiind crescut aici, tată, nu mai suport să stau în oraş. Tînjesc după tihna de la ţară. Pentru mine e prea multă îmbulzeală aici. Mă oboseşte. Iau lucrurile prea în serios. Tu, de fapt, de ce nu te-ai retras într-un loc mai liniştit ?

Doctorul îşi desfăcu pumnul mic pe masă cu un gest atît de vechi şi atît de tipic, încît Wilhelm îl simţi ca pe o atingere concretă adusă însăşi temeliei vieţii sale.

— Şi eu sînt un produs al oraşului, să nu uiţi asta, explică doctorul Adler. Dar dacă ţi se pare atît de greu de suportat, ar trebui să pleci undeva.

— Aşa o să şi fac, spuse Wilhelm, cum găsesc prilejul. Pînă atunci...

Tatăl său îl întrerupse :

— Pînă atunci ar fi bine să nu mai iei atîtea pilule.

— Exagerezi, tată. De fapt, nu fac decît să-mi îndulcesc...

Aproape pronunţă cuvîntul *nefericire*, dar îşi aduse aminte că luase hotărîrea să nu se plîngă. Totuşi doctorul comise greşeala să împingă sfaturile prea departe. Doar atît avea de dat fiului său, aşa că profită.

— Apă şi mişcare, spuse el.

Vrea un fiu tînăr, elegant, reuşit, se gîndi Wilhelm şi spuse :

— Vai, tată, e foarte amabil din partea ta să-mi dai aceste sfaturi medicale, dar nu băile de abur o să-mi vindece boala.

Doctorul se feri vizibil, avertizat de tonul brusc plîngăreţ al vocii lui Wilhelm, de faţa lui dintr-o dată alungită, de burta devenită pe neaşteptate proeminentă deasupra strînsorii curelei.

— S-a mai întîmplat ceva nou ? întrebă el fără amabilitate.

Înainte de a răspunde, Wilhelm îşi pregăti amănunţit tot trupul. Îşi supse burta, inspiră adînc, se schimbă la faţă şi-şi lăsă ochii să se umezească.

— Nou ? întrebă el.

— Prea le pui pe toate la inimă, spuse doctorul. Problemele tale n-ar trebui să devină cronice. Gîndeşte-te la adevăratele nenorociri — boli fatale, accidente.

Întreaga fiinţă a bătrînului părea să spună : Wilky, nu-mi face mie una ca asta. Te rog, ai putea să mă scuteşti.

Şi Wilky însuşi se ruga în sinea lui să se poată abţine ; îşi cunoştea slăbiciunea şi se lupta cu ea. Cunoştea de asemenea şi caracterul tatălui său. Începu cu binişorul :

— În ceea ce priveşte fatalitatea, toţi care nu sîntem încă în pămînt ne aflăm cam la aceeaşi distanţă de moarte. Nu, de fapt necazul meu nu e nou. Trebuie să plătesc primele poliţelor de asigurare ale băieţilor. Margaret mi le-a trimis. Pune totul pe umerii mei. Maică-sa i-a lăsat o rentă. Nu vrea nici măcar să semnăm împreună declaraţia de venituri. Simt că mă împotmolesc. Şi mai sînt şi altele. Dar, de altfel, ai auzit şi înainte întreaga poveste.

— Bineînţeles că am auzit-o, spuse bătrînul. Şi te-am sfătuit să nu-i mai dai atîţia bani.

Wilhelm îşi mişcă buzele în tăcere înainte de a putea scoate o vorbă. Simţea cum i se urcă sîngele la cap.

— Dar copiii, tată ? Copiii mei. Ţin la ei. Nu vreau să le lipsească nimic.

Doctorul spuse, cu bunăvoinţa unui om cam surd :

— Bineînţeles. Şi, fireşte, este şi ea beneficiara asigurării.

— N-are decît. Prefer să mor decît să iau un cent din banii ăştia.

— Aha, da. Bătrînul suspină : nu-i plăcea să se aducă vorba de moarte. Ţi-am spus că sora ta Catherine-Philipa mă pisează iar ?

— De ce ?

— Vrea să închirieze o galerie pentru o expoziţie.

Wilhelm spuse cu un ton cam greţos pe care-l voia echitabil :

— Desigur, depinde de tine, tată.

Bătrînul, cu capul lui rotund, cu părul fin, alb ca neaua, spuse :

— Nu, Wilky. Pînzele alea nu valorează un ban. Nu cred în ele ; e ca povestea cu hainele împăratului. Poate că am dat în mintea copiilor, dar cel puţin am lăsat de mult în urmă prima copilărie. N-am avut nimic împotrivă să-i cumpăr creioane colorate cînd avea patru ani. Dar acum are patruzeci, şi e prea bătrînă ca să fie încurajată în aiurelile ei. N-are talent la pictură.

— N-aş putea să spun că e un artist înnăscut, spuse Wilhelm, dar nici n-aş putea s-o învinuiesc că încearcă să se realizeze.

— Lasă-l pe bărbatul ei s-o răsfeţe.

Wilhelm făcuse tot ce-i stătea în putinţă să fie corect faţă de soră-sa şi încercase din tot sufletul să-l cruţe pe tatăl lui, dar surzenia bonomă şi impenetrabilă a bătrînului îşi produse efectul obişnuit asupra lui. Spuse :

— Cînd e vorba de femei şi de bani, nu mai înţeleg nimic. De ce se poartă oare Margaret aşa cu mine ?

— Vrea să-ţi arate că nu te poţi descurca fără ea, spuse doctorul. Ar vrea să te aducă înapoi prin şantaj financiar.

— Dar dacă mă ruinează, tată, cum își închipuie că am să mă întorc înapoi ? Nu, am și eu simțul onoarei. Tu nu-ți dai seama că încearcă să mă distrugă ?

Tatăl său îl privi fix. I se părea absolut absurd. Și Wilhelm se gîndea : Dacă pornești să aluneci în jos, ajungi să te consideri tu însuți un fraier. Un fraier fără pereche. Ba chiar să te și mîndrești. Dar n-ai de ce să fii mîndru, nu-i așa, băiete ? Cîtuși de puțin. Nu-l condamn pe tata pentru atitudinea lui. Și nu-i nici un motiv de mîndrie.

— Nu pot să înțeleg. Dacă așa gîndești, de ce nu cazi la o înțelegere cu ea, o dată pentru totdeauna ?

— Ce vrei să spui, tată ? întrebă Wilhelm surprins. Credeam că ți-am explicat. Îți închipui că n-aș vrea să ajung la o înțelegere ? Acum patru ani, cînd ne-am despărțit, i-am lăsat totul — mobilă, veselă, economii. Am încercat să mă arăt binevoitor, dar n-am ajuns la nici un rezultat. Cînd i-am spus că îl vreau pe Forfecuță, cățelul nostru, fiindcă ne înțelegeam atît de bine — era și așa destul de greu să-mi părăsesc copiii — m-a refuzat categoric. Nu că i-ar fi păsat de cîine. Nu știu dacă l-ai văzut. E un cîine ciobănesc australian. De obicei au ochiul albicios, ceea ce îi face să arate fioroși, dar de fapt sînt cîinii cei mai blînzi și sînt foarte delicați la mîncare și sensibili la felul în care li se vorbește. Să-mi fi lăsat măcar prietenia acestui animal. Dar nu, n-a vrut.

Wilhelm era foarte zdruncinat. Își șterse fața cu șervetul. Doctorul Adler simțea că fiul său se complăcea în propria lui stare de emotivitate.

— Ori de cîte ori mă poate lovi, o face, şi pare că trăieşte doar pentru atîta. Cere din ce în ce mai mult. Acum doi ani a vrut să se întoarcă la colegiu şi să-şi mai ia o gradaţie. Nu mi-a venit uşor, însă m-am gîndit că ar fi mai bine dacă ar putea să obţină o slujbă mai bună. Dar şi acuma pretinde de la mine la fel de mult. Azi-mîine o să vrea să-şi dea şi doctoratul în filozofie. Zice că în familia ei femeile trăiesc mult, aşa că o să plătesc cît oi trăi.

Doctorul replică nerăbdător :

— Toate astea sînt detalii, nu principii. Detalii pe care le poţi lăsa deoparte. Cîinele ! Amesteci tot soiul de lucruri care n-au importanţă. Vorbeşte cu un avocat bun.

— Dar ţi-am spus, tată. Eu am avocatul meu, ea are avocatul ei, şi amîndoi se înţeleg între ei şi-mi trimit note de plată, iar eu îmi muşc de sub unghii. Ah, tată, tată, în ce încurcătură sînt ! spuse Wilhelm, acum nenorocit de-a binelea. Ştii — avocaţii redactează o convenţie luni, ea zice că e de acord, iar marţi îmi cere şi mai mulţi bani. Şi o luăm de la capăt.

— Întotdeauna am fost de părere că-i o femeie ciudată, spuse doctorul Adler.

Simţea că, neplăcîndu-i Margaret din capul locului şi dezaprobînd această căsătorie, făcuse tot ce i se putea cere.

— Ciudată, tată ? Să-ţi arăt de ce e în stare. Mîna cu degete pătate de nicotină şi unghii mîncate se încleştă de gîtul puternic şi începu să se sugrume.

— Ce faci ? strigă bătrînul.

— Îţi arăt ce-mi face.

— Termină, oprește-te! țipă bătrînul, bătînd poruncitor în masă.

— Da, tată, mă urăște. Simt că mă strînge de gît. Nu pot să respir. S-a agățat de mine ca să mă ucidă. Poate s-o facă și de la depărtare. În curînd am să mor sufocat, sau o să mă lovească apoplexia din cauza ei. Nu pot să respir, înțelegi.

— Ia-ți mîna de la gît, nătărăule, spuse tatăl său. Termină cu prostiile. Doar nu-ți închipui că pot să cred toate poveștile astea cu vrăji și deochi.

— Dacă-ți place să-i zici așa, n-ai decît. Fața ba îi pălea, ba se înroșea, ba avea aerul că se umflă și respirația îi devenise chinuită. Vreau să-ți spun însă că, din clipa în care am întîlnit-o, am fost un rob. *Declarația eliberării sclavilor* a fost dată pentru negri. Un soț ca mine e ca un sclav, cu zgardă de fier. Biserica apără legea și nu îngăduie divorțul. Instanța zice: „Vrei să fii liber, atunci muncește de două ori mai mult — cel puțin de două ori mai mult! Muncește! Haimana!" Și-atunci oamenii se înjunghie unii pe alții ca să facă rost de bani, dar chiar dacă scapă de nevasta care-i urăște, sînt datori vînduți societății la care lucrează. Societatea știe că omul nu poate fără lefșoara lui, și profită de el cît poate. Să nu-mi vorbești de libertate. Unul putred de bogat, cu un venit de un milion neto, poate să fie liber. Un păduchios poate și el să fie liber, fiindcă nimănui nu-i pasă de ceea ce face. Dar unul ca mine trebuie să nădușească pînă pică de oboseală.

La care tatăl său îi răspunse:

— Wilky, e numai vina ta. Nu te silește nimeni să îngădui una ca asta.

Oprit în avîntul elocinței sale, Wilhelm nu-și mai găsea cuvintele. Mut și stîngaci, se strădui să-și recapete respirația normală și, din cauza efortului, se încruntă la taică-su.

— Nu înțeleg problemele astea ale tale, spuse bătrînul. Eu n-am avut nici una de genul ăsta.

Acum însă Wilhelm reușise să-și piardă de tot capul și începu să dea din mîini și să repete.

— Ah, tată, mai slăbește-mă, mai slăbește-mă o dată ! Nu mă mai pisa cu chestia asta.

— E adevărat, spuse tatăl său, eu aparțin unei lumi diferite. Mama ta și cu mine am dus cu totul altă viață.

— Cum poți să o compari cu mama ? spuse Wilhelm. Mama te-a ajutat. Ți-a făcut vreodată vreun rău ?

— Nu e nevoie să dai din mîini ca la operă, Wilky, spuse doctorul. Aceasta este numai versiunea ta.

— Cum ? Dar e adevărul adevărat ! spuse Wilhelm.

Bătrînul nu se lăsă convins ; clătină din capul rotund, trăgîndu-și vesta peste cămașa împodobită, se lăsă apoi pe spătarul scaunului cu o mișcare atît de degajată, încît un privitor care nu auzea conversația ar fi putut crede că asistă la o discuție banală între un om de vîrstă mijlocie și respectabilul său tată. Wilhelm semăna cu un colos legănîndu-și vîrful din pricina vîntului, mare și parcă năclăit, cu ochii cenușii injectați și cu părul de culoarea mierei înțepînd văzduhul ca o flacără. Nedreptatea îl înfuria, și-l făcea să se milogească. Voia să se împace cu tatăl său, și de asta încercă să capituleze. Spuse :

— Nu poţi s-o compari pe mama cu Margaret, şi nici pe mine cu tine, fiindcă tu, tată, ai reuşit în viaţă. Reuşita e reuşită. Eu n-am gustat niciodată din ea.

Faţa bătrînă a doctorului îşi pierdu expresia cumpătată şi deveni aspră şi furioasă. I se zbătu pieptul îngust sub cămaşa roşu cu negru şi spuse :

— Da. Fiindcă am muncit din greu. N-am fost leneş şi îngăduitor cu mine însumi. Tatăl meu era negustor de textile în Williamsburg. Nu însemnam nimic, înţelegi ? Ştiam că nu-mi dă mîna să-mi irosesc şansele de a mă ridica în viaţă.

— Nu sînt cîtuşi de puţin de acord că am fost leneş, spuse Wilhelm. Dimpotrivă, poate că m-am străduit prea mult. Recunosc că am făcut multe greşeli. De exemplu, fiindcă mi-am zis că n-ar trebui să fac aceleaşi lucruri pe care le-ai făcut şi tu. Cum ar fi să studiez chimia. Tu o studiaseşi. Era în familie.

Tatăl său continuă :

— Eu nu mi-am făcut de cap cu cîte cincizeci de femei. N-am făcut pe vedeta la Hollywood. N-am avut timp să plec în Cuba în vacanţă. Am stat acasă şi am avut grijă de copiii mei.

Uf, se gîndi Wilhelm, ridicînd ochii spre tavan. De ce oare m-am grăbit să vin aici, să stau în preajma lui ? New York-ul e ca un gaz. Culorile se amestecă difuz. Îmi simt capul strîns parcă în cercuri de fier, nu mai ştiu ce fac. Crede că vreau să-i iau banii, sau că-l invidiez, poate. Nu înţelege ce vreau.

— Tată, spuse Wilhelm cu voce tare, eşti foarte nedrept. E adevărat că povestea cu cinematografia a fost o greşeală. Dar îmi iubesc băieţii. Nu i-am

abandonat. Am părăsit-o pe Margaret pentru că am fost silit s-o fac.

— Cum adică ?

— Cum să-ţi spun... începu Wilhelm, încercînd să-şi exprime nenumăratele sale motive în cîteva cuvinte simple. Am fost silit... Am fost silit.

Cu o duritate bruscă şi surprinzătoare, tatăl său spuse :

— Nu te potriveai cu ea la pat ? Atunci ar fi trebuit să rabzi. Mai devreme sau mai tîrziu, fiecare trece prin asta. Oamenii normali se împacă cu ideea. Trece. Dar tu n-ai vrut, aşa că plăteşti acum pentru ideile tale stupide şi romantice. M-am exprimat destul de clar ?

Era foarte clar. Lui Wilhelm i se păru că aude voci repetîndu-i din mai multe părţi acelaşi lucru, aşa că-şi înclină capul în toate direcţiile, ascultă şi cugetă. În sfîrşit, zise :

— Cred că ăsta e un punct de vedere medical. Poate că ai dreptate. Pur şi simplu n-am putut să trăiesc cu Margaret. Am încercat să rabd, dar îmi făcea rău. Ea era într-un fel, şi eu eram într-alt fel. Ea nu voia să fie ca mine, aşa că am încercat eu să fiu ca ea şi n-am reuşit.

— Sigur că nu ea ţi-a spus să pleci ?

— Din păcate, nu. Situaţia mea ar fi mai bună. Nu, eu am fost acela. Nu voiam de fapt să plec, dar nici nu puteam să rămîn. Cineva trebuia să ia iniţiativa. Am luat-o eu. Şi uite că am pierdut.

Măturînd cu anticipaţie toate obiecţiile pe care fiul său ar fi putut să le facă, doctorul spuse :

— De ce te-au dat afară de la Rojax ?

— Nu m-au dat afară, ţi-am spus.

— Minţi. Te ştiu eu, n-ai fi plecat de bună voie. Ai prea multă nevoie de bani. Sigur că ai intrat în vreo încurcătură. Bătrînelul vorbea concis, cu o mare convingere. Dacă vrei să stăm de vorbă şi să zgîndărim toate rănile, spune măcar adevărul. A fost vreun scandal... Vreo femeie ?

Wilhelm se apără cu înverşunare.

— Nu, tată, n-a fost nici o femeie. Ţi-am spus cum a fost.

— Poate că a fost un bărbat atunci, spuse bătrînul cu răutate.

Indignat, Wilhelm îl privi ţintă, cu obrajii palizi şi buzele uscate. Pielea îi arăta galbenă.

— Am impresia că nu ştii ce vorbeşti, spuse el după o clipă. N-ar trebui să-ţi laşi imaginaţia să rătăcească. Crezi că dacă locuieşti aici, pe Broadway, înţelegi viaţa modernă. Ai fi putut să-ţi cunoşti mai bine fiul. Dar hai s-o lăsăm baltă acum.

— Bine, Wilky, retrag ce-am spus. Dar ceva trebuie să se fi întîmplat la Roxbury. N-o să te mai întorci niciodată acolo. Dar nici n-o să te adresezi unei companii rivale — asta e doar o vorbă aruncată la mînie. N-ai s-o faci. Mă tem că ai făcut ceva şi ţi-ai stricat reputaţia. Probabil că ai cîteva prietene care te aşteaptă să te întorci, nu-i aşa ?

— Bineînţeles că îmi găsesc şi eu pe cîte cineva din cînd în cînd, atunci cînd merg pe teren, spuse Wilhelm. Doar nu sînt călugăr.

— Nimeni în mod special ? Eşti sigur că nu te-ai băgat în nişte încurcături ?

Încercase să se descarce şi, în loc de asta, se gîndea Wilhelm, trebuie să suporte un adevărat

interogatoriu ca pe vremea inchiziției, ca să se vadă dacă merită un cuvînt de compătimire. Și asta, fiindcă tatăl său era convins că e în stare de orice mîrlănie.

— E o fată la Roxbury cu care mă împrietenisem. Ne-am îndrăgostit unul de altul și am vrut să mă căsătoresc cu ea, dar s-a plictisit să mai aștepte pînă mi se acordă divorțul. Margaret și-a dat seama. După toate, fata era catolică și a trebuit să mergem împreună la preot și să-i explicăm lucrurile.

Nici această ultimă mărturisire nu-i trezi doctorului Adler vreo simpatie și nu-l făcu să-și piardă capul sau să-și schimbe culoarea feței.

— Nu, nu, nu, totul e anapoda, spuse el.

Wilhelm își propuse din nou să nu uite de vîrsta lui taică-su. Nu mai e omul care a fost. Nu poate să sufere necazurile. Eu însumi sînt atît de furios și încolțit, încît nu mai pot vedea clar. Oare o să pot ieși vreodată din hățișul ăsta și să-mi recapăt echilibrul ? Nu mai pot fi același după toate astea. Necazurile fac praf sistemul nervos.

— Chiar *vrei* să divorțezi ? spuse bătrînul.

— Pentru banii pe care-i dau, ar trebui să obțin măcar atît.

— În cazul acesta, spuse doctorul Adler, mi se pare că un om normal n-ar trebui să suporte un astfel de tratament de la o femeie.

— Ah, tată, tată ! spuse Wilhelm. Întotdeauna rămîi același. Numai uită-te puțin cum te porți cu mine. Mă stîrnești întîi, chipurile ca să mă ajuți să-mi rezolv problemele, și ești îngăduitor și așa mai departe. Asta îmi dă speranțe și încep să-ți fiu recunoscător. Dar înainte să terminăm,

sînt de o sută de ori mai deprimat ca înainte. De ce ? Pentru că nu ai nici un fel de înțelegere pentru mine. Vrei să arunci toată vina pe spinarea mea. Poate e mai înțelept din partea ta să procedezi așa. Wilhelm începea să-și piardă coerența. Nu pari să te gîndești decît la moartea ta. Ce să fac, îmi pare rău. Dar și eu o să mor. Și sînt fiul tău. Nu este în primul rînd vina mea. Ar trebui să existe o soluție și pentru asta, ca să putem fi drepți unul cu altul. Dar aș vrea să știu de ce mă stîrnești, dacă de fapt n-ai de gînd să mă ajuți ? De ce vrei să-mi afli necazurile, tată ? Ca să poți să arunci toată vina pe umerii mei, ca să nu trebuiască să mă ajuți ? Ai vrea să te consolez fiindcă ai un astfel de fiu.

Nodul din piept provocat de atîta nedreptate îl sufoca, și lacrimile îi înecau ochii, dar se stăpînea. Și așa arăta destul de prost. Avea o voce tulbure și îngroșată, se bîlbîia și nu reușea să dea glas frămîntatelor sale simțăminte.

— Tu urmărești un scop, spuse doctorul, atunci cînd te porți atît de nechibzuit. Ce vrei de la mine ? La ce te aștepți ?

— La ce mă aștept ? spuse Wilhelm.

Se simțea incapabil să-și regăsească stăpînirea de sine. Ca o minge purtată de valurile mării, împinsă mereu acolo unde mîna n-o mai poate ajunge, autocontrolul îl părăsea.

— Mă aștept la *ajutor* !

Cuvintele îi scăpară într-un strigăt asurzitor, sălbatic, nebunesc și-l făcură pe bătrîn să tresară, iar pe doi sau trei clienți, care-și luau și ei micul dejun în apropiere, să arunce o privire spre ei. Părul lui Wilhelm, de culoarea mierei zaharisite,

lung şi des, i se ridicase ca o perie în vîrful capului, trăgîndu-i în sus faţa, şi aşa alungită de disperare. Reluă :

— Cînd sufăr... nici măcar nu-ţi pasă. Fiindcă n-ai nici un sentiment pentru mine şi nu vrei să ştii de mine.

— Şi de ce mi-ar place modul în care te comporţi ? Nu, nu-mi place, spuse doctorul Adler.

— Perfect. Vrei să mă schimb. Dar să spunem că m-aş schimba — ce-aş deveni ? Ce-aş putea să devin ? Să zicem că toată viaţa am avut idei greşite despre mine însumi şi că nu eram ceea ce credeam. Şi n-am avut măcar grija să-mi iau cîteva precauţii, aşa cum fac cei mai mulţi oameni — ca o marmotă care are cel puţin cîteva ieşiri la galeriile ei. Dar acum, ce să fac ? Mai bine de jumătate din viaţă s-a dus. Mai bine de jumătate. Şi acum vii şi-mi spui că nici măcar nu sînt normal.

Bătrînul îşi pierduse şi el calmul.

— Atîta ştii, să ţipi după ajutor, spuse el. Cînd ţi-a trăsnit să pleci în armată, îi trimiteam un cec lui Margaret în fiecare lună. Fiind cap de familie, ai fi putut să fii scutit de militărie. Dar nu ! Războiul, vezi Doamne, nu se putea desfăşura dacă nu te înrolai şi tu ca să-ţi joci rolul de trepăduş pe teatrul Pacificului. Orice funcţionar ar fi putut face ce-ai făcut tu. Nu ţi-ai putut găsi o întrebuinţare mai bună decît meseria de soldat.

Wilhelm voia să răspundă şi-şi săltase pe jumătate din scaun trupul greoi, ca de urs, cu degetele răsfirate şi albite de efortul cu care strîngea masa, dar bătrînul nu-l lăsă să spună o vorbă, ci continuă :

— Mai văd şi alţi bătrîni aici ai căror copii nu sînt buni de nimic şi care-i ajută mereu şi de fiecare dată îi salvează cu preţul unor mari sacrificii. Eu n-am de gînd să fac această greşeală. Ţie nu-ţi intră în cap că atunci cînd voi muri — peste un an sau doi — tu o să mai fii încă viu. Vezi însă că eu mă gîndesc.

Intenţia lui fusese să arate că are dreptul să fie lăsat în pace. În loc de asta, îl făcuse pe Wilhelm să creadă că voia să spună că nu era drept ca cel mai bun, cel mai folositor, cel mai admirat dintre cei doi oameni să părăsească primul această lume. Poate că, de fapt, voise să spună şi asta — un pic ; dar în alte condiţii n-ar fi declarat-o atît de făţiş.

— Tată, mai făcu Wilhelm o încercare neobişnuit de sinceră de apropiere, crezi că nu te înţeleg ? Mie mi-e milă. Aş vrea să trăieşti veşnic. Nu mi-ar păsa de-ar fi să mor înaintea ta. Cum tatăl său nu răspunse acestei mărturisiri şi-şi întoarse privirea, Wilhelm izbucni dintr-o dată : A, nu, dar tu mă urăşti ! Dacă aş avea bani, nu m-ai urî. Pentru numele lui Dumnezeu, trebuie să recunoşti ! Banii stau între noi. Dacă aş constitui pentru tine un prilej de laudă, ca să te poţi mîndri cu mine în tot hotelul, am fi un tată şi un fiu fericiţi. Dar nu sînt eu omul acela. Sînt prea bătrîn, prea bătrîn şi prea ghinionist.

Tatăl său spuse :

— Nu-ţi pot da nici un ban. N-aş mai termina, o dată ce-aş începe. Tu şi cu sora ta aţi fi în stare să-mi luaţi şi ultimul dolar. Mai trăiesc încă, n-am murit. Mai sînt încă aici. Viaţa nu mi s-a

încheiat. Sînt la fel de viu ca tine sau ca oricare altul. Și nu vreau să car pe nimeni în spinare. Hai, pleacă ! Și-ți dau și ție același sfat, Wilky. Să nu cari pe nimeni în spinare.

— N-ai decît să-ți ții banii, spuse Wilhelm nenorocit. Ține-ți-i și bucură-te de ei. Asta e !

IV

MĂGARULE! Idiotule! Mistrețule! Catîr încăpățînat! Sclavule! Hipopotam scîrbos și îngălat! își spunea Wilky în timp ce picioarele moi îl purtau afară din restaurant. Mîndria lui! Sentimentele lui arzătoare! Să cerșească și să-și arate slăbiciunea! Să se certe cu bătrînul lui tată, să amestece toate lucrurile ca să nu le mai descurce nimeni. Vai, cît de sărman, demn de dispreț și ridicol mai era! Cînd își aducea aminte cum spusese cu o notă marcată de reproș: „Ai fi putut să-ți cunoști mai bine fiul" — of, cît de pretențios și oribil suna!

Nu reușea să iasă mai repede din sufrageria strident strălucitoare. Era groaznic de enervat; gîtul, umerii, pieptul îl dureau de parcă ar fi fost legate cu funii. În nas îi veni mirosul sărat al lacrimilor.

Dar în același timp, întrucît în el existau adîncimi necunoscute chiar sieși, din cine știe ce cotlon ascuns al gîndurilor sale se născu o înțelegere nouă — și anume că scopul vieții, adevărata misiune a ei, de a purta propria-i povară, de a se simți rușinat și neputincios, de a gusta aceste lacrimi nevărsate, singurul scop important,

cel mai înalt, se împlinea tocmai atunci. Poate că sensul vieții și esența existenței sale era tocmai să greșească. Poate că de asta era făcut: să facă greșeli și să sufere de pe urma lor pe acest pămînt. Și deși se considera mai presus de domnul Perls și de tatăl său fiindcă adorau banii, totuși ei erau cei meniți să se poarte energic, și asta era mai bine decît să te văicărești și să plîngi, să te rogi și să implori, să dai cu bîta-n baltă, să greșești, să mergi numai în salturi și să cazi numai pe spinii vieții. Și, în sfîrșit, să dispari pentru totdeauna sub „podeaua de apă" — ar fi oare ghinion sau numai un fel de adio?

Pe urmă îl apucă din nou furia împotriva lui taică-su. Alți oameni cu bani vor să facă bine cu ei atîta cît trăiesc. E drept, nu-i de datoria lui să mă întrețină. I-am cerut eu vreodată una ca asta? De fapt, i-am cerut vreodată bani, pentru Margaret sau pentru copii sau pentru mine? Nici măcar nu-i vorba de bani, ci numai de ajutor; nici măcar ajutor, numai intenție. Dar poate că tocmai asta vrea să mă învețe: un bărbat în toată firea nu trebuie să aibă astfel de simțăminte. Tocmai simțămintele m-au dus în impas la firma Rojax. *Simțeam* că aparțin acestei firme și tocmai *simțămintele* mi-au fost jignite atunci cînd mi l-au băgat pe Gerber șef. Tata crede că judec prea simplist. Dar nu sînt chiar atît de redus la minte. Ce să mai zic de sentimentele lui? Nu uită moartea nici măcar o clipă — de asta și e așa cum e. Și nu numai că se gîndește la moarte, dar mă obligă și pe mine să mă gîndesc la ea din cauza banilor. Îi dă putere asupra mea. În felul ăsta mă îndreaptă și pe

mine pe același drum și pe urmă se înfurie. Dacă era sărac, puteam să am grijă de el și să i-o dovedesc. Așa cum știu eu să țin la cineva, numai să-mi fi dat prilejul. Ar fi văzut cîtă dragoste și respect port în mine. L-ar fi făcut și pe el alt om. Și-ar fi întins mîna asupra mea și mi-ar fi dat binecuvîntarea.

Cineva cu o pălărie de pai cenușie, cu panglică lată de culoarea ciocolatei, veni către Wilhelm în hol. Lumina era prăfoasă, pătată de roșul carpetei, de verdele mobilei îmbrăcate în piele, de galbenul luminii indirecte.

— Hei, Tommy. Ce faci ?

— Iartă-mă, spuse Wilhelm încercînd să se îndrepte spre un telefon interior.

Dar individul era tocmai doctorul Tamkin pe care avea de gînd să-l sune.

— Ai o privire de obsedat, spuse doctorul Tamkin.

Wilhelm se gîndi : Ia te uită, ia te uită ! Măcar pe omul ăsta dacă aș putea să-l descifrez.

— A, da ? îi spuse lui Tamkin. Chiar așa arăt ? Orice-ar fi, așa trebuie să fie dacă zici dumneata.

Vederea doctorului Tamkin îl făcu să uite de cearta cu tatăl său. Se simți alunecînd spre un alt făgaș.

— Ce facem ? zise el. Ce se întîmplă cu slănina noastră astăzi ?

— Nu-ți face griji. Nu trebuie decît să ne ținem tari și prețul o să crească. Dar de ce te-ai încins așa, Wilhelm ?

— Eh, o discuție de familie.

Era momentul să-l cerceteze din nou pe Tamkin, şi într-adevăr îl examină atent — dar efortul nu-i aduse nimic. Bineînţeles că Tamkin era exact ceea ce pretindea a fi şi toate bîrfelile nu conţineau nici un grăunte de adevăr. Era însă el un savant, sau nu ? Dacă nu, poate că procurorul ar fi trebuit să cerceteze. Era un mincinos ? O problemă delicată. Chiar şi un mincinos poate fi demn de încredere în unele privinţe. Putea să aibă încredere în Tamkin, putea oare ? Căută febril şi fără folos un răspuns.

Dar vremea întrebărilor trecuse, şi acum n-avea ce face, trebuia să aibă încredere. După o luptă îndelungată cu sine însuşi, îi dăduse banii. Judecata practică o lăsase în suspensie. Obosise, şi hotărîrea nu mai avea aerul unei hotărîri. Cum de se întîmplase aşa ? Dar parcă la Hollywood cum îşi începuse cariera ? Nu din cauza lui Maurice Venice, care se dovedise pînă la urmă un simplu codoş, ci din cauza sa, fiind înclinat spre greşeală. Şi căsătoria fusese la fel. Prin aceste hotărîri i se conturase într-un fel toată viaţa. Şi astfel, din momentul cînd simţise în doctorul Tamkin mirosul acela special al fatalităţii, nu-şi mai putuse păstra banii.

Cu cinci zile înainte, Tamkin spusese :

— Să ne întîlnim mîine să mergem la bursă.

Drept care, Wilhelm fusese obligat să se ducă. La ora 11 se duseseră la biroul curtierilor. Pe drum, Tamkin îi spusese lui Wilhelm că, deşi sînt parteneri egali, el nu poate să depună pe loc jumătatea lui de bani ; era chestie de o săptămînă sau două, pînă primea ce i se cuvenea

pentru unul din patentele invențiilor lui. Îi lipseau vreo două sute de dolari, dar săptămîna viitoare îi va avea. Că doar nici unul din ei nu are nevoie să-și cîștige existența la bursă, nu-i așa ? Era mai mult pentru plăcerea jocului, zicea Tamkin. Wilhelm fusese obligat să răspundă : „Firește". Era prea tîrziu ca să se retragă. Ce altceva putea face ? Pe urmă au ajuns la partea formală a tranzacției, care era îngrozitoare. Pînă și nuanța verde a cecului lui Tamkin nu arăta cum trebuie ; era o culoare falsă, deprimantă. Scrisul acestuia părea ciudat, chiar monstruos ; e-ul era ca i-ul, t-ul și l-ul la fel, iar h-ul semăna cu burta unei viespi. Scria ca un copil din clasa a patra. Savanții, vezi bine, lucrau mai mult cu simboluri ; făceau literele ca cifrele. Aceasta era explicația pe care o găsi Wilhelm.

Doctorul Tamkin îi dăduse un cec de 300 de dolari. Wilhelm, cuprins parcă de o rătăcire care-i pusese o pînză pe ochi și-l făcea să se strîmbe convulsiv, apăsa cît putea ca să-și oprească tremurul mîinii în timp ce completa un cec de o mie. Își strîngea buzele, se apleca asupra mesei, scria cu degetele încordate, înfricoșate, știind că dacă cecul lui Tamkin nu era valabil, nici al lui nu va mai putea fi onorat. Singura idee prevăzătoare care-i veni fu să antedateze cecul cu o zi, ca să aibă timp să se lămurească ce e cu cecul verde.

Pe urmă semnase o hîrtie prin care Tamkin avea dreptul să-i administreze banii și să facă speculații cu ei, și acesta era lucrul cel mai înfricoșător. Tamkin nu-i spusese nici un cuvînt

despre așa ceva, dar asta era situația și trebuiau să meargă pînă la capăt.

După ce terminară de semnat, singura precauțiune pe care o luă Wilhelm fu să se întoarcă la directorul biroului curtierilor și să-l întrebe între patru ochi: „Ăă, în legătură cu doctorul Tamkin. Știți, am fost la dumneavoastră acum cîteva minute, vă amintiți?"

Fusese o zi neguroasă, cu ploaie, și Wilhelm o ștersese de lîngă Tamkin sub pretextul că trebuie să dea o fugă pînă la oficiul poștal. Tamkin se dusese să prînzească singur, și acum Wilhelm se întorsese cu răsuflarea tăiată, cu pălăria șiroind de ploaie, întrebîndu-l inutil pe director dacă-și amintește. „Da, domnule, știu despre ce-i vorba", spusese directorul. Era un neamț calm, uscățiv și blînd, îmbrăcat impecabil și purtînd în jurul gîtului un binoclu cu care citea tabela de anunțuri. Avea un aer extrem de corect, cu toate că nu se bărbierea niciodată dimineața, fiindcă probabil nu-i păsa cum arată în fața tuturor acelor gură-cască, bătrîni, tehnicieni, burtă-verde și speculanți care mișunau pe lîngă Broadway. Bursa se închidea la trei. Poate că, încercă Wilhelm să ghicească, îi creștea barba prea des și voia să arate proaspăt bărbierit seara, cînd ieșea cu vreo femeie în oraș.

— Numai o întrebare, spuse Wilhelm. Acum cîteva minute i-am dat doctorului Tamkin puteri absolute pentru a investi în numele meu. Dumneavoastră mi-ați dat formularul.

— Da, domnule, îmi amintesc.

— Aș vrea să știu un lucru, spusese Wilhelm. Nu sînt avocat și nu m-am uitat la hîrtie decît

în treacăt. Ea îi dă doctorului Tamkin puteri discreționare și asupra altor fonduri ale mele — bani sau proprietăți ?

Ploaia se scursese de pe impermeabilul deformat, transparent al lui Wilhelm ; nasturii cămășii, care păreau întotdeauna foarte mici, erau sparți, arătînd ca niște sferturi de lună sidefii, și o parte din părul des, castaniu, care-i creștea pe piept, se vedea prin deschizătura cămășii. Meseria directorului nu-i îngăduia să-și exprime părerea despre el ; era șiret, cenușiu, corect (deși nebărbierit) și vorbea foarte puțin în afara problemelor profesionale. Probabil că recunoscuse, de altfel, în Wilhelm tipul de om care reflectează îndelung și ia apoi hotărîrea pe care o respinsese de douăzeci de ori. Cărunt, calm, egal, cu fața prelungă, plin de experiență, indiferent, înzestrat cu spirit de observație, nebărbierit dar rafinat, abia dacă-i aruncă o privire lui Wilhelm, care tremura jenat, plin de temeri. Fața directorului, fără culoare, cu nările subțiri, acționa ca o unitate de percepție. Ochii aveau și ei partea lor, redusă însă. Iată un om care, ca și Rubin, le știa pe toate. El, un străin, știa ; Wilhelm, în orașul său natal, nu știa. Celălalt spusese : „Nu, domnule, nu-i dă". „Numai asupra fondurilor pe care le-am depus la dumneavoastră ?" „Da, domnule." „Mulțumesc, asta am vrut să știu", spusese Wilhelm recunoscător.

Răspunsul îl liniștise. Oricum, întrebarea nu avea nici o valoare. Nici una. Căci Wilhelm nu mai avea alte bunuri. Îi dăduse lui Tamkin ultimii săi bani. Nici aceștia nu erau de ajuns ca să-și acopere datoriile, și Wilhelm își făcuse socoteala

că putea să ajungă falit la fel de bine acum, ca și luna viitoare. „Sau falit sau bogat", așa-și imaginase el lucrurile, și această formulă îl încurajase să riște. Nu chiar bogat; nu se aștepta la atît de mult, dar poate că Tamkin chiar avea să-i arate un mod facil de a cîștiga la bursă cît avea nevoie. Acum însă uitase de socotelile sale și știa numai că avea să piardă cei 700 de dolari, pînă la ultimul cent.

Doctorul Tamkin își luă o atitudine ca și cum ar fi fost vorba de doi domni experimentați la bursa slăninei și grînelor; banii, cîteva sute de dolari, nu aveau importanță pentru nici unul din ei. Îi spuse lui Wilhelm:

— Așteaptă. O să facă un salt și ai să te minunezi de ce nu intră mai mulți în combinații de genul ăsta. Crezi că tipii din Wall Street sînt chiar atît de deștepți — niște genii? Asta pentru că ne temem cu toții să ne gîndim la detalii. Uite, de exemplu, cînd pleci cu mașina și habar n-ai cum funcționează motorul, nu-i așa că te gîndești tot timpul ce te faci dacă se defectează? Greșesc?

Nu, avea dreptate.

— Ei bine, spuse doctorul Tamkin cu o expresie de triumf în jurul gurii, aproape ca o umbră de rînjet sarcastic, e vorba de același principiu psihologic, Wilhelm. Ei sînt bogați pentru că dumneata nu te pricepi la mecanismul afacerilor. Dar, de fapt, nu e nici un mister, iar dacă investești ceva bani și aplici anumite principii bazate pe observație, începi să înțelegi cîte ceva. Treaba asta nu se poate studia, așa, în mod abstract. Trebuie să-ți acorzi un minimum de risc ca să poți

simţi procesul, cursul banilor, întregul complex de factori. Ca să-ţi dai seama ce înseamnă să fii algă, trebuie să intri în mare, nu-i aşa ? În scurt timp o să realizăm un profit de sută la sută.

Deci, Wilhelm fusese obligat să pretindă la început că interesul său pentru bursă era pur teoretic.

— Ei, spuse Tamkin cînd îl întîlni acum în hol, care-i problema, ce-i cu discuţia de familie ? Ia spune-mi.

Făcea pe savantul psihiatru, interesat profesional. De cîte ori se întîmpla aşa, Wilhelm nu ştia ce să-i răspundă. Indiferent ce-ar fi spus sau făcut, i se părea că doctorul Tamkin vede prin el.

— Am avut un schimb de cuvinte cu tata.

Doctorul Tamkin nu găsea nimic extraordinar în aceasta.

— Aceeaşi eternă poveste, spuse el. Conflictul elementar dintre părinţi şi copii. Nu se va sfîrşi niciodată. Chiar în cazul unui domn în vîrstă cum e tatăl dumitale.

— Nici eu nu cred că se va sfîrşi. N-am ajuns la nici o concluzie cu el. Are ceva împotriva simţămintelor mele. După părerea lui, sînt meschine. Eu îl tulbur, şi în schimb el se supără pe mine. Dar poate că toţi bătrînii sînt la fel.

— La fel sînt şi fiii. Îţi vorbeşte unul din ei, spuse doctorul Tamkin. Totuşi, ar trebui să fii mîndru că ai un patriarh atît de falnic drept tată. Ar trebui să-ţi dea speranţe. Cu cît trăieşte mai mult, cu atît devine mai favorabil şi pronosticul dumitale, de longevitate.

Wilhelm răspunse gînditor :

— Se poate. Dar cred că semăn cu mama, şi ea a murit pe la cincizeci de ani.

— Tocmai am avut de rezolvat o problemă similară între un tînăr pe care-l tratez şi tatăl său — vin de la o consultaţie, spuse doctorul Tamkin scoţîndu-şi pălăria cenuşie.

— Aşa, cu noaptea-n cap ? spuse Wilhelm bănuitor.

— Prin telefon, bineînţeles.

Ce mai figură avea şi Tamkin cînd îşi scotea pălăria ! Lumina indirectă îi scotea în evidenţă neregularităţile căpăţînii lucioase, nasul gălbui, sprîncenele frumoase, mustaţa absurdă, ochii căprui cu privirea furişă. Era îndesat, băţos, cu gîtul atît de scurt încît bosa occipitalului îi atingea gulerul. Oasele aveau şi ele o formă specială, de parcă ar fi fost răsucite de două ori acolo unde de obicei sînt doar curbate, şi umerii i se ridicau ca la acoperişurile de pagodă. Gros în talie. Avea vîrfurile picioarelor întoarse înăuntru, ceea ce putea fi un semn de duplicitate, sau avea ceva de ascuns. Mîinile îi arătau vîrsta, iar unghiile, concave, neîngrijite, păreau nişte gheare. Ochii îi erau cafenii ca blana de jder şi plini de liniuţe bizare. Cele două globuri mari, căprui, nude, păreau gînditoare — dar erau oare ? Şi cinstite — dar era doctorul Tamkin cinstit ? Ochii săi exercitau o putere hipnotică, dar nu întotdeauna de aceeaşi tărie, şi Wilhelm nu credea că ar fi fost absolut naturală. Simţea că Tamkin încearcă în mod deliberat să-şi scoată în evidenţă privirea, cu o artă studiată, şi că obţine efectele hipnotice cu mare efort. Din cînd în cînd nu reuşea sau obo-

sea, şi atunci expresia feţei nu mai era dată de puterea ochilor, ci cobora spre buza de jos, roşie, groasă (cam caraghioasă poate).

Wilhelm voia să stea de vorbă despre stocul de slănină, dar doctorul Tamkin continuă :

— Acest caz de conflict tată-fiu, de care mă ocup, ar putea să-ţi folosească. Din punct de vedere psihologic, e vorba de un tip absolut deosebit de cel al tatălui dumitale. Tatăl crede că de fapt nici nu e fiul lui.

— De ce ?

— Fiindcă a descoperit că nevastă-sa avea de douăzeci şi cinci de ani o legătură cu un prieten al familiei.

— Parcă poţi să ştii ! spuse Wilhelm ; şi în gînd adăugă : Aiureală. Nimic altceva decît aiureală.

— Trebuie să remarci cît de interesantă este şi situaţia femeii. Are doi bărbaţi. Ai cui sînt copiii ? Bărbatul a prins-o şi ea a declarat în scris că doi din cei patru copii nu sînt ai soţului ei.

— Formidabil, spuse Wilhelm cu gîndul departe. Întotdeauna auzea astfel de poveşti de la doctorul Tamkin. Dacă ar fi fost să-l crezi pe Tamkin, toată lumea era la fel. Toţi din hotel sufereau de deranjament mintal, aveau o poveste secretă, o boală ascunsă. Soţia lui Rubin de la standul cu ziare se pare că era întreţinută de Carl, jucătorul de rummy căruia îi plăcea să urle şi să vorbească tare. Soţia lui Frank de la frizerie fugise cu un soldat, în timp ce el o aştepta să debarce pe cheiul Companiilor Franceze. Toată lumea semăna cu figurile de pe cărţile de joc, cu susul în jos din orice parte le-ai privi. Fiecare personalitate publi-

că avea o nevroză. Cei mai nebuni erau oamenii de afaceri, clasa afaceriştilor lipsiţi de inimă, fluşturatici, neserioşi, care conduceau America cu lipsa lor de maniere, cu minciunile lor îndrăzneţe şi cuvintele absurde pe care nimeni nu le putea crede. Erau mai nebuni decît toţi ceilalţi. Ei răspîndeau ciuma. Wilhelm, gîndindu-se la societatea Rojax, era tentat şi el să creadă că mulţi oameni de afaceri nu sînt în toate minţile. Şi mai simţea că Tamkin, cu toate slăbiciunile lui, într-un fel ajunsese aproape de adevăr şi chiar le făcea oamenilor un soi de bine. Cînd auzi diagnosticul cu ciuma socială, Wilhelm văzu că i se confirmă presupunerile şi încuviinţă :

— Sînt perfect de acord cu dumneata. Fac comerţ cu orice, nu se dau înapoi să fure, sînt cinici pînă-n măduva oaselor.

— Trebuie să înţelegi, spuse Tamkin vorbind de pacientul sau de clientul său, că mărturisirea mamei nu e valabilă. A fost smulsă prin constrîngere. Tot încerc să-l conving pe tînăr că nu trebuie să se frămînte din cauza unei confesiuni plăsmuite. Dar ce, crezi că-l ajută dacă fac apel la raţiunea lui ?

— Nu ? spuse Wilhelm foarte nervos. Cred că ar trebui să mergem la bursă. O să se deschidă în curînd.

— Ei asta-i ! spuse Tamkin. Nu e nici măcar nouă, şi oricum la prima oră nu sînt prea multe vînzări şi cumpărări. La Chicago lucrurile nu se încing pînă pe la zece şi jumătate, şi nu uita că ei sînt cu o oră în urma noastră. Oricum, cînd spun că preţurile vor urca, trebuie să mă crezi. Pe cuvîntul meu. Am studiat ciclul culpabilitate-

agresivitate care stă la baza tuturor acestor manifestări. Ar fi cazul să mă pricep cît de cît la lucrurile astea. Aranjează-ți gulerul.

— Dar între timp, săptămîna asta n-am făcut decît să pierdem. Ești convins că nu te-a părăsit flerul ? Poate că atunci cînd nu ești în formă, ar trebui să ne lăsăm păgubași și să așteptăm.

— Nu înțelegi că drumul care duce la victorie nu e drept ? Este, dimpotrivă, sinuos. De la Euclid și pînă la Newton liniile au fost drepte. Epoca modernă lucrează numai cu cele sinuoase. Din fondurile mele am pierdut la comerțul cu piei și cafea. Dar am încredere. Sînt convins că am să mă dovedesc mai șmecher decît ceilalți.

Îi zîmbi lui Wilhelm prietenos, șiret, ca un vrăjitor puternic care-l proteja. Îi simțea temerile și rîdea de ele.

— Nu e rău să vezi cum se manifestă factorul competitiv la diferiți indivizi.

— Așa ? Hai să mergem.

— Dar n-am mîncat încă.

— Eu da.

— Hai să bei o cafea.

— N-aș vrea să mă întîlnesc cu tata.

Privind prin ușile de sticlă, Wilhelm văzu că tatăl său ieșise pe cealaltă ușă. Se gîndi : Nici el n-a vrut să se întîlnească nas în nas cu mine. Îi spuse doctorului Tamkin :

— Bine, stau cu dumneata, dar hai să ne grăbim, fiindcă aș vrea să ajung la bursă din vreme, ca să mai găsesc un loc să stau jos. Acolo parcă toți ți-o iau înainte.

— Aș vrea să-ți vorbesc despre tînărul acela și tatăl lui. E foarte pasionant. Tatăl era adept

al nudismului. Toată lumea umbla în pielea goală prin casă. Poate că de asta femeii îi plăceau bărbații *îmbrăcați*. Bărbatul ei nu voia nici măcar să se tundă. Era dentist. În cabinet purta pantaloni de călărie, cizme și o apărătoare de soare verde.

— Ei lasă-mă, spuse Wilhelm.

— Zău, chiar așa.

Pe neașteptate, Wilhelm începu să rîdă. Nici el nu-și dăduse seama cum i se schimbase dispoziția. Fața îi deveni caldă și plăcută, uită de taică-su, de neliniștea lui ; gîfîia ca un urs, fericit, printre dinți.

— Parcă e vorba de un dentist de cai. Dar pentru un cal n-ar fi avut nevoie să-și pună pantaloni. Ce mai ai să-mi spui ? Nevasta cînta la mandolină ? Băiatul s-a înrolat la cavalerie ? Oh, Tamkin, ești teribil de amuzant.

— A, va să zică îți închipui că vreau să te amuz, spuse Tamkin. Asta fiindcă nu ești familiarizat cu metoda mea. Mă ocup de fapte. Faptele sînt întotdeauna senzaționale. Repet. Faptele sînt *întotdeauna* senzaționale.

Lui Wilhelm nu-i venea să se despartă de buna sa dispoziție. Doctorul nu prea avea simțul umorului. Îl privea cît se poate de serios.

— Pariez pe cît vrei, spuse Tamkin, că faptele din viața dumitale sînt senzaționale.

— Oh — ha, ha ! Vrei să-ți citez vreo cîteva ? Poți să le vinzi unei reviste care publică tot felul de confesiuni autentice.

— Oamenii uită cît de senzaționale sînt lucrurile pe care le fac. Nu le văd, cînd e vorba de ei. Se contopesc cu fundalul vieții de fiecare zi.

Wilhelm surîse.

— Eşti convins că tînărul ăsta îţi spune adevărul ?

— Da, fiindcă îi cunosc familia de ani de zile.

— Şi faci cercetări psihologice asupra prietenilor dumitale ? Nu ştiam că e permis.

— Mda, în profesia mea sînt radical. Trebuie să fac bine oricui pot.

Din nou faţa lui Wilhelm deveni greoaie şi palidă. Conştient parcă de povara părului de aur albicios care-i apăsa capul, strîngea masa cu degete nesigure. Senzaţional dar — lucru ciudat — plicticos în acelaşi timp. Cum îţi explici asta ? Se contopesc cu fundalul. Nostim, dar nu cine ştie ce. Autentic, dar fals. Spontan dar laborios, aşa era Tamkin. Wilhelm devenea bănuitor tocmai cînd doctorul adopta tonul cel mai arid.

— Eu lucrez cel mai bine fără onorariu, spuse doctorul Tamkin. Atunci cînd îmi place ceva. Fără răsplată financiară. Mă sustrag influenţei sociale. În special celei a banilor. Caut compensaţia spirituală. Să-i fac pe oameni să trăiască în clipa de faţă. Universul real. Acesta este momentul prezent. Trecutul nu ne foloseşte la nimic. Viitorul e plin de nelinişte. Numai prezentul este real — clipa. Trăieşte-ţi clipa.

— Ei bine, spuse Wilhelm redevenind serios, ştiu că eşti un om neobişnuit. Îmi place ceea ce spui despre clipă. Toţi cei care vin la dumneata sînt prieteni personali şi în acelaşi timp şi pacienţi ? Ca de pildă fata aceea înaltă, atrăgătoare, cea care poartă fuste strîmte şi cordoane frumoase ?

— Are epilepsie, cu o evoluție foarte gravă. O îngrijesc cu succes. Nu a mai avut un acces de șase luni, pe cînd înainte avea în fiecare săptămînă.

— Și operatorul tînăr, cel care ne-a arătat filmele din jungla braziliană, e rudă cu ea ?

— Fratele ei. Și pe el îl îngrijesc. Are niște impulsuri teribile, de așteptat atunci cînd în familie există epilepsie. Am intervenit în viața lor atunci cînd aveau enorm de multă nevoie de ajutor și i-am luat în grijă. Un bărbat cu patruzeci de ani mai bătrîn ca ea o domina cu totul și îi crea crize de epilepsie prin sugestie ori de cîte ori încerca să-l părăsească. Dacă ai ști măcar unu la sută din cîte se întîmplă în New York ! Vezi, eu unul înțeleg ce înseamnă atunci cînd un om singur începe să se simtă ca un animal. Cînd se lasă noaptea și-i vine să se ducă la fereastră și să urle ca un lup. Acum îi îngrijesc pe tînărul acela și pe sora lui. Trebuie să-l liniștesc, altfel e gata să plece și mîine din Brazilia în Australia. Deocamdată, îl țin în prezent învățîndu-l grecește.

Asta era o surpriză !

— Cum, știi grecește ?

— M-a învățat un prieten cînd eram la Cairo. L-am studiat pe Aristotel împreună, ca să nu mă lenevesc.

Wilhelm încercă să asimileze toate acestea și să le examineze. Să urli de la fereastră ca un lup cînd vine noaptea nu suna a impostură. Ba chiar într-adevăr putea să-ți dea de gîndit. Dar limba greacă ! Își dădu seama că Tamkin îl observă, să

vadă cum înghite noutatea. Se adăugau din ce în ce mai multe elemente. Acum cîteva zile Tamkin dăduse a înțelege că pe vremuri făcuse parte din lumea interlopă, ca membru al „Bandei Purpurii“ din Detroit. Condusese și o clinică de boli nervoase în Toledo. Lucrase cu un inventator polonez la construirea unui vapor care să nu se poată scufunda. Era consilier tehnic în domeniul televiziunii. În viața unui om genial se puteau întîmpla toate aceste lucruri. Dar oare lui Tamkin i se întîmplaseră ? Era oare un geniu ? Spunea adesea că îngrijise pe cineva din familia regală egipteană, ca psihiatru. „Dar toți sînt la fel, aristocrați sau oameni de rînd“, îi spusese lui Wilhelm. „Aristocrații știu doar mai puține despre viață.“

O prințesă egipteană tratată de el în California, de niște tulburări îngrozitoare pe care i le descrisese lui Wilhelm, îl rugase să vină și el în țara ei, și acolo îi îngrijise mulți prieteni și rude. Îi făcuseră cadou o vilă pe Nil.

— Din motive etice, nu pot să-ți mărturisesc prea multe lucruri despre ei, spunea Tamkin.

Numai că Wilhelm auzise de la el toate aceste detalii, într-adevăr bizare și șocante dacă erau adevărate. *Dacă* erau adevărate — și nu putea să scape de obsesia îndoielii. De exemplu, generalul care purta ciorapi de mătase ca femeile și stătea gol în fața oglinzii — și tot restul. Ascultîndu-l pe doctor mînuind bizarul limbaj al faptelor, Wilhelm trebuia să-și traducă spusele lui în propria sa limbă, și uneori nu putea să traducă destul de repede sau să găsească termeni adecvați pentru cele ce auzea.

— Rechinii aceia egipteni jucau la bursă de plăcere. De ce-ar mai fi avut nevoie de bani ? În asociaţie cu ei, era cît pe aci să devin şi eu milionar. Şi dacă aş fi jucat tare, cine ştie ce s-ar fi întîmplat. Aş fi putut fi ambasador.

Ambasador american ? Ambasador egiptean ?

— Un prieten mi-a vîndut un pont grozav în legătură cu bumbacul. Am cumpărat un stoc imens. Nu aveam bani gheaţă, dar toată lumea mă cunoştea. N-ar fi putut concepe niciodată că un membru al cercului lor social nu are parale. Vînzarea s-a făcut prin telefon. Pe urmă, în timp ce transportul de bumbac era pe mare, preţul s-a triplat. Cînd marfa a devenit atît de valoroasă, toată piaţa bumbacului a sărit în aer şi toţi au început să se întrebe cine e proprietarul acelui transport imens. Eu ! Au făcut cercetări asupra creditului meu la bancă, au descoperit că eram un simplu doctor şi au anulat vînzarea. Chestie ilegală. Le-am intentat proces. Dar cum nu aveam bani să mă lupt cu ei, am vîndut procesul unui avocat din Wall Street pentru douăzeci de mii de dolari. A pledat şi a cîştigat. Au căzut la învoială pentru un milion şi ceva. Dar la întoarcerea din Cairo, avionul s-a prăbuşit şi toţi pasagerii au murit. Am acest păcat pe conştiinţă, de a-l fi ucis fără să vreau pe avocat. Deşi era un escroc.

Wilhelm se gîndea : Mare tîmpit trebuie să fiu ca să stau şi să ascult gogoşile lui. Probabil că pentru cei care vorbesc despre problemele adînci ale vieţii, cum este cel din faţa mea, reprezint tipul de fraier perfect.

— Noi, oamenii de știință, vorbim de ceea ce se cheamă păcatul irațional, Wilhelm, spuse doctorul Tamkin de parcă Wilhelm ar fi fost elevul său. Într-o astfel de situație, din cauza banilor i-am dorit răul. Îmi dau seama. Nu e momentul să descriu toate detaliile, dar banii m-au făcut vinovat. Capitalul și criza încep cu aceeași literă. Cinism. Cruzime.

Wilhelm, cu mintea funcționîndu-i mecanic, spuse :

— Dar Caritatea ? Cupa-cu-balsamul-unității-umane ?

— Un lucru trebuie să-ți fie clar. Lupta pentru bani înseamnă agresiune. Asta-i totul. Explicația funcțională este singura valabilă. Oamenii vin la bursă să ucidă. Se spune : „Am de gînd să dau o lovitură". Nu e întîmplător. Numai că nu au curajul să ucidă cu adevărat, și-atunci își construiesc un simbol al crimei : Banii. Omoară din fantezie. Numărătoarea și numerele au în ele ceva sadic. Ca și bătaia. În Biblie, evreii nu dădeau voie să-i numeri. Simțeau că e un gest sadic

— Nu înțeleg ce vrei să spui, spuse Wilhelm, simțind că-l chinuie o stînjeneală ciudată, că îi e prea cald și n-are capul limpede. De ce vor să ucidă ?

— Treptat o să pricepi, îl asigură doctorul Tamkin. Ochii lui surprinzători aveau ceva din uscăciunea suculentă a unei blăni cafenii. Nenumărate firișoare cristaline și puncte luminoase sclipeau pe suprafețele lor temerare. Nu poți să înțelegi pînă ce nu ți-ai petrecut ani de zile studiind cauzele comportamentului uman și animal, adîn-

cile secrete ale vieţii, chimice şi organice, ca şi cele spirituale. Sînt un poet al psihologiei.

— Dacă eşti poet aşa cum spui, zise Wilhelm ale cărui degete scotoceau prin buzunare după capsulele de Phenaphen, ce cauţi la bursă ?

— O întrebare potrivită. Poate că reuşesc mai bine cînd e vorba de speculaţii fiindcă nu particip sufleteşte. În fond, nu doresc cu adevărat bani, şi ca atare îi caut fără să-mi pierd capul.

Wilhelm se gîndea : A, bineînţeles ! Acesta e un răspuns, nu-i aşa ? Pariez că dacă mi-aş compune o atitudine mai fermă, ar da înapoi în toate. S-ar gudura în faţa mea. Cum mă mai iscodeşte pe furiş, să vadă dacă m-a dus ! Îşi înghiţi pilula cu o gură de apă. Marginile pleoapelor i se înroşiră în timp ce o înghiţea. Pe urmă se simţi mai liniştit.

— Să vedem dacă-ţi pot da un răspuns satisfăcător, spuse doctorul Tamkin.

I se aduseră clătitele. Îşi puse unt pe ele, turnă deasupra sirop cafeniu de arţar, le tăie în patru şi începu să mănînce, mestecînd cu fălcile-i puternice, active, musculoase, care trosneau cîteodată la încheieturi. Împungîndu-se cu mînerul cuţitului în piept, spuse :

— Aici în pieptul acesta — al meu, al tău, al oricui — nu e numai un singur suflet. Sînt mai multe. Dar două sînt mai importante, cel adevărat şi cel fals. Acum, fii atent ! Fiecare îşi dă seama că trebuie să iubească ceva sau pe cineva. Simte că trebuie să se exprime. „De nu poţi iubi, ce eşti ?" Pricepi ?

— Da, doctore, cred că da, spuse Wilhelm ascultînd, cam sceptic dar cu atenţie totuşi.

— „Ce ești ?“ Nimic. Acesta-i răspunsul. Nimic. În străfundurile sufletului, nimic ! Așa că, bineînțeles, neputînd îndura, vrei să devii Ceva, și-atunci încerci. Dar în loc să fie acest *Ceva*, omul se descurcă pe seama celorlalți. Nu poți să fii chiar atît de strict cu tine însuți. Trebuie să iubești *puțin*. Ca atunci cînd îți iei un cîine (*Forfecuță* !) sau dai bani pentru o acțiune de binefacere. Asta nu înseamnă dragoste, nu-i așa ? Ce-i atunci ? Egoism, pur și simplu. Un mod de a iubi sufletul cel fals. Vanitate. Vanitate, numai atîta. Și conveniențe. Interesul sufletului fals e una cu interesul vieții sociale, al mecanismului societății. Asta e principala tragedie a vieții omului. Ah, e teribil ! Teribil ! Nu ești liber. Propriul tău trădător se află în tine și te vinde. Trebuie să-l asculți ca un sclav. Te face să trudești ca o vită. Și pentru ce ? pentru cine ?

— Da, pentru ce ? Cuvintele doctorului îi pătrunseseră adînc în suflet. Sînt perfect de acord, spuse el. Cînd ne eliberăm ?

— Totul e să menții mașinăria în mișcare. Sufletul cel adevărat este cel care plătește oalele sparte. Suferă și se îmbolnăvește și înțelege că cel fals nu poate fi iubit. Pentru că impostorul e mincinos. Sufletul cel adevărat iubește adevărul. Și-atunci cînd sufletul cel adevărat simte astfel, vrea să-l ucidă pe cel fals. Dragostea s-a transformat în ură. Atunci devii periculos. Ucigaș. Trebuie să-l ucizi pe impostor.

— Și asta se întîmplă cu fiecare ?

Doctorul răspunse simplu :

— Da, cu fiecare. Desigur, pentru a simplifica lucrurile, am vorbit de suflet ; nu e un termen

ştiinţific, dar te ajută să înţelegi. Ori de cîte ori ucigaşul ucide, vrea să distrugă sufletul din el care l-a înşelat şi l-a chinuit. Cine e duşmanul lui? El însuşi. Şi iubitul lui? Tot el. Deci orice sinucidere este o crimă, şi orice crimă o sinucidere. E unul şi acelaşi fenomen. Biologic vorbind, sufletul fals fură energia celui autentic, ca un parazit, şi-l vlăguieşte. Asta se petrece inconştient, fără să-ţi dai seama, în adîncul organismului. Ai studiat vreodată parazitologia?

— Nu, tata e doctor, nu eu.

— Ar trebui să citeşti o carte despre ştiinţa asta.

— Dar înseamnă că lumea e plină de ucigaşi! Deci nu e lume. E un fel de iad.

— Desigur, răspunse doctorul. Sau cel puţin un fel de purgatoriu. Calci pe cadavre. Eşti înconjurat de ele. Le aud parcă strigînd *de profundis* şi frîngîndu-şi mîinile. Le aud, sărmane animale umane. Nu pot să nu le aud. Ochii îmi sînt deschişi către ele. Nu pot să nu plîng. Aceasta este tragicomedia umană.

Wilhelm încercă să-i urmărească viziunea. Şi iarăşi doctorul îi apăru ca un tip dubios, şi Wilhelm se îndoi de el.

— Bine, dar totuşi mai sînt şi oameni de treabă, spuse el, obişnuiţi, pe care te poţi bizui. Sînt pe undeva, pe la ţară. Peste tot. Şi în fond, ce sînt poveştile acestea morbide pe care le citeşti?

Camera doctorului era plină de cărţi.

— Citesc ce e mai bun în literatură, ştiinţă şi filozofie, spuse doctorul Tamkin.

Wilhelm remarcase că în camera lui pînă şi antena televizorului era pusă pe-o grămadă de cărţi.

— Korzybski, Aristotel, Freud, W.H. Sheldon și toți marii poeți. Îmi răspunzi ca un diletant. Dumneata nu ai studiat serios aceste probleme.

— Foarte interesant, spuse Wilhelm. Știa că nu studiase serios mai nimic. Totuși nu trebuie să-ți închipui că sînt chiar atît de prost. Am și eu idei.

Aruncînd o privire la ceas, văzu că bursa avea să se deschidă în curînd. Mai aveau totuși cîteva minute. Ar mai fi vrut să audă cîte ceva de la Tamkin. Își dădea seama că Tamkin vorbea cu multe greșeli, dar nu toți savanții vorbesc foarte literar. Dar ceea ce îl impresionase fusese descrierea celor două suflete. În Tommy îl vedea pe cel fals. Și chiar Wilky putea să nu fie el însuși. S-ar putea ca numele adevăratului său suflet să fie cel pe care i-l dăduse bătrînul său bunic — Velvel ? Totuși, numele unui suflet nu poate să fie decît atît — suflet. Cum o fi arătînd oare ? Oare sufletul meu îmi seamănă ? O fi vreun suflet care să semene cu tata ? Cu Tamkin ? De unde-și ia adevăratul suflet puterea ? De ce trebuie să iubească adevărul ? Wilhelm se chinuia, dar încerca să-și uite chinul. În secret, se ruga ca doctorul să-i dea un sfat bun care să-i transforme viața.

— Da, te înțeleg, spuse el. Să știi că nu predici în pustiu.

— N-am spus niciodată că nu ești inteligent, ci numai că nu ai studiat problema. De fapt, ești o personalitate profundă, cu serioase capacități creatoare, dar și cu unele tulburări. M-ai interesat și de cîtva timp te tratez.

— Fără să știu ? N-am simțit nimic. Ce vrei să spui ? Parcă nu-mi place să fiu tratat fără ști-

rea mea. Nu ştiu ce să cred. Ce Dumnezeu, doar nu mă consideri anormal !

Şi într-adevăr, nu ştia ce să creadă. Faptul că doctorul era preocupat de el îl încînta. După asta tînjea, ca cineva să se ocupe de el, să-i vrea binele. Bunătate, milă, asta dorea. Dar — şi aici îşi strînse umerii grei, aşa cum obişnuia, retrăgîndu-şi mîinile în mîneci ; picioarele i se agitară sub masă — dar era îngrijorat şi chiar indignat. Ce drept avea Tamkin să se bage fără să fie rugat ? Ce fel de viaţă privilegiată ducea acest om ? Lua banii altora şi făcea speculaţii cu ei. Trata toată lumea ca pe nişte pacienţi. Nimeni nu putea avea secrete faţă de el.

Doctorul îl privi grav cu ochii-i căprui, grei, impenetrabili, ţintuiţi în capul chel strălucitor, cu buza de jos roşie şi groasă şi spuse :

— Porţi în dumneata o povară grea de păcate.

Wilhelm încuviinţă neputincios, în timp ce-şi simţea faţa lată inundată de un val de căldură.

— Da, aşa e. Dar personal, adăugă el, nu mă simt ca un ucigaş. Întotdeauna încerc să nu mă ating de nimeni — ceilalţi nu mă lasă în pace. Înţelegi, mă fac să mă simt persecutat. Şi dacă nu te superi şi ţi-e tot una, aş vrea să mă anunţi şi pe mine cînd începi să mă tratezi. Şi acum, Tamkin, pentru numele lui Dumnezeu, nu vezi că încep să pună meniurile pentru prînz ? Semnează nota şi hai să mergem !

Tamkin îl ascultă şi se ridicară. Cînd treceau pe lîngă biroul contabilului, doctorul scoase un teanc de foiţe şi spuse :

— Astea sînt chitanțele tranzacțiilor. Duplicatele. Mai bine le păstrezi dumneata, fiindcă ai contul pe numele dumitale și o să ai nevoie de ele pentru impozitul pe venit. Iar aici ai un exemplar dintr-o poezie pe care am scris-o ieri.

— Trebuie să las ceva la recepție pentru tata, spuse Wilhelm, și puse nota de la hotel într-un plic cu un bilet. „Dragă tată, te rog plătește-mi-o tu luna asta. Al tău W." Se uită la funcționarul cu mutră de mops și cu aer de majordom cum pune plicul în caseta tatălui său.

— Aș putea să te întreb, de fapt, de ce te-ai certat cu tatăl dumitale ? spuse doctorul Tamkin, care zăbovise să-l aștepte.

— În legătură cu viitorul meu, răspunse Wilhelm.

Coborî repede scările, ca un turn pus în mișcare, cu mîinile în buzunarele pantalonilor. Îi era rușine să discute chestiunea.

— Spune că trebuie să existe un motiv pentru care nu-mi pot relua slujba, și are dreptate. Am spus la toată lumea că urma să fiu numit într-un post de răspundere. Și chiar așa era. Îmi promiseseră. Dar pe urmă s-au dezis din cauza ginerelui nu-știu-cui. Iar eu apucasem să mă laud și să-mi dau importanță.

— Dacă te-ai umili, te-ai putea întoarce. Dar nu contează prea mult. O să te facem să cîștigi bine la bursă.

Ieșiră afară pe însoritul Broadway, nu senin, dar palpitînd prin praf și fum — văzduhul înșelător alcătuit din gaze pe care le vedeai atunci

cînd le scuipau afară țevile de eșapament ale autobuzelor. După un vechi obicei, Wilhelm își ridică gulerul hainei.

— O întrebare de amănunt, spuse Wilhelm. Ce se-ntîmplă dacă pierderile sînt mai mari decît depunerile ?

— Nu te frămînta. Au mașini electronice ultramoderne de calcul și nu te lasă să te îndatorezi. Te elimină automat. Dar țin să citești poezia asta. N-ai citit-o încă.

Sprinten ca o lăcustă, un helicopter care ducea corespondența de la aeroportul Newark spre La Guardia țîșni deasupra orașului într-un salt elegant.

Hîrtia pe care o despături Wilhelm avea un chenar de cerneală roșie. Citi :

MECANISM CONTRA FUNCȚIONALISM

Pe tine însuți, o, de te-ai putea vedea
În măreția ce o ai sau o s-o ai cîndva,
Ai simți extaz — frumos — plăcerea ta
Treimea bună — terra — mare la picioare-ți va sta.

Ca ce mai zăbovești atunci
Și te înfrupți din coajă doar
Și numai pe fața planetei luneci
Cînd creațiunea toată-i al tău har ?

Ceea ce nu-i acolo ți se cere
În gloria ta nu huzurească altul nime
Fii martor. Nu-i stearpă-a ta putere
Tu ești Rege. Și ești la înălțime.

Priveşte aşadar în faţă, nu în spate —
Doar înainte ochii tăi să cate
La poalele Muntelui Seninătate
E leagănul tău spre eternitate.

Nedumerit la culme, Wilhelm explodă în sinea lui : Ce mai e şi aiureala asta, mişmaşul ăsta ? Ce vrea de la mine ? Lua-l-ar dracu, mai bine m-ar pocni cu ceva în cap să scape de mine, să mă omoare. De ce mi-a dat-o ? Ce urmăreşte ? E un test pregătit dinainte ? Vrea să mă zăpăcească ? Şi aşa m-a făcut să nu mai ştiu nici cum mă cheamă ! Nu m-am priceput niciodată la dezlegat ghicitori. Adio celor şapte sute de dolari ! Va fi încă o greşeală într-un şir lung de greşeli — şi încă ce mai şir, mamă !

Stătea lîngă vitrina strălucitoare a unui magazin cu fructe exotice, ţinînd în mînă hîrtia lui Tamkin, uluit de parcă îi intrase în ochi pulberea de magneziu a fotografului.

Îmi aşteaptă reacţia. Trebuie să-i spun ceva despre poezie. Nu e glumă. Ce să-i spun ? Cine e regele ăsta ? Poezia e scrisă pentru *cineva*. Dar pentru cine ? Nu ştiu ce să spun. Mă simt înăbuşit şi sugrumat. Cu toate cărţile pe care le citeşte, cum poate fi aşa de agramat omul ăsta ? Şi de ce şi-or fi închipuind oamenii că ai de unde să ştii ce e în capul lor ? Nu. Eu nu ştiu, nimeni nu ştie. Nici planetele, nici stelele, nici spaţiul infinit. Nu se potriveşte nici cu constanta lui Planck, nici cu altceva. La ce bun ? Şi ce nevoie e de aşa ceva ? Şi ce vrea să spună cu Muntele Seninătate ? O fi vreo figură de stil pentru muntele Everest ? Cum zice că toţi oamenii se sinucid, poate vrea să

spună că cei care au urcat pe Everest au încercat numai să se sinucidă, şi dacă vrem linişte trebuie să stăm la poalele muntelui. În clipa de faţă. Dar clipa de faţă există şi pe coastă, şi în vîrf, acolo unde s-au urcat să-şi trăiască clipa. Nu ştiu ce-i cu „pe faţa planetei luneci". Cred că încep să fac spume la gură. „Leagănul tău..." *Cine* stă în leagănul lui — în gloria lui ? Nu-i dau de rost. Mă izbesc de un zid. Gata... mă-si ! Banii şi toate. Să-i ia dracu ! Cînd am bani, sînt mîncat de viu, ca peştii piranha din filmul acela despre jungla braziliană. Era oribil cînd au mîncat bivolul acela în rîu. A pălit, s-a făcut ca ţărîna, şi în cinci minute n-a mai rămas decît scheletul, fără un oscior clintit, plutind în jos pe rîu. Dar cînd n-o să mai am nimic, au să mă lase cel puţin în pace.

— Ce zici ? spuse doctorul Tamkin.

Zîmbi înţelept de parcă era momentul ca Wilhelm să-şi dea seama cu ce fel de om are de-a face.

— Drăguţ. Foarte drăguţ. Scrii de mult ?

— De ani de zile caut să-mi perfecţionez acest stil de gîndire. L-ai putut urmări pe tot parcursul ?

— Încerc să înţeleg cine este acest *tu*.

— Acela eşti chiar dumneata.

— Eu ! Cum ? E valabil pentru *mine* ?

— De ce să nu fie ? La dumneata mă gîndeam cînd am făcut-o. Desigur, eroul poemului este umanitatea bolnavă. Dacă aş putea să-i deschid ochii, ar fi minunat.

— Da, dar ce legătură am eu ?

— Ideea principală a poeziei mele este *construcţia* sau *distrucţia*. Între ele nu există cale de

mijloc. Mașinile înseamnă distrucție. Banii înseamnă distrucție. După ce sapă și ultimul mormînt, groparul trebuie să-și primească plata. Dacă ai avea încredere în natură, n-ar trebui să te temi. Te-ar susține. A fi creator înseamnă a fi una cu natura. Rapid. Darnic. Inspirat. Să modelezi frunzele. Să învolburezi apele pămîntului. Omul dirijează toate acestea. Toate creațiile sînt, de drept, moștenirea lui. Nu știi ce ai în tine. Omul fie creează, fie distruge. Neutralitate nu există...

— Am înțeles că nu ești un începător, spuse Wilhelm politicos. Aș vrea să-ți aduc numai o critică. După mine „ca ce" e greșit. Ar trebui să scrii „de ce"...

Și se gîndea : Va să zică așa ? Am riscat totul. Numai o minune mă poate salva. Banii s-au dus, și atunci nu mă vor mai putea distruge. Dar nici nu-i poate lua el ca să-i piardă. Sînt și banii lui în joc. Cred că nici el n-o duce prea bine. Așa cred. Sînt sigur fiindcă, dacă stau să mă gîndesc, îl treceau toate sudorile cînd semna cecul acela. Dar în ce m-am băgat ! Apele pămîntului se vor învolbura asupra mea.

V

CU GESTURI tacticoase, în vitrina prăvăliei un om cu un căuş răspîndea gheaţă sfărîmată printre trufandale. Erau acolo şi turchestani, liliac, lalele cu miezul negru şi strălucitor. Din peşterile cerului se sloboziră după o clipă nenumăratele zgomote ale străzii. În timp ce treceau prin şuvoiul de oameni şi maşini de pe Broadway, Wilhelm îşi spunea : Motivul pentru care Tamkin îmi predică mie este că cineva i-a predicat lui, şi motivul pentru care a scris poezia este că vrea să-mi dea un sfat bun. Toată lumea pare că ştie ceva. Chiar oameni ca Tamkin. Mulţi ştiu ce să facă, dar cîţi o pot face ?

Acum credea cu fermitate că trebuie, că poate şi că, în cele din urmă, va intra din nou în stăpînirea lucrurilor bune, fericite, liniştite şi plăcute ale vieţii. Făcuse greşeli, dar le putea îndrepta. Fusese prost, dar putea fi iertat. La timpul pierdut trebuia să renunţe. Ce altceva putea face ? Lucrurile erau prea complexe, dar puteau redeveni simple. Renaşterea era posibilă. Mai întîi trebuia să scape din oraş. Nu, mai întîi trebuia să-şi scoată banii.

Din carnavalul străzii — cărucioare, viori și acordeoane, lustragii, cerșetori, praful rotindu-se ca o femeie pe catalige — intrară pe scena îngustă și aglomerată a bursei. Era plină ochi de mulțimea de pe Broadway. Ce se întîmpla cu slănina ? Din capătul holului, Wilhelm încercă să citească cifrele mărunte. Directorul neamț se uita prin binoclu. Tamkin trecu în stînga lui Wilhelm și-și acoperi capul chel bine cunoscut.

— Tipul o să mă întrebe din nou despre taxa adițională, mormăi el. Trecură totuși neobservați. Ia te uită, prețul slăninei se menține, spuse el.

Tamkin avea probabil ochi foarte buni dacă putea să citească cifrele peste atîtea capete și de la distanța asta — alt domeniu în care era ieșit din comun.

Sala era plină de lume. Toți vorbeau în același timp. Numai din față puteai să auzi zgomotul angrenajelor dindărătul tablei. Anunțurile teleimprimate se schimbau pe ecranul luminos de deasupra.

— Asta-i slănina. Ia să vedem acum secara, zise Tamkin ridicîndu-se pe vîrfuri.

Aici era cu totul alt om, activ și nerăbdător. Îi împingea în lături pe cei care-i stăteau în drum. Fața lui căpătă un aer hotărît și în colțurile gurii i se formară niște umflături ciudate sub mustață. Îi arătă lui Wilhelm noi semne pe tablă.

— Astăzi se pregătește ceva, spuse el.

— Atunci, de ce-ai zăbovit atît la micul dejun ? i-o întoarse Wilhelm.

În sală nu erau locuri rezervate, numai cele obișnuite. Tamkin stătea întotdeauna în rîndul

al doilea în sectorul mărfurilor. Nişte cunoscuţi îşi puseseră pălăriile pe scaune ca să-i ţină loc.

— Mulţumesc, mulţumesc, le spuse Tamkin, iar apoi i se adresă lui Wilhelm : Am aranjat încă de ieri.

— Bună idee, încuviinţă Wilhelm.

Se aşezară.

Lîngă perete şedea cu mîinile încrucişate un bătrîn afacerist chinez cu o haină de şantung. Lucios şi gras, purta o pălărie albă tip Vandyke. Într-o zi Wilhelm îl văzuse pe Riverside Drive împingînd un cărucior cu două fetiţe — nepoţelele sale. Mai erau şi două femei de vreo cincizeci de ani, probabil surori, nişte afaceriste versate şi capabile, după cum spunea Tamkin. Nu i se adresau lui Wilhelm. Dar cu Tamkin făceau cu plăcere conversaţie : Tamkin vorbea cu toată lumea.

Wilhelm şedea între domnul Rowland, un om bătrîn, şi domnul Rappaport, care era foarte bătrîn. Ieri, Rowland îi spusese că în 1908, cînd era în primul an la Harvard, maică-sa îi dăruise de ziua lui douăzeci de acţiuni ale unei oţelării, şi de atunci se pasionase după ştirile financiare ; nu practicase niciodată dreptul, urmărind toată viaţa bursa. Acum făcea speculaţii numai cu soia, în care se specializase. Cu toate că juca foarte prudent, spunea Tamkin, cîştiga cam două sute de dolari pe săptămînă. Ciupeli, dar în fond era burlac, pensionar, şi n-avea nevoie de bani.

— Fără angarale, adăugase Tamkin. Nu are problemele dumitale sau ale mele.

Cum, şi Tamkin ? Avea tot ceea ce îi stătea în putinţă unui om să aibă — ştiinţă, limba greacă, chimie, poezie, persoane care să depindă de el,

poate chiar fata aceea frumoasă, epileptică. Spunea adesea despre ea că e un copil minunat, pur şi spiritualizat care nu ştie ce-i lumea. El o ocrotea şi, dacă nu minţea, o adora. Iar dacă-l încurajai pe Tamkin dîndu-i crezare şi te abţineai să-i pui întrebări, aluziile lui deveneau din ce în ce mai îndrăzneţe. Uneori spunea că-i plăteşte lecţiile de muzică. Cîteodată părea să insinueze că tot el finanţase expediţia fratelui ei — operatorul — în Brazilia. Şi mai vorbea uneori de plata unei pensii pentru copilul rămas orfan al unei iubite de mult moarte. Aceste aluzii aruncate în treacăt, ca pentru sine, ajungeau să capete dimensiuni senzaţionale prin repetarea lor continuă.

— Cît despre mine n-am nevoie de mulţi bani, spuse Tamkin. Dar omul nu poate să trăiască numai pentru sine ; am şi eu nevoie de bani pentru anumite lucruri importante. Cam cît crezi că-ţi trebuie ca să te descurci ?

— Nu mai puţin de 15.000, după ce achit impozitele. Atît îmi trebuie pentru nevastă-mea şi cei doi băieţi.

— Nu mai ai pe nimeni altcineva ? spuse Tamkin cu o şiretenie aproape crudă.

Dar privirea îi deveni mai îngăduitoare cînd îl văzu pe Wilhelm că se fîstîceşte, nedorind să-şi amintească alte dureri.

— Da, da — a existat cineva. Dar nu reprezenta o problemă bănească.

— Sper, zise Tamkin. Dacă dragostea e dragoste adevărată, e liberă. Cincisprezece miare nu e totuşi prea mult să ceri de la viaţă, cu inteligenţa dumitale. Idioţii, criminalii înrăiţi şi ucigaşii au milioane de risipit. Ei îşi împart lumea —

petrolul, cărbunele, lemnul, metalul şi pămîntul — ba sug încă şi aerul şi cerul. Consumă şi nu aduc nici un beneficiu. Unui om ca dumneata, modest o viaţă întreagă, unui om care vrea să simtă şi să trăiască, îi e greu — spuse Tamkin aşa cum vorbea el, cu paranteze — să nu dorească să schimbe un dram de suflet pentru un kilogram de putere socială. Un astfel de om nu se va descurca niciodată fără ajutor în lumea noastră. Dar nu te nelinişti. (Wilhelm se cramponă de această asigurare.) N-avea nici o grijă, o să cîştigăm mai mult decît ai nevoie.

Doctorul Tamkin îl liniştea întotdeauna pe Wilhelm. Spunea adesea că uneori cîştigă pînă la o mie de dolari pe săptămînă din speculaţiile cu mărfuri. Wilhelm examinase chitanţele, dar pînă în clipa asta nu-i trecuse niciodată prin cap că s-ar putea să existe şi chitanţe pentru datorii; Tamkin i le arătase numai pe cele pentru cîştiguri.

— Dar 15.000 nu-i o cifră exagerată, îi tot şoptea Tamkin. Pentru aşa ceva nu-i nevoie să te oboseşti cu drumurile, ocupîndu-te de tot soiul de oameni încuiaţi. Cred că multora nu le plac evreii, nu-i aşa?

— Nu-mi dă mîna să bag de seamă. Sînt bucuros cînd am de lucru. Tamkin, vrei să spui că ai putea să salvezi banii noştri?

— Oh, nu ţi-am spus ce-am făcut ieri înainte de închidere? Am cedat unul din contractele pentru slănină şi am cumpărat un transport de secară din recolta de decembrie. Secara a crescut cu trei puncte şi mai compensează din pierdere. O să crească şi slănina.

— Unde e secara ? Doamne, ai dreptate ! spuse Wilhelm pus pe jar şi se ridică în picioare să privească ; noi speranţe îi năvăliră în inimă. De ce nu mi-ai spus mai înainte ?

Şi Tamkin, zîmbind ca un vrăjitor binevoitor, replică :

— Trebuie să înveţi să ai încredere. Cota scăzută a slăninei nu poate să se menţină mult. Ia uită-te la ouă. Nu ţi-am spus că nici ele n-or să mai coboare ? Uite cum se ridică. Dacă am fi luat ouă, acuma am fi stat mult mai bine.

— Şi atunci, de ce n-am luat ?

— Era cît pe ce. Aveam o comandă cu 24 cenţi bucata, dar cînd a ajuns la 26 şi 1/4, s-a schimbat şi am pierdut ocazia. Nu-i nimic. Slănina o să ajungă la preţul de anul trecut.

Poate. Dar cînd ? Wilhelm nu-şi putea îngădui prea multe speranţe. Totuşi, pentru scurt timp putea să respire mai în voie. Către prînz operaţiile deveniră din ce în ce mai active. Numerele strălucitoare se schimbau pe tablă sfîrîind, ca o cuşcă mare cu păsări artificiale. Slănina oscila undeva între două puncte, dar secara creştea încet.

Închise puţin ochii gravi, obosiţi, şi dădu din capul ca de Budha, prea mare ca să suporte nesiguranţa. Pentru cîteva momente în care îşi regăsi pacea, gîndul îi zbură înapoi, în curticica sa din Roxbury.

Respira dulceaţa unei dimineţi pure.

Asculta trilurile păsărelelor.

Nici un duşman nu voia să-i ia viaţa.

Wilhelm se gîndea : Scap eu de aici. New Yorkul nu mai e pentru mine. Şi oftă ca prin somn.

Tamkin spuse: „Scuză-mă", și plecă. Nu putea sta liniștit locului, ci trecea de la sectorul de mărfuri la cel de acțiuni, și înapoi. Avea zeci de cunoscuți cu care discuta într-una. Ce făcea? Oare dădea sfaturi, aduna informații, le transmitea altora, sau poate practica meseria misterioasă pe care o exercita de fapt? Hipnotismul? Poate că-i făcea pe oameni să cadă în transă în timp ce vorbea cu ei? Ce pasăre rară, neobișnuită era și Tamkin ăsta, cu umerii lui ridicați, cu capul chel, unghiile încovoiate ca niște gheare și ochii aceia căprui, blînzi, ucigători, grei.

Îi plăcea să filozofeze, și cum era printre puținii oameni de acest soi, putea să te surprindă, să te cîștige, să te emoționeze. Poate că voia să facă bine, sau poate doar să se ridice în viață; poate dorea să creadă în propriile lui profeții, sau căuta pur și simplu mulțumire sufletească. Cine putea ști? Culesese mai multe idei bizare și Wilhelm suspecta numai, nu putea afirma cu certitudine, că Tamkin și le însușise.

Acum Tamkin și cu el erau parteneri în afacere, dar Tamkin nu avansase decît trei sute de dolari. Să spunem că nu făcea asta o singură dată, ci de cinci ori; atunci o investiție de o mie cinci sute de dolari îi punea la dispoziție cinci mii cu care să facă speculații. Dacă avea puteri discreționare în fiecare caz, putea să mute banii dintr-un cont în altul. Nu, neamțul probabil că-l supraveghea. Cu toate astea, nu era exclus. Calcule de genul ăsta îl îmbolnăveau pe Wilhelm. Evident, lui Tamkin îi plăcea riscul. Dar cum de făcea totuși față? Trebuie să aibă vreo cincizeci de ani. Din ce trăiește? Cinci ani în Egipt; înainte

de asta Hollywood ; Michigan ; Ohio ; Chicago. E sigur că un bărbat de cincizeci de ani își cîștigă singur existența de cel puțin treizeci. Un lucru era cert : Tamkin nu lucrase niciodată într-o fabrică sau într-un birou. Cum o fi reușind ? N-avea de loc gust la îmbrăcăminte, dar nu purta lucruri ieftine. Își cumpăra sacouri de catifea simplă sau reiată de la Clyde, cravate pictate, ciorapi în dungi. Împrăștia un miros iute, acid ; pentru un doctor, făcea cam rar baie. Totuși, doctorul avea o cameră bună la hotel, și asta de un an de zile. Dar și Wilhelm locuia tot acolo, cu o notă neplătită pusă acum în caseta tatălui său. Oare fata cea frumoasă cu fusta strîmtă și cordon îi plătea ? Oare își înșela așa-numiții pacienți ? Nu puteai să pui atîtea întrebări fără răspuns în legătură cu un om cinstit. Poate că nici în legătură cu un om normal. Atunci, Tamkin era nebun ? Bolnăviciosul domn Perls spusese la micul dejun că e greu să-i deosebești pe cei zdraveni de nebuni, și chiar așa era în orice oraș mare și mai ales la New York — acest capăt al lumii, cu toate complicațiile și mașinăriile, cărămizile, tuburile, firele, pietrele, găurile și înălțimile sale. Toată lumea era oare nebună ? Ce fel de oameni îți ies în cale ? Fiecare vorbește o limbă a lui, gîndită pentru a exprima doar gîndurile lui ; fiecare are ideile și obiceiurile lui și numai ale lui. Dacă voiai să discuți despre un pahar cu apă, trebuia să începi de la facerea lumii ; apoi mărul ; Avraam ; Moise și Isus ; Roma ; evul mediu ; praful de pușcă ; revoluția ; înapoi la Newton ; înainte la Einstein ; pe urmă războiul,

și Hitler. După ce treceai în revistă și restabileai adevărul în privința tuturor, puteai să pomenești și despre paharul cu apă. „Simt că leșin, dați-mi puțină apă." Chiar și atunci aveai noroc dacă te făceai înțeles. Și așa cu toate. Trebuie să traduci pînă-ți vine rău, să explici pînă nu mai poți, încoace și încolo, să treci prin toate chinurile iadului fiindcă nu înțelegi sau nu ești înțeles, fiindcă nu-i deosebești pe nebuni de cei zdraveni la minte, pe înțelepți de zănatici, pe tineri de bătrîni, pe bolnavi de sănătoși. Tații nu mai sînt tați, iar fiii nu mai sînt fii. Ziua trebuie să stai de vorbă cu tine însuți și noaptea să schimbi idei tot cu tine însuți. E greu să găsești pe altcineva cu care să stai de vorbă într-un oraș ca New York-ul.

Pe fața lui Wilhelm, cu ochii ridicați spre tavan, cu gura liniștită și buza de sus răsfrîntă, se ivi o expresie bizară. Merse cu gîndul mai departe — cînd stai așa, visînd că toată lumea este însingurată, înțelegi că acesta nu este lucrul cel mai important. Mai e încă ceva, ceva de care nu te poți despărți. Paharul cu apă dispare și el undeva. Nu mai treci de la un simplu *a* mic și *b* mic spre *X* mare și *Y* mare, nici măcar nu mai contează dacă ajungi la o înțelegere în legătură cu paharul ; dar, dincolo de aceste detalii, ceea ce Tamkin ar numi sufletul adevărat rostește niște lucruri simple și de înțeles pentru orișicine. Acolo, fiii și tații sînt ei înșiși, iar un pahar cu apă este numai o podoabă care aruncă un cerc strălucitor de lumină pe fața de masă ; e o gură de înger. Acolo există adevăr pentru toată lumea, iar bîjbîiala este numai... numai temporară, cugeta Wilhelm.

Ideea acestui ceva, undeva, îi venise cu cîteva zile înainte, cînd se dusese în oraş să ia bilete pentru meciul de basseball de sîmbătă (un cuplaj pe Polo Grounds). Trecea prin pasajul subteran din Piaţa Times, un loc pe care-l urîse întotdeauna şi acum îl detesta mai mult ca oricînd. Pe pereţi, între reclame, era scris cu cretă : „Nu mai păcătuiţi“ şi „Nu mai mîncaţi carne de porc“ (acestea le reţinuse). În tunelul întunecat, în bezna, căldura şi graba care desfigurează şi transformă totul în pete şi fragmente de nasuri, de ochi şi dinţi, dintr-o dată, pe negîndite, în pieptul lui Wilhelm năvălise un sentiment de dragoste atotcuprinzătoare pentru toţi aceşti oameni imperfecţi şi fantomatici. Îi iubea. Pe toţi, îi iubea cu pasiune. Erau fraţii şi surorile lui. Şi el era desfigurat şi imperfect. Dar ce mai conta asta dacă se simţea una cu ei, consumat în această văpaie a dragostei ? Şi mergînd aşa, începuse să rostească : „Fraţii mei — fraţii şi surorile mele“, binecuvîntîndu-i pe toţi ca şi pe sine însuşi.

Aşa că, ce importanţă mai avea cîte limbi existau, sau cît de greu era să descrii un pahar cu apă ? Sau ce conta că, după cîteva minute, nu s-a simţit de loc frate cu omul care-i vînduse biletele ?

Chiar în aceeaşi după-amiază nu mai avusese o părere atît de bună despre izbucnirea lui de dăruire iubitoare. Ce se alesese din ea ? Dacă tot fuseseră dăruiţi cu puterea de a nutri asemenea simţăminte mai presus de voia lor, oamenii trebuiau să le dea glas din vreme în vreme. Fusese şi acesta un semn al căilor celor ascunse. Dar astăzi, în această zi a socotelilor, îşi consultă me-

moria şi-şi spuse: Trebuie să mă întorc la acea clipă. Ea a fost începutul cel bun, care mă poate duce departe. Spre ceva bun şi mare. Cum ar fi adevărul.

Bătrînul din dreapta, domnul Rappaport, care era aproape orb, îl tot întreba pe Wilhelm:

— Care e preţul la grîul de toamnă? Spune-mi şi pentru recolta de soia din iulie.

Cînd îi spunea, nu mulţumea. Spunea „O. K." sau „Bine", şi-i întorcea spatele pînă avea nevoie din nou de el. Era foarte bătrîn, mai bătrîn chiar decît doctorul Adler şi, dacă-l credeai pe Tamkin, fusese odinioară un adevărat rege al puilor de găină şi se retrăsese cu o avere mare.

Wilhelm avea o senzaţie ciudată în legătură cu puii de găină — simţea că era ceva sinistru. În călătoriile sale vedea adesea ferme de păsări. Clădirile acelea de lemn, lungi, cam dărăpănate, apărînd pe cîmpiile necultivate, semănau cu nişte închisori. Luminile ardeau toată noaptea ca să le mintă pe bietele găini şi să le facă să ouă mai mult. Cît despre tăierea lor... Dacă ai îngrămădi unele peste altele coteţele păsărilor sacrificate într-o săptămînă, grămada ar fi mai înaltă ca Everestul sau Muntele Seninătate. Sîngele ar umple golful Mexicului. Găinaţul acid ar arde pămîntul.

Cît de bătrîn, oh, cît de bătrîn era acest domn Rappaport! Pe nas avea pete violete, şi cartilajul urechii era răsucit ca o frunză de varză. Ochii îi erau tulburi şi împăienjeniţi, şi ochelarii nu-i mai erau de nici un folos.

— Băiete, citeşte-mi te rog cota la care a ajuns soia, spuse el, şi Wilhelm îi făcu pe plac.

Se gîndea poate că bătrînul ar putea să-i vîndă vreun pont, să-i dea vreun sfat sau vreo informație în privința lui Tamkin. Dar ți-ai găsit! Își nota numai cîte ceva pe un carnet și băga carnetul în buzunar. Nu lăsa pe nimeni să vadă ce scrisese. Și Wilhelm se gîndea că un om care se îmbogățise omorînd milioane de bieți puișori nu putea să se poarte într-altfel. Dacă exista o viață viitoare, va trebui să dea socoteală pentru uciderea tuturor păsărilor. Ce-ar fi să-l aștepte toate ? Dar dacă exista o viață viitoare, fiecare va trebui să dea socoteală. Dacă există o viață viitoare, puii vor avea situația cea mai bună.

O, Doamne! Ce idei stupide îi veneau în dimineața asta. Ptiu!

În sfîrșit, bătrînul Rappaport catadicsi să-l bage în seamă pe Wilhelm. Îl întrebă dacă își rezervase locul la sinagogă pentru *Yom Kippur*.

— Nu, spuse Wilhelm.

— Atunci, n-ai face rău să te grăbești dacă vrei să spui un *yiskor* pentru părinții tăi. Eu nu lipsesc niciodată.

Iar Wilhelm se gîndea : Da, cred că ar trebui să spun o rugăciune pentru mama, măcar din cînd în cînd. Mama sa aparținuse congregației reformiste. Tatăl său nu avea nici o religie. La cimitir, Wilhelm plătise unui om ca să spună o rugăciune pentru ea. Omul se plimba printre morminte și ceruse un bacșiș pentru *El molai rachamin*. „Tu, Dumnezeule îndurător", asta credea Wilhelm că înseamnă. *B'gan Aden* — „în paradis". *B'gan Ay-den*. Banca spartă de lîngă mormînt îi trezise o clipă dorința de a acționa. Wilhelm se ruga adesea în felul lui. Nu mergea la

sinagogă, dar din cînd în cînd se ruga așa cum simțea el. Și totuși, reflecta acum, în ochii tatei sînt un evreu rău. Nu-i place cum mă port. Numai el este evreu așa cum trebuie. Orice ai face, pînă la urmă tot prost iese.

Domnul Rappaport mormăi ceva și trase din trabucul său lung. Tabla bîzîia ca un roi de albine electrice.

— Fiindcă v-ați ocupat de păsări, credeam că faceți speculații și cu ouă, domnule Rappaport.

Wilhelm încercă să-l cucerească pe bătrîn cu rîsul lui calm, gîlgîit.

— A, da ? Din loialitate, nu ? spuse bătrînul Rappaport. Ar trebui să rămîn în aceeași branșă. Mi-am petrecut o mare parte din viață printre pui. Am ajuns expert în determinarea sexului la pui. Trebuie să-i deosebești pe cocoșei de puicuțe de cum se fac mai măricei. Nu e ușor. E nevoie de o experiență îndelungată. Crezi că e un fleac ? O întreagă industrie depinde de asta. Da, din cînd în cînd, contractez și ouă. Ce te interesează astăzi ?

Wilhelm spuse neliniștit :

— Slănină. Secară.

— Cumperi sau vinzi ?

— Am cumpărat.

— Aha, mormăi bătrînul.

Wilhelm nu-și putea da seama ce voia să însemne asta. Dar, firește, nu te puteai aștepta să spună clar ce gîndește. Nu făcea parte din codul său de comportare să dea informații cuiva. Wilhelm dorea cu ardoare ca domnul Rappaport să facă o excepție în cazul lui. Numai de data

asta! Fiindcă situația era critică. În tăcere, cu un soi de concentrare telepatică, se ruga ca bătrînul să rostească doar un cuvințel care l-ar fi putut salva, să-i facă cel mai mic semn. Oh, vă rog — vă rog ajutați-mă! — aproape că rosti cu voce tare. Numai dacă Rappaport ar închide un ochi, sau și-ar pleca puțin capul într-o parte, sau și-ar ridica un deget arătînd spre o coloană din ziar sau spre o cifră din carnet. O indicație! O indicație cît de mică!

La capătul trabucului se formase un vîrf perfect de scrum, fantoma albă a frunzei de tutun, cu vinișoarele și cu mirosul ei pătrunzător. Bătrînul o ignora, în ciuda frumuseții ei. Căci era frumoasă. Îl ignora și pe Wilhelm. Pe urmă îl auzi pe Tamkin spunîndu-i:

— Wilhelm, ia te uită cum a săltat secara noastră.

Secara de toamnă urcă cu trei puncte chiar în timp ce urmăreau cu atenție rolele care se roteau repede și luminile care bîzîiau agitat.

— Încă un punct și jumătate, și putem acoperi pierderile de la slănină, spuse Tamkin.

Îi arătă calculele făcute pe marginea ziarului *Times*.

— Cred că ar trebui să începem să vindem. Ne retragem și scăpăm numai cu o pierdere mică, zise Wilhelm.

— Să plecăm acum? Nici nu mă gîndesc.

— De ce nu? De ce să mai așteptăm?

— Pentru că, spuse Tamkin cu o privire zîmbitoare, aproape fățiș batjocoritoare, trebuie să-ți păstrezi capul atunci cînd piața dă semne de

nervozitate. Acum e momentul să demonstrezi ce poţi.

— Eu m-aş retrage cît sîntem încă în cîştig.

— Nu, nu trebuie să intri în derută. Pentru mine e clar ce se întîmplă acolo, pe piaţa din Chicago. Stocul de secară de toamnă e foarte redus. Ia te uită, a mai urcat cu un sfert de punct. Trebuie să ne ţinem tari.

— Mi-a cam trecut cheful de speculaţii, spuse Wilhelm. Parcă nu mă simt în siguranţă cînd urcă atît de repede. S-ar putea să coboare la fel de repede.

Sec, de parcă vorbea cu un copil, Tamkin îi explică pe un ton de exasperare resemnată :

— Ascultă, Tommy. Eu am pus diagnosticul corect. Dacă vrei să vînd, pot să dau ordinul de vînzare. Dar tocmai asta e diferenţa dintre sănătate şi patologie. În primul caz, subiectul este obiectiv, nu-şi schimbă hotărîrea în fiecare minut, îi place să rişte. Nevropaţii sînt diferiţi. Nevropaţii...

— Dă-o dracului, Tamkin ! spuse Wilhelm grosolan. Termină. Nu-mi place de loc. Lasă la o parte caracterul meu. Nu mai înghit chestii dintr-astea. Îţi spun că nu-mi place.

Aşa că Tamkin nu mai insistă şi dădu înapoi.

— Voiam să spun, reluă el pe un ton îmblînzit, că în calitatea dumitale de comis-voiajor, eşti în fond un tip de artist. Cel care vinde aparţine sferei vizionare a meseriei de om de afaceri. Şi pe urmă mai eşti şi actor.

— Indiferent ce tip sînt...

Wilhelm simţi în gît un nod de furie şi în acelaşi timp de slăbiciune. Tuşi de parcă era

răcit. Trecuseră douăzeci de ani de cînd apăruse pe ecran ca figurant. Cînta din cimpoi într-un film care se chema *Annie Laurie*. Annie venise să-l pună în gardă pe tînărul nobil scoțian ; el n-a vrut s-o creadă și i-a chemat pe cimpoieri s-o dea afară. Rîdea de ea în timp ce tînăra fată își frîngea mîinile. Wilhelm, îmbrăcat în kilt, cu picioarele goale, sufla, sufla și nu ieșea nici un sunet. Desigur, toată muzica era înregistrată. După aceea se îmbolnăvise de gripă și din cînd în cînd mai suferea încă de piept.

— Ai ceva la gît ? spuse Tamkin. Probabil ești prea tulburat ca să gîndești limpede. Poate că ar trebui să experimentezi cîteva din exercițiile mele mentale pentru a te menține în prezent ; te ajută să nu mai gîndești atît la viitor și la trecut și înlătură dezorientarea.

— Da, da, da, da, spuse Wilhelm cu ochii țintă la secara de toamnă.

— Natura cunoaște un singur lucru, și anume prezentul. Prezentul, prezentul, eternul prezent, ca un val mare, enorm, uriaș — colosal, strălucitor și frumos, plin de viață și de moarte, urcînd pînă la cer, sălășluind în mare. Trebuie să mergi în pas cu prezentul, cu clipa de față, cu măreția...

...„mai suferea încă de piept“, continua Wilhelm să-și amintească. Margaret îl îngrijise. Aveau două camere pline cu mobile, care le fuseseră confiscate mai tîrziu. Nevastă-sa ședea pe pat și îi citea. O punea să-i citească zile întregi, și ea-i citea povestiri, poezii, tot ce se găsea prin casă. Cînd încerca să fumeze, se simțea ame-

ţit, se sufoca. Îl obligaseră să poarte o vestă de flanelă.

Vino, tristeţe !
Tristeţea cea mai dulce !
Ca pe propriul meu prunc te ocrotesc la sînu-mi !

De ce-şi amintea asta ? De ce ?

— Trebuie să selectezi un fapt aflat în prezent, în momentul imediat, actual, spuse Tamkin. Şi să-ţi spui mereu : clipa de faţă, clipa de faţă, clipa de faţă. „Unde mă aflu ?“ „Aici“. „Cînd ?“ „În clipa de faţă“. „Alege-ţi un obiect sau o persoană. Indiferent care. În clipa de faţă văd o persoană.“ „În clipa de faţă văd un bărbat.“ „În clipa de faţă văd un bărbat care stă pe scaun.“ Uite, eu, de pildă. Nu lăsa mintea să-ţi rătăcească. „În clipa de faţă văd un bărbat în costum cafeniu. În clipa de faţă văd un sacou de catifea reiată.“ Trebuie să îngustezi cercul conştiinţei, element cu element, să nu laşi imaginaţia să ţi-o ia înainte. Să exişti în prezent. Să trăieşti ora, momentul, clipa.

Încearcă să mă hipnotizeze sau să mă convingă ? se întreba Wilhelm. Să-mi abată gîndurile de la vînzare ? Dar chiar dacă-mi rămîn cei şapte sute de dolari, la ce bun ?

Cu ochii plecaţi, cu pleoapele acoperite de vinişoare proeminente, Tamkin continuă intonînd parcă o litanie :

— „În clipa de faţă văd un nasture.“ „În clipa de faţă văd aţa cu care se coase nasturele.“ „În clipa de faţă văd aţa verde.“

Se studia, centimetru cu centimetru, ca să-i arate lui Wilhelm cît de calm devenise. Dar Wilhelm auzea vocea lui Margaret, în timp ce-i citea cam în silă :

Vino, tristețe !
. . . .
Am vrut să te părăsesc,
Am vrut să te înșel,
Dar acum dintre toți pe tine te iubesc.

Pe urmă, mîna bătrînă a domnului Rappaport îl apăsă pe picior și-l auzi spunînd :

— Ce se aude cu grîul meu ? Idioții ăștia stau în fața și nu pot să văd.

VI

CÎND PLECARĂ la masă, secara continua să urce, iar slănina stătea pe loc.

Mîncară la bufetul expres cu fațada poleită. Interiorul etala același gust artistic ca și fațada. Hrana era somptuoasă. Pești întregi erau încadrați ca în tablouri cu felii de morcovi, iar salatele arătau ca niște peisaje în terase sau ca piramidele mexicane ; feliile de lămîie, de ceapă și de ridichi făceau de rușine soarele, luna și stelele ; prăjiturile cu frișcă erau groase cam de o palmă, iar pateurile, umflate de parcă ar fi fost plămădite în visurile unor mîncăcioși.

— Ce vrei să mănînci ? întrebă Tamkin.

— Nu cine știe ce. Am mîncat destul la micul dejun. Găsesc eu o masă. Adu-mi niște iaurt cu pesmeți și o ceașcă cu ceai. Nu vreau să-mi pierd vremea cu prînzul.

Tamkin îi spuse :

— Trebuie să mănînci.

Nu era ușor să găsești un loc liber la ora asta. Bătrînii își omorau timpul stînd de vorbă la o cafea. Cucoanele bătrîne, rujate, rimelate și vopsite, folosind șampon albăstrui, fard pentru ochi și purtînd o groază de bijuterii ca la tea-

tru, te priveau mîndre, iar multe cu o expresie care nu se potrivea cu vîrsta lor. Oare nu mai existau doamne în vîrstă, respectabile, care să împletească, să facă de mîncare şi să aibă grijă de nepoţei? Bunica lui Wilhelm îl îmbrăca în costumaş de marinar, îl sălta pe genunchi, îi sufla în budinca de ovăz ca să se răcească şi-i spunea: „Amirale, trebuie să mănînci". Dar la ce bun să-şi mai amintească de toate astea după atîta vreme?

Reuşi să găsească o masă, iar doctorul Tamkin se apropie cu o tavă încărcată cu farfurii şi ceşti. Luase friptură, varză roşie, cartofi, o felie mare de pepene verde şi două ceşti cu cafea. Wilhelm nu putu să înghită nici măcar iaurtul. Îl durea încă în piept. Imediat Tamkin îl antrenă într-o discuţie nesfîrşită. O făcea oare ca să-l ducă cu vorba şi să-l împiedice să vîndă secara, sau ca să recîştige terenul pierdut atunci cînd îl înfuriase pe Wilhelm cu aluziile că ar fi un nevropat? Sau poate că îi plăcea doar să flecărească?

— Cred că-ţi faci prea mult sînge rău în legătură cu ceea ce vor spune soţia şi tatăl dumitale. Are oare atît de multă importanţă?

Wilhelm replică:

— Un om poate să se plictisească tot analizîndu-se sau încercînd să-şi aranjeze existenţa. Poate să-şi petreacă toată cea de-a doua jumătate a vieţii recuperînd greşelile primei jumătăţi.

— Cred că tatăl dumitale mi-a spus că o să-ţi lase nişte bani.

— Probabil că are bani.

— Mulţi?

— Cine știe, spuse Wilhelm prudent.

— Ar trebui să te gîndești ce-ai să faci cu ei.

— S-ar putea ca atunci cînd o să pun mîna pe ei să fiu prea ramolit ca să mai fac ceva. Dacă o să pun mîna vreodată.

— Ar fi cazul să-ți faci un plan amănunțit. Să-i investești cum trebuie.

Începu să vorbească despre niște planuri de cumpărare a unor acțiuni, de folosirea lor ca garanție pentru cumpărarea altora, cu un profit sigur de doisprezece la sută. Wilhelm nu putea să urmărească detaliile. Tamkin spuse :

— Dacă ți i-ar face cadou acum, n-ai mai avea de plătit taxe de moștenire.

Plin de amărăciune, Wilhelm îi răspunse :

— Ideea morții gonește din capul lui taică-meu orice alte gînduri. Mă silește și pe mine să mă gîndesc la ea. După aceea mă urăște, cînd vede că a reușit. Cînd ajung la disperare — desigur că mă gîndesc la bani. Dar nu vreau să i se întîmple nimic. Bineînțeles că nu vreau să moară. Ochii căprui ai lui Tamkin clipiră șiret. Poate că nu mă crezi. Poate că din punct de vedere psihologic nu poate fi așa. Dar îți dau cuvîntul meu de onoare. Gluma-i glumă, dar nu glumesc cu lucruri dintr-astea. Atunci cînd va muri, o să mă consider oarecum jefuit. N-o să mai am tată.

— Îl iubești pe bătrîn ?

Wilhelm înțelese despre ce-i vorba.

— Desigur, desigur, că-l iubesc. Tatăl meu. Mama mea...

În timp ce rostea vorbele, simți în fundul sufletului o smucitură ciudată. Cînd un pește mușcă momeala, simți o forță vitală în mîna care ține

undița. O ființă misterioasă ascunsă sub valuri, mînată de foame, a înghițit cîrligul și vrea să fugă, luptă, se zbate. Wilhelm nu reușise niciodată să identifice natura acestei smucituri din fundul sufletului său. Nu ieșise niciodată la iveală. Dispărea.

Iar Tamkin, care se pricepea să sucească mințile, începu să-i povestească — sau să inventeze — bizara istorie a tatălui său.

— Tata era un mare cîntăreț, spunea el. Ne-a părăsit pe toți — eram cinci copii — fiindcă s-a îndrăgostit de o soprană. Niciodată nu l-am învinuit, ci am admirat felul cum s-a lăsat condus de principiul vital. Am vrut să fac și eu la fel. Din cauza nefericirii, la o anumită vîrstă creierul începe să moară. (Adevărat, adevărat! gîndi Wilhelm.) După douăzeci de ani, în timp ce experimentam un procedeu pentru firma Eastman Kodak, în Rochester, l-am întîlnit pe bătrîn. Mai făcuse cinci copii. (Minciuni, minciuni!) A plîns; era rușinat. N-aveam nimic cu el. Bineînțeles că m-am simțit înstrăinat.

— Și tata îmi e oarecum străin, spuse Wilhelm.

Și începu să mediteze: Unde e omul familiar de altădată? Sau eu cel de altădată? Catherine — ea nici nu mai vorbește cu mine; propria mea soră. Poate că tata refuză să accepte nu atît necazurile cît nehotărîrea mea. E prea mult. Viața ruinată, și peste toată zăpăceala asta — haos și beznă. Oare pentru tata despărțirea ar fi mai ușoară dacă n-am rămîne prieteni? Poate că ar trebui să se înfurie — „Fie ca blestemul meu să te lovească unde te-ai afla." Și de ce, se întrebă

Wilhelm mai departe, i s-ar face lui sau altcuiva milă de mine ? Şi de ce-aş fi eu mai de plîns decît un altul ? Numai capul meu necopt îşi închipuie că oamenii sînt miloşi atunci cînd ai nevoie de compătimire.

Pe urmă Wilhelm începu să se gîndească la cei doi copii ai săi şi să se întrebe cum apărea el în faţa lor şi ce-or fi gîndind despre el. Acum toate erau bune din cauza base-ball-ului. Cînd se ducea să-i ia ca să meargă pe stadionul Ebbets, nu se simţea el însuşi. Îşi punea un fel de mască, dar se simţea de parcă înghiţise un pumn de nisip. Bizara casă atît de familiară, îngrozitor de stînjenitoare ; cîinele, Forfecuţă, se tăvălea pe spate, lătra şi scheuna. Wilhelm se purta de parcă nu era nimic neobişnuit, dar îl copleşea o oboseală grea. Pe drum se gîndea la anecdote despre vechiul Pigtown şi Charlie Ebbets, pe care să le spună puştilor, şi răscolea amintiri despre vechile stele de cinema, dar nu prea era întotdeauna uşor să găsească ceva interesant de spus. Ei nu ştiau cît îi iubea. Nu. Era marea lui durere şi o învinuia pe Margaret că-i stîrneşte împotriva lui. Voia să-l distrugă, în timp ce ea purta masca blîndeţii. Fusese obligat să se ducă la Roxbury şi să-i dea explicaţii preotului, care nu manifestase nici un pic de înţelegere. Nu le pasă de indivizi, numai legile lor contează. Olive spunea că o să se mărite cu el chiar şi fără cununie religioasă, cînd o să divorţeze. Dar Margaret nu voia să-l lase. Tatăl lui Olive era un bătrînel cumsecade, înţelegător, care practica osteopatia. În cele din urmă îi spusese : „Uite ce e, trebuie să-i dau un sfat lui Olive. Ea m-a rugat.

În ceea ce mă privește, sînt liber cugetător, dar fata trebuie să trăiască în lume." Și pînă acum Wilhelm și Olive trecuseră prin foarte multe clipe grele, și ea începea să se teamă cumplit de zilele pe care le petrecea el la Roxbury. Wilhelm tremura ca nu cumva s-o supere pe această fată micuță, frumușică, brunetă, pe care o adora. Cînd se întîmpla să se scoale duminica dimineață tîrziu, îl trezea aproape în lacrimi fiindcă întîrziase la biserică. El încerca s-o ajute să-și prindă ciorapii, să-și tragă combinezonul și rochia și chiar îi potrivea pălăria pe cap cu mîinile tremurînde; pe urmă se repezea s-o ducă la biserică, conducînd în viteza a doua, uituc cum era, scuzîndu-se și străduindu-se s-o liniștească. Întotdeauna ea cobora la colțul dinaintea bisericii, ca să nu dea lumii motiv de bîrfeală. Chiar și așa, îl iubea și s-ar fi căsătorit cu el dacă ar fi obținut divorțul. Dar Margaret trebuie să fi mirosit ceva. Margaret îi spunea mereu că, de fapt, el era acela care nu vrea să divorțeze; că îi e teamă. Wilhelm țipa: „Ia-mi totul, Margaret. Lasă-mă să mă duc la Reno. Tu nu vrei să te recăsătorești?" Nu. Umbla cu alți bărbați, dar îi lua banii lui. Trăia numai ca să-l pedepsească.

Doctorul Tamkin îi spuse lui Wilhelm:

— Tatăl dumitale te invidiază.

Wilhelm zîmbi:

— Pe *mine*? Asta-i bună

— Bineînțeles. Oamenii îl invidiază totdeauna pe bărbatul care-și lasă nevasta.

— Oh, spuse Wilhelm disprețuitor. Dacă e vorba de nevastă, n-are de ce să mă invidieze.

— Ba da, iar soția te invidiază și ea. Se gîndește : E liber, umblă cu femei tinere. Ea n-a început să se treacă ?

— N-aș putea spune, zise Wilhelm.

Amintirea soției sale îl întrista. O vedea clar, cu douăzeci de ani în urmă, îmbrăcată într-un taior de lînă albastră, cu o pălărie cu boruri moi din aceeași stofă. El își plecase capul blond și se uitase pe sub pălărie la fața ei simplă, deschisă, la ochii vioi, la năsucul drept, la linia feței delicat trasată și dureros de clară în amintire. Era o zi răcoroasă, și simțea mirosul pinilor în soare, în canionul de granit. Toate se petreceau la sud de Santa Barbara.

— Are patruzeci și ceva de ani, zise el.

— Căsătoria mea a fost o tragedie, spuse Tamkin. Nevasta mea era alcoolică. Nu puteam s-o scot la vreun local fiindcă spunea că se duce la toaletă și dispărea la bar. Îi rugam pe barmani să nu o servească. Dar o iubeam din tot sufletul. Era cea mai spirituală fată pe care am cunoscut-o vreodată.

— Unde-i acum ?

— S-a înecat, spuse Tamkin. La Provincetown, Cape Cod. Cred că s-a sinucis. Era tipul de sinucigașă. Am încercat tot ce mi-a stat în putință ca s-o lecuiesc. Fiindcă adevărata mea menire, spuse Tamkin, este cea de tămăduitor. Eu sînt cel rănit. Sufăr. Aș vrea să scap de bolile altora, dar nu pot. Eu îmi aparțin mie însumi numai cu împrumut, ca să spun așa. De fapt aparțin umanității.

Mincinosul ! își spunea Wilhelm în gînd. Ce minciuni. A inventat o femeie, a omorît-o tot

în imaginaţie, s-a intitulat tămăduitor şi şi-a compus o mutră atît de sinceră, încît seamănă cu o oaie năbădăioasă. Asta e, un vax umflat şi un escroc cu picioarele urît mirositoare. Doctor ! Un doctor s-ar spăla. Îşi închipuie că face o impresie nemaipomenită, şi doar că nu te invită să-ţi scoţi pălăria atunci cînd vorbeşte despre sine ; îşi închipuie că are imaginaţie, dar n-are ; şi nici deştept nu e.

Atunci, ce caut cu el aici şi de ce i-am dat şapte sute de dolari ? se gîndea Wilhelm. Da, asta era ziua socotelilor. Era o zi în care, vrînd nevrînd, trebuia să privească adevărul drept în faţă. Răsuflă adînc, şi pălăria diformă i se plecă pe nas acoperindu-i faţa bălană bronzată şi congestionată. Tamkin era un şarlatan şi, mai mult, unul ajuns la disperare. De altfel, Wilhelm ştiuse întotdeauna adevărul despre el. Dar probabil că în străfundurile minţii sale îşi închipuise că, în treizeci sau în patruzeci de ani, Tamkin se aflase de multe ori la strîmtoare, reuşind întotdeauna să iasă cu faţa curată, şi că va reuşi probabil să treacă şi prin această criză, trăgîndu-l şi pe el, pe Wilhelm, la liman. Şi dintr-o dată Wilhelm îşi dădu seama că, de fapt, stătea pe spinarea lui Tamkin. Avea senzaţia că picioarele nu-i mai ating pămîntul ci că-l călăreşte pe celălalt. Stătea în aer. Tamkin trebuia să păşească înainte.

Doctorul, dacă doctor era, nu părea neliniştit. Faţa lui era arareori expresivă. Vorbind întotdeauna despre emoţii spontane, receptori deschişi şi impulsuri libere, era totuşi la fel de

inexpresiv ca o perniță de ace. Atunci cînd puterea hipnotică nu se manifesta, buza inferioară, atît de groasă îl făcea să pară aproape cretin. În ochi îi sclipea teama și cîteodată umilința, încît îți era milă de el. Wilhelm îi surprinsese expresia asta o dată sau de două ori. Ca un cîine, se gîndea el. Poate că acum nu arăta astfel, dar era foarte nervos. Wilhelm o simțea fără să-i dea mîna s-o recunoască deschis. Doctorul avea nevoie de puțin spațiu, de puțin timp. Nu trebuia să fie silit acum. Așa că Tamkin continuă cu poveștile sale.

Wilhelm își zicea : Îi stau în cîrcă — în cîrcă. Am dat șapte sute de dolari, așa că trebuie să joc cum îmi cîntă. Trebuie să merg împreună cu el. E prea tîrziu. Nu mai pot să dau înapoi.

— Îl știi, spunea Tamkin, pe bătrînul ăla aproape orb, Rappaport — nu mai vede aproape de loc — ei bine, e una din cele mai interesante personalități de pe aici. Grozav ar fi dacă l-ai putea face să-ți spună odată adevărata lui poveste. E fascinantă. Știi ce mi-a povestit ? Auzi adesea despre bigami care duc o viață ascunsă. Dar bătrînul nu a ascuns niciodată nimic. E un adevărat patriarh. Să-ți spun ce-a făcut. Are două familii separate — una în Williamsburg, și alta în Bronx. Cele două neveste știu una de alta. Nevasta din Bronx e mai tînără ; are acum aproape șaptezeci de ani. Cînd se plictisea de o nevastă, se ducea să stea la cealaltă. Între timp își vedea de afacerile lui cu păsări la New Jersey. De la o nevastă are patru copii, iar de la cealaltă șase. Toți sînt mari acum, dar nu-și cunosc frații și surorile lor vitrege și nici nu vor

să ştie unii de alţii. Îi găseşti pe toţi în cartea de telefon.

— Nu-mi vine să cred.

— Mi-a spus-o chiar el. Şi mai ştii ceva ? Cînd avea încă vederea bună, citea mult, dar numai cărţile lui Theodore Roosevelt. Le avea pe toate în fiecare din locuinţele sale, şi i-a crescut pe copii în spiritul acestor cărţi.

— Te rog, spuse Wilhelm, slăbeşte-mă cu chestiile astea. Te rog foarte mult...

— Îţi spun toate astea, vorbi Tamkin punîndu-şi din nou în funcţiune subtilitatea hipnotică, cu un anume scop. Vreau să vezi cum unii oameni se eliberează de sentimentele lor morbide de culpabilitate şi-şi urmează instinctele. Instinctiv, femeia ştie cum să lovească, distrugîndu-l pe bărbat prin acest sentiment de culpabilitate. Este o distrucţie cu totul specială, şi ea-l blestemă ca să-l facă impotent. De parcă ar spune : „Pînă ce nu-ţi dau eu voie, nu vei mai fi niciodată bărbat". Dar bărbaţi ca tatăl meu sau domnul Rappaport răspund : „Femeie, ce eşti tu pentru mine ?" Dumneata nu poţi deocamdată să faci aşa ceva. Te afli abia la mijloc. Ai dori să-ţi urmezi instinctul, dar eşti prea tulburat. În legătură cu copiii, de pildă...

— Ascultă, întrerupse Wilhelm bătînd din picior. Un singur lucru : să n-aduci vorba de băieţi. Las-o baltă !

— Voiam numai să-ţi spun că pentru ei e mai bine aşa decît cu conflicte în casă.

— Mi-a luat copiii. Wilhelm îşi muşcă buzele. Era prea tîrziu să dea înapoi. Frica îl cuprinse dintr-o dată. Plătesc şi plătesc mereu şi

nu-i văd niciodată. Cresc fără mine. Ea îi crește după chipul și asemănarea ei. O să mi-i facă dușmani. Mai bine să nu mai vorbim de asta.

Tamkin nu se lăsă :

— De ce-o lași să te chinuiască ? Părăsind-o, o învingi. Nu-i face jocul. Ascultă, Wilhelm, eu încerc să-ți fac un bine. Vreau să-ți spun, nu te căsători cu suferința. Unii o fac. Se unesc cu ea pentru vecie, dorm și mănîncă împreună, ca bărbat și nevastă. Dacă se întîlnesc cu bucuria, consideră că e un adulter.

Cînd Wilhelm auzi asta, fu silit să admită că vorbele lui Tamkin ascundeau un mare adevăr. Da, se gîndi Wilhelm, suferința e singurul fel de viață de care oamenii sînt siguri, și dacă o azvîrlă cîteodată, se tem că nu le mai rămîne nimic altceva. El știe asta. De data asta șarlatanul știe ce vorbește.

Privindu-l pe Tamkin, își închipui că vede această mărturie înscrisă pe fața lui spînă. Da, da, și el. Printre o sută de minciuni, în sfîrșit un adevăr. Să urli ca lupul la fereastră. Dar nimeni nu poate să mai suporte. Toată lumea e atît de sătulă, încît în sfîrșit cineva trebuie să strige sus și tare acest adevăr. Acest adevăr !

Pe urmă Wilhelm se ridică brusc și spuse :

— Gata, Tamkin, hai înapoi la bursă.

— N-am terminat pepenele.

— Nu face nimic. Ai mîncat destul. Vreau să mă întorc.

Doctorul Tamkin împinse către el cele două bonuri de pe masă.

— Cine a plătit ieri ? Cred că e rîndul dumitale.

De-abia cînd ieşeau din bufet, Wilhelm îşi aduse aminte perfect că tot el plătise şi cu o zi înainte. Dar nu merita să se certe.

În timp ce mergeau pe stradă, Tamkin repeta mereu că cei sortiţi suferinţei erau cîtă frunză şi iarbă. Şi îi spunea lui Wilhelm :

— În cazul dumitale, sînt optimist. Şi am văzut o lume întreagă de inadaptabili. Cu dumneata sînt speranţe. De fapt, nu vrei să te distrugi. Te zbaţi să nu-ţi înăbuşi simţămintele, Wilhelm. Îmi dau seama. Şapte la sută din locuitorii acestei ţări se sinucid prin alcoolism. Poate încă trei la sută, prin stupefiante. Cam şaizeci la sută mor de plictiseală. Încă douăzeci la sută şi-au vîndut sufletul diavolului. Rămîne un procent destul de scăzut pentru cei ce vor să trăiască. Asta e singurul lucru important în lumea noastră. Există doar două clase de oameni. Unii vor să trăiască, dar marea majoritate refuză.

Acest fantastic Tamkin începea să se întreacă pe sine.

— Nu vor, continuă el. Altfel, la ce bun atîtea războaie ? Să-ţi mai spun ceva. Dragostea de moarte se reduce la un singur lucru ; ei vor să mori şi tu împreună cu ei. Fiindcă te iubesc. Să nu-i înţelegi greşit.

Adevărat, adevărat ! se gîndea Wilhelm profund mişcat de această revelaţie. Cum de ştie toate astea ? Cum poate un om să fie în acelaşi timp palavragiu, escroc, impostor, şi totuşi să înţeleagă atît de bine totul ? Eu cred în ceea ce spune. Simplifică mult — totul. Oamenii cad ca muştele. Eu încerc să rămîn în viaţă şi mă chinui prea mult. De asta mi se învîrteşte capul.

Străduindu-te atît, nu faci decît să obţii rezultatul contrar. Oare de la ce punct ar trebui s-o iau de la capăt ? Să mă întorc şi să încerc încă o dată.

Bufetul expres era la numai cîteva sute de metri de bursă şi, în timp ce parcurgea această distanţă, gîndurile lui Wilhelm se întorceau şi ele, pas cu pas, de la consideraţiile generale la problemele de moment. Cu cît se apropia de bursă, cu atît trebuia să se gîndească mai mult la bani.

Trecură pe lîngă cinematograful unde rulau numai jurnale de actualităţi şi unde micii lustragii strigară după ei. Acelaşi bătrîn cu barbă, cu faţa-i de cerşetor bandajată şi picioarele subţiri în zdrenţe, cu vechi tăieturi de ziare lipite de cutia viorii ca să demonstreze că o dată fusese violonist de concert, arătă cu arcuşul spre Wilhelm spunînd : „Dumneata !" Wilhelm merse mai departe îngrijorat, încercînd să traverseze cît mai repede Strada 72. Era la amiază, iar şuvoiul tumultuos al omenirii se scurgea către Piaţa Columb unde-i aştepta larg deschisă gura inimii oraşului, iar zgîrie-norii scuipau înapoi focul auriu al soarelui.

Apropiindu-se de faţada de piatră lustruită a noii clădiri a bursei, Tamkin spuse :

— Ăla din uşă nu e domnul Rappaport ? Cred că ar trebui să poarte baston alb, dar nu vrea să admită că nu mai vede.

Domnul Rappaport nu se ţinea bine pe picioare ; avea genunchii moi şi pantalonii ţinuţi de bretele îi atîrnau de parcă n-ar fi avut nimic în ei.

Îl opri pe Wilhelm cu mîna întinsă, fiindcă-l recunoscuse nu se știe prin ce minune. Îi porunci cu vocea lui profundă :

— Du-mă la standul cu țigări de foi.

— Vreți ca eu... ? Tamkin ! șopti Wilhelm. Du-l dumneata.

Tamkin scutură din cap.

— Vrea să-l duci dumneata. Nu-l refuza pe bătrîn. Și îi șopti cu vocea scăzută : Acest minut este un alt exemplu al clipei de față. Trebuie să-ți trăiești clipa, iar dumneata refuzi. Un om îți cere ajutorul. Nu te gîndi la bursă. N-o să fugă de-aici. Arată că-l respecți pe bătrîn. Hai, acesta-i principalul.

— Du-mă, spuse din nou bătrînul negustor de pui.

Plictisit, Wilhelm se strîmbă la Tamkin. Apucă apoi cotul osos, dar parcă lipsit de viață al bătrînului.

— Hai să mergem, spuse el. Sau, mai bine, așteptați puțin, să mă uit întîi pe tablă să văd ce se întîmplă.

Dar Tamkin îl și pornise pe domnul Rappaport. Acesta mergea, și din mers îl certă pe Wilhelm :

— Nu mă lăsa în mijlocul trotuarului. Mi-e frică să nu mă răstoarne cineva.

— Hai să mergem. Veniți.

Și îl îndemnă înainte, în timp ce Tamkin intră la bursă.

Pe Broadway, șuvoiul de oameni și vehicule părea să se prelingă din ceruri, de acolo de unde veneau razele fierbinți ale soarelui. Dinspre răsu-

flătorile metroului se ridicau mirosuri tari de piatră încinsă.

— Huliganii ăștia cu cașul la gură mă îngrijorează. Mi-e frică de puștii portoricani și de tinerii care se droghează, spuse domnul Rappaport. Sînt puși pe hartă.

— Mie-mi spuneți ? M-am dus la cimitir și am găsit banca de piatră de la mormîntul mamei spartă. Le-aș fi sucit gîtul pentru asta. La ce tutungerie mergeți ?

— Pe partea cealaltă a străzii. Firma aceea „La Magnita“, chiar lîngă automat.

— De ce nu la tutungeria de pe partea asta ?

— N-au marca pe care o fumez eu, de-asta.

Wilhelm înjură, dar pe înfundate.

— Ce spui ?

— Taxiurile astea păcătoase, spuse Wilhelm. Parcă ar vrea să ne calce pe toți.

Intrară în magazinul răcoros, parfumat. Cu mare grijă, domnul Rappaport își așeză trabucurile lungi în diferite buzunare, în timp ce Wilhelm îl înjura în gînd : Hai mai repede, bătrîn păcătos. Ce mai cîrcotaș ! Nimic nu-i place ! Toți trebuie să-l servească. Rappaport nu-i oferi lui Wilhelm nici un trabuc, dar arătîndu-i unul spuse :

— Ce zici de mărimea ăstora, ai ? Sînt țigări din care fuma Churchill.

Abia dacă se ține pe picioare, se gîndea Wilhelm. Îi cad pantalonii fiindcă nu mai are carne pe el. E aproape orb, zbîrcit tot, dar cîștigă încă bani la bursă. Trebuie să fie căptușit cu parale. Și pot să jur că nu le dă o lețcaie copiilor. Unii dintre ei trebuie să aibă cam cincizeci

de ani. De asta există bărbați în puterea vîrstei care par totuși copii. El e stăpînul banilor. Gîndește-te doar : Cine stăpînește totul ? Bătrîni ca el. Fără nevoi. Nu au nevoi, așa că au tot ce le trebuie. Eu am nevoie, și n-am un ban. Ar fi prea frumos altfel.

— Sînt mai bătrîn decît Churchill, spuse Rappaport.

Acum avea chef de vorbă ! Dar dacă-l întrebai ceva la bursă, nu se ostenea să-ți răspundă.

— Fără îndoială, spuse Wilhelm. Hai să mergem.

— Și mie mi-a plăcut să lupt, ca și lui Churchill, spuse bătrînul. După ce le-am tras o mamă de bătaie spaniolilor, am intrat în marină. Ei, pe vremea aceea nu-mi păsa. Ce-aveam de pierdut ? Nimic. După bătălia de la San Juan, Teddy Roosevelt în persoană m-a trimis la plimbare de la locul cu pricina.

— Fiți atent la bordură, spuse Wilhelm.

— Eram curios și voiam să văd ce se mai întîmplă. N-aveam nici o treabă, dar am luat o barcă și m-am dus pe plajă. Doi din băieții noștri erau morți, acoperiți cu steagul american ca să nu-i mănînce muștele. Așa că i-am zis băiatului care era de santinelă : „Ia să-i vedem pe băieți. Vreau să știu și eu ce s-a petrecut aici." Și el zice : „Nu." Dar pînă la urmă l-am convins. Așa că a dat la o parte steagul și i-am văzut, înalți, amîndoi niște domni, cu cizme. Erau foarte înalți. Și amîndoi cu mustăți lungi. Băieți din înalta societate. Cred că pe unul dintre ei îl chema Fish, de pe undeva din Hudson, o familie foarte bine. Cînd mă uit în sus, cine

stătea lîngă mine? Teddy Roosevelt, cu pălăria în mînă, uitîndu-se la băieți, singurii care au murit acolo. Pe urmă îmi spune: „Ce caută marina aici? Ai primit vreun ordin?“ „Nu, să trăiți“ — zic eu. „ Atunci șterge-o de pe plajă.“

Bătrînul Rappaport era foarte mîndru de această amintire.

— Tot ce spunea era scurt, clar și precis. Grozav mai țin la Teddy Roosevelt, spuse el. Țin la el!

Ah, cum sînt și oamenii! Aproape că nu mai e printre noi, viața i s-a dus, dar Roosevelt a țipat odată la el și de asta ține la el. Cred că și asta-i dragoste. Wilhelm zîmbi. Probabil că restul poveștii lui Tamkin era adevărat — despre cei zece copii, cele două neveste și cartea de telefon.

Spuse cu glas tare:

— Hai mai repede, domnule Rappaport.

Și-l grăbi pe bătrîn, ținîndu-l de cotul mare și găunos; îl ținea strîns prin țesătura subțire a hainei. Reintrînd în sala bursei, unde în lumina puternică rolele se învîrteau cu un răpăit de tobă pe tablele de lemn, semănînd mai mult ca oricînd cu un teatru chinezesc, Wilhelm își încordă privirea să vadă tabla.

Cotele de la slănină nu-i păreau cunoscute. Suma aceea nu putea fi slănină! Te pomenești că au pus cifrele într-o rubrică greșită. Urmări linia pînă la capăt. Coborîse la 0,19, adică cu douăzeci de puncte mai puțin ca la amiază. Iar secara? Scăzuse la cota inițială, așa că pierduseră ocazia de a vinde în avantaj.

Bătrînul domn Rappaport îi comandă lui Wilhelm :

— Citește-mi cotele grîului.

— Lăsați-mă-n pace o clipă, spuse el, și-și feri fața cu brațul.

Îl căuta pe Tamkin, capul chel al lui Tamkin, sau Tamkin cu pălăria de pai cenușie cu panglică de culoarea ciocolatei. Nu-l văzu nicăieri. Unde putea fi ? Locurile lor de lîngă Rowland erau ocupate de alții. Se îndreptă spre locul unde stătuse mai înainte domnul Rappaport și zgîlțîi spătarul scaunului, pînă ce noul ocupant, un roșcovan cu o față îngustă, hotărîtă, se aplecă să-i facă loc fără să-i cedeze scaunul.

— Unde e Tamkin ? îl întrebă Wilhelm pe Rowland.

— Nu știu. S-a întîmplat ceva ?

— Trebuie să-l fi văzut. S-a înapoiat de curînd.

— Nu știu. Nu l-am văzut.

Wilhelm căută după un creion în buzunarul de sus al hainei și începu să calculeze. Degetele îi amorțiseră și, în agitația sa, îi era teamă să nu se încurce la zecimale, așa că verifică scăderile și înmulțirile ca un școlar la examen. Inima lui, obișnuită cu multe soiuri de crize, era cuprinsă acum de o panică necunoscută. Așa cum se temuse, era la pămînt. Nici nu mai era nevoie să-l întrebe pe directorul neamț. Putea să vadă și singur că mașina electronică ce ținea socotelile îl eliminase automat din competiție. Probabil că directorul știuse de la început că Tamkin nu e om de încredere, și ar fi putut să-l avertizeze. Dar nu voia să se bage.

— Ai pierdut ? îl întrebă domnul Rowland.

Iar Wilhelm răspunse destul de liniştit :

— Putea să fie şi mai rău.

Băgă bucata de hîrtie în buzunar, acolo unde erau mucurile de ţigări şi pacheţelele cu pilule. Minciuna îi fu de ajutor, deşi o clipă se temu că va începe să plîngă. Dar se încordă şi efortul îi provocă o durere violentă, un junghi în piept, ca atunci cînd simţi un gol sub claviculă. Nici bătrînul rege al orătăniilor, care între timp aflase de scăderea secarei şi a slăninei, nu-i spuse că era o catastrofă.

— O cădere momentană. Nimic grav, spuse el rămînînd stăpîn pe sine.

Nevoia de a plînge, ca un necunoscut din mulţime, îl împingea, îl înghiontea pe la spate, şi Wilhelm nu îndrăznea să se întoarcă. Îşi spuse : N-am să plîng în faţa ăstora. Să mă ia dracu dacă izbucnesc în plîns în faţa lor ca un puşti, deşi n-o să mă mai vadă probabil niciodată. Nu ! Nu ! Şi totuşi, lacrimile neplînse băteau la poarta ochilor şi-şi cereau dreptul să iasă, iar Wilhelm arăta ca un om gata să se înece. Dar cînd i se adresa cineva, răspundea foarte clar. Încerca să vorbească ţanţoş.

— ...pleci ? îl auzi pe Rowland întrebîndu-l.

— Poftim ?

— Credeam că pleci şi dumneata. Tamkin spunea că în vara asta se duce să-şi petreacă vacanţa în statul Maine.

— A, dacă plec ?

Wilhelm nu mai aşteptă altă întrebare şi se duse să-l caute pe Tamkin la toaleta pentru bărbaţi. În faţă era camera unde se afla mecanismul

care punea în funcțiune cifrele de pe tablă. Bîzîia și sfîrîia ca niște păsărele mecanice, iar tuburile sclipeau în întuneric. Niște oameni de afaceri stăteau de vorbă la toaletă cu țigările în mînă. De după ușă se vedea o pălărie cenușie de pai cu o panglică de culoarea ciocolatei.

— Tamkin, spuse Wilhelm încercînd să identifice picioarele care apăreau pe sub ușă. Tamkin, ești înăuntru ? urmă el înăbușindu-și mînia. Răspunde-mi. Sînt eu, Wilhelm.

Pălăria dispăru, se auzi zăvorul și dinăuntru ieși un necunoscut care-l privi agasat.

— Dumneata vrei să intri ? spuse unul dintre cei care așteptau, atrăgîndu-i astfel atenția lui Wilhelm că trecuse peste rînd.

— Eu ? Nu, spuse Wilhelm. Caut pe cineva.

Furios peste măsură, își spuse că Tamkin trebuia să-i dea cel puțin 200 de dolari, partea lui din depunerea inițială. Și asta, înainte să ia trenul spre Maine. Înainte să apuce să cheltuiască vreun ban pentru vacanța lui — mincinosul ! Am intrat în tărășenia asta ca parteneri egali.

VII

EU ERAM CEL călărit; eu îl duceam pe Tamkin în spinare și îmi închipuiam că lucrurile stau invers. Pe lîngă Margaret, îmi trebuia acum și el în spinare. Uite așa mă călăresc toți, apucîndu-mă cu ghearele și dînd din copite. Vor să mă rupă, să mă calce în picioare și să-mi frîngă oasele.

Din nou violonistul bătrîn și cărunt arătă cu arcușul spre Wilhelm, în timp ce acesta trecea pe lîngă el. Wilhelm nu-i dădu nimic de pomană, prefăcîndu-se că nu bagă de seamă piaza rea. Se strecură greoi printre mașini și, intrînd în hotel, se repezi cu pașii lui sprinteni pe scara care ducea la mezanin, împodobită cu oglinzi întunecate, care estompau defectele oamenilor. Din hol îi telefonă lui Tamkin în cameră și, văzînd că nu răspunde nimeni, luă liftul. O femeie de vreo cincizeci de ani, fardată, cu o capă de vizon, ținea în lesă trei cățeluși minusculi, creaturi astenice cu ochi negri ieșiți din orbite, cu trupul ca niște cerbi pitici, cu picioarele cît crenguțele. Era estoniana cea excentrică, aceea care fusese mutată împreună cu cîinii la etajul doisprezece. Și ea îl recunoscu pe Wilhelm.

— Sînteți fiul doctorului Adler, spuse ea.

Țeapăn, Wilhelm încuviință printr-o înclinare a capului.

— Sînt bună prietenă cu tatăl dumitale.

El stătea într-un colț, evitîndu-i privirea, iar ea își închipuia că o făcea intenționat, din snobism, și își propuse să-i menționeze doctorului incidentul. Căruciorul cu lenjerie era chiar în fața ușii lui Tamkin și cheia cameristei se vedea în broască.

— Doctorul Tamkin a fost aici ? o întrebă el.

— Nu, nu l-am văzut.

Totuși, Wilhelm intră să arunce o privire prin cameră. Examină fotografiile de pe masă, încercînd să identifice în diferitele chipuri pe oamenii bizari care populau poveștile lui Tamkin. Sub antena de televizor cu cele două coarne lungi, subțiri, erau stivuite volume mari și grele. Citi titlul unuia : *Știință și sănătate ;* mai erau multe cărți de poezie. File din *Gazeta Wall-Street*-ului spînzurau în dezordine de pe noptieră, ținute de greutatea carafei pline cu apă. La picioarele patului era un halat de baie cu dungi albe și roșii, și o pijama scumpă de pînză fină. Camera era cît o cutioară, dar de la fereastră vedeai fluviul pînă spre pod, și în partea cealaltă pînă la Hoboken. În fața ochilor totul era profund, azuriu, murdar, complex, cristalin, ruginit, se vedeau scheletele roșii ale noilor blocuri ridicate pe colinele din New Jersey, transatlanticele enorme din radă, macaralele de care atîrnau bărbi încîlcite de parîme. Fluviul pătrundea pînă aici, cu mirosul sărat al fluxului, impregnînd totul. Din toate părțile se auzeau sunete de pian și voci de bărbați și femei cîntînd game și arii de operă, toți deodată, ame-

stecîndu-se cu gunguritul porumbeilor de sub streașină. Din nou Wilhelm ridică receptorul telefonului.

— Vreți să-mi spuneți dacă doctorul Tamkin este în hol ? întrebă el.

Cînd telefonista îi spuse că Tamkin nu era acolo, Wilhelm o rugă să-i dea legătura cu taică-su, dar nici doctorul Adler nu era în cameră.

— Vă rog, dați-mi maseurul. Vă rog, sala de masaj. Nu mă înțelegeți ? Sala de cultură fizică pentru bărbați. Da, la domnul Max Schilper, de unde vreți să știu cum îi zice sălii ?

Pe urmă se auzi o voce străină :

— Toctorul Adler ?

Era fostul boxer ceh cu nasul și urechile deformate, care era ajutor de maseur și le dădea clienților la intrare săpun, cearceafuri și sandale cu tălpi de lemn. Vocea tăcu. Se lăsă o tăcere fără sfîrșit. Wilhelm ciocăni în receptor cu unghiile, fluieră, dar nu-i răspunse nici maseurul nici telefonista.

Camerista îl observă între timp, bănuitoare că examinează cutiile cu pilule de pe masa lui Tamkin. Lui Wilhelm i se cam terminaseră pilulele de Phenaphen și căuta ceva cu care să le înlocuiască. Înghiți totuși o pilulă dintr-ale sale, ieși din cameră și chemă liftul. Se îndreptă spre sala de cultură fizică. Prin ferestrele aburite văzu imaginea bazinului cu unde verzui clipocind chiar sub treapta cea mai de jos a scării. Dînd la o parte perdelele, intră în vestiar. Doi bărbați înfășurați în prosoape jucau ping-pong. Nu prea știau să joace și mingea sălta pînă-n tavan. Negrul de la toaletă lustruia pantofii. Nu-l cunoștea pe doctorul Adler după nume, așa că Wil-

helm coborî în camera de masaj. Pe mese erau întinşi bărbaţi goi. Camera nu era prea luminată, era foarte cald şi sub cercurile de lumină albă şi lăptoasă ale becurilor luceau trupuri palide. Pe pereţi erau agăţate calendare cu poze de fete drăguţe, îmbrăcate sumar. Chiar pe prima masă văzu întins un bărbat cu o barbă pătrată şi picioare scurte, bine legat şi plin de păr negru. Ţinea ochii închişi, savurîndu-şi voluptatea. Putea să fie un rus ortodox. Înfăşurat într-un cearceaf, lîngă el, aştepta un altul, proaspăt bărbierit şi roşu după baia de aburi. Avea o faţă mare, fericită şi părea pierdut în cine ştie ce reverie. Apoi urma un atlet cu o musculatură superbă, puternic şi tînăr, cu un trup alb, puternic şi un zîmbet oarecum mînios întipărit pe faţă. Doctorul Adler era întins pe cea de a patra masă, şi Wilhelm se aplecă asupra corpului palid şi puţintel al tatălui său. Coastele erau înguste şi mici, burta rotundă, albă şi proeminentă, părînd să aibă o existenţă aparte, independentă. Pulpele erau descărnate, braţele aveau muşchii lăsaţi, iar gîtul era plin de creţuri.

Maseurul, îmbrăcat numai în maiou, se aplecă şi-i şopti la ureche :

— A venit fiul dumneavoastră.

Cînd doctorul Adler deschise ochii, primul lucru pe care-l văzu fu faţa lui Wilhelm. Citi pe ea tulburare şi, ca un reflex instinctiv, încercă să înlăture pericolul contagiunii, spunînd senin :

— Va să zică, mi-ai ascultat sfatul, Wilky ?

— Ah, tată ! spuse Wilhelm.

— Să înoţi un pic şi să-ţi faci masaj.

— Ai primit biletul meu ? spuse Wilhelm.

— Da, dar mă tem că va trebui să apelezi la altcineva, fiindcă eu nu te pot ajuta. Nu mi-aș fi închipuit că stai atît de prost cu finanțele. Cum de s-a întîmplat ? N-ai pus nimic de o parte ?

— Ah, tată, te rog, îl imploră Wilhelm aproape împreunîndu-și mîinile.

— Îmi pare rău, spuse doctorul, te rog să mă crezi. Dar am adoptat o anumită conduită. Am cugetat asupra ei, sînt convins că este cea mai nimerită și, ca atare, nu vreau s-o schimb. N-ai fost chibzuit. Ce s-a întîmplat ?

— Multe. Foarte multe. De toate. Aveam eu niște bani, dar m-am purtat ca un prost.

— Ai făcut speculații ? I-ai pierdut ? E ceva în legătură cu Tamkin ? Ți-am spus, Wilky, nu te baza pe Tamkin. Dar nu m-ai ascultat... Bănuiesc eu...

— Da, tată, i-am încredințat banii.

Doctorul Adler își lăsă brațul în mîinile maseurului, care tocmai îl ungea cu un ulei aromat.

— I-ai încredințat banii ? Și te-a înșelat ?

— De fapt... Wilhelm aruncă o privire maseurului, dar acesta părea cufundat în lucrul său ; probabil că nu obișnuia să tragă cu urechea. Am făcut-o, recunosc. Trebuia să te ascult.

— În sfîrșit, nu vreau să-ți reamintesc de cîte ori te-am avertizat. Trebuie să fie foarte dureros.

— Da, tată, așa e.

— Nu știu de cîte ori trebuie să te frigi cu supă ca să înveți să sufli și-n iaurt. Veșnic aceleași greșeli.

— Sînt de acord, spuse Wilhelm cu disperarea înscrisă pe față. Ai dreptate, tată. Fac aceleași greșeli și mă frig mereu. Parcă... Sînt un prost, tată,

și nu știu cum, parcă nu pot să respir. Mă ține ceva în piept și simt că mă înăbuș. Nu pot să-mi recapăt răsuflarea.

Privea fix la goliciunea tatălui său. Deodată își dădu seama că doctorul Adler se străduia să nu-și iasă din sărite. Era pe punctul de a exploda. Wilhelm făcu o mutră lungă și spuse :

— Nimănui nu-i convine ghinionul, nu-i așa, tată ?

— Aha ! Acum se cheamă că e ghinion. Cu un minut înainte era prostie.

— E prostie... cîte puțin din amîndouă. E adevărat că nu-mi intră o dată în cap... Dar totuși...

— Nu vreau să ascult nici un fel de amănunte, spuse tatăl său. Și aș vrea să înțelegi că sînt prea bătrîn ca să preiau noi responsabilități. Sînt prea bătrîn. Și cei care nu vor decît să aștepte ajutor... n-au decît să aștepte. Deși, ar fi cazul să renunțe.

— Nu e vorba numai de bani — mai sînt și alte lucruri pe care un tată le poate da unui fiu.

Își ridică ochii cenușii și nările îi vibrară cu o expresie de suferință și chemare care-l înverșunară și mai mult pe taică-su.

Bătrînul încercă să-l prevină :

— Ascultă, Wilky, îmi pui prea mult răbdarea la încercare.

— N-aș vrea să te enervez. Dar un cuvînt din partea ta, doar un cuvînt, mi-ar fi de ajuns. Niciodată nu ți-am cerut prea mult. Dar n-ai pic de milă, tată. Nu vrei să-mi dai nici bucățica pe care ți-o cerșesc.

În clipa aceea înțelese că reușise să-l înfurie de-a binelea pe taică-su. Doctorul Adler încercă să spună ceva, pe urmă se ridică și-și adună cearceaful în jurul trupului. Deschise gura mare, strîmbă, ca un hău întunecat, și-i spuse lui Wilhelm :

— Vrei să devii crucea mea. Ei bine, n-am de gînd să port nici o cruce. Mai degrabă te las să crăpi, Wilky, decît să ajungi un calvar pentru mine !

— Tată, ascultă ! Ascultă-mă !

— Pleacă de-aici. E un adevărat chin chiar și să mă uit la tine, tontălăule ! strigă doctorul Adler.

Wilhelm simți cum i se urcă sîngele la cap, că-l cuprinde o furie egală cu cea a tatălui său, dar pe urmă îi trecu și rămase la fel de neajutorat, pradă nenorocirii sale. Spuse țeapăn, cu un formalism bizar :

— O.K., tată. Cred că ajunge. Cam asta am avut să ne spunem.

Și plecă cu același pas greoi, ieșind pe ușa care dădea spre piscină și baia de aburi, și urcînd obosit cele două etaje interminabile pînă la parter. Apoi luă din nou liftul pînă la mezanin. Întrebă la recepție de doctorul Tamkin. Un funcționar îi spuse :

— Nu, nu l-am văzut. Dar cred că aveți ceva în casetă.

— Pentru mine ? Ia să văd, spuse Wilhelm, și citi un mesaj din partea soției sale.

Pe hîrtie scria : „Doamna Wilhelm roagă să telefonați. Urgent."

De cîte ori primea un mesaj urgent de la soția sa, îl fulgera o teamă cumplită să nu se fi întîm-

plat ceva cu copiii. Alergă în cabina telefonică, răsturnă pe raftul îngust de oțel de sub telefon tot mărunțișul din buzunare și formă numărul.

— Da ? auzi vocea soției sale.

Forfecuță lătra în salon.

— Margaret ?

— Da, bună.

Niciodată nu schimbau alt fel de salut. Îi recunoștea imediat vocea.

— Copiii sînt bine, sănătoși ?

— Sînt afară, cu bicicletele. De ce să nu fie bine ? Forfecuță, taci din gură !

— M-a speriat telefonul tău, spuse el. Aș vrea să nu mai întrebuințezi atît de des cuvîntul „urgent".

— Aveam să-ți spun ceva.

Vocea ei familiară, inflexibilă, trezi în el un fel de foame nebună, nu de Margaret, cît de tihna pe care o cunoscuse odată.

— Mi-ai trimis un cec postdatat, spuse ea. N-am să îngădui una ca asta. Ai întîrziat și așa cinci zile după întîi. Cecul tău poartă data de 12.

— Ei bine, n-am bani. Nu am, pur și simplu. Nu poți să mă bagi la închisoare pentru asta. Dacă fac rost de ei pînă la 12, se cheamă că am noroc.

— E de preferat să faci rost, Tommy, spuse ea.

— Da ? Și de ce, mă rog ? Ia spune-mi, de dragul cui ? Ca să spui minciuni despre mine în dreapta și-n stînga ? Tu...

Ea i-o tăie scurt.

— Știi pentru ce. Trebuie să-i cresc pe băieți.

Wilhelm începu să năduşească în cabina strîmtă. Capul îi căzu în piept şi ridică din umeri în timp ce aranja mecanic monezile după mărime.

— Mă zbat cît pot, spuse el. Am avut ghinion. De fapt, un ghinion atît de mare încît nu m-am dezmeticit încă. Nici nu ştiu ce zi e astăzi. Nu mă pot gîndi la nimic. Mai bine nici nu încerc. Azi a fost o zi cumplită, Margaret. Să dea Dumnezeu să nu mai trec niciodată printr-o astfel de zi. Să ştii că nu mint. Aşa că astăzi nu vreau să mă gîndesc. Mîine o să stau de vorbă cu nişte amici. Unul e director comercial. Celălalt e de la televiziune. Dar nu ca să joc, adăugă grăbit. Vreau să aranjez o afacere cu el.

— Vorbe goale, Tommy, spuse ea. Ar trebui să cîrpeşti într-un fel relaţiile cu societatea Rojax. Ei te-ar angaja din nou. E timpul să nu te mai porţi ca un puşti.

— Ce vrei să spui ?

— Ei bine, vorbi ea cu vocea măsurată şi inflexibilă, nemilos de inflexibilă, ai încă mintea unui puşti. Dar nu mai merge la vîrsta ta. În fiecare zi ai vrea s-o iei de la capăt. Dar peste optsprezece ani ieşi la pensie. Nimeni nu mai vrea să angajeze un începător de vîrsta ta.

— Ştiu. Dar de ce e nevoie să fii atît de aspră ? Nu pot să mă tîrăsc în genunchi în faţa lor. Şi, de fapt, n-ai de ce să fii atît de aspră. Nu ţi-am făcut nici un rău.

— Tommy, trebuie să mă ţin tot timpul după tine ca să-ţi cer banii pe care, de fapt, mi-i datorezi, şi detest asta.

Detesta de asemenea să i se spună că are o voce aspră.

— Încerc să mă controlez, adăugă ea.

O vedea în fața ochilor, cu șuvițele cărunte tăiate scurt și egal în jurul feței drăguțe, hotărîte. Se mîndrea că e obiectivă. Nu suportăm, se gîndea el, să spunem lucrurilor pe nume. Chiar dacă trebuie să plătim cu sînge. Chiar cu prețul vieții unui om. Este calea celor slabi, liniștiți și drepți. Și pe urmă — pac! te pocnesc de-ți sar ochii!

— Să mă întorc la Rojax? Ar trebui să mă tîrăsc pentru asta. Și-apoi, n-au nevoie de mine. După atîția ani, ar fi trebuit să mă avanseze. Cum să vă întrețin pe voi trei și să trăiesc și eu numai cu jumătate din regiune? Și de ce să încerc numai eu, cînd tu nu vrei să ridici un deget măcar? Te-am lăsat să studiezi, nu-i așa? Pe atunci spuneai...

Ridicase vocea. Ei nu-i conveni și-l întrerupse.

— M-ai înțeles greșit, spuse ea.

— Înțelege odată că mă omori. Nu poți să fii chiar atît de inconștientă. „Să nu ucizi!" Nu-ți mai amintești de porunca din Biblie?

— Bați cîmpii, spuse ea. Cînd o să te calmezi, lucrurile o să-ți apară în altă lumină. Am încredere în talentul tău de a cîștiga bani.

— Margaret, nu-ți dai seama de situație. Va trebui să-ți iei un serviciu.

— Imposibil. Nu pot să las doi copii mici de capul lor.

— Nu mai sînt niște țînci, spuse Wilhelm. Tommy are paisprezece ani, Paul împlinește zece.

— Ascultă, spuse Margaret cu glas ponderat, cum vorbea de obicei. Nu mai putem discuta dacă urli în felul ăsta, Tommy. Copiii sînt la o vîrstă periculoasă. Sînt doar atîtea bande de delincvenți

minori — şi de vină e faptul că părinţii lucrează sau sînt despărţiţi.

Încă o dată îi amintea că el îi părăsise. Ea rămăsese să-i crească pe copii, iar el trebuia să-şi plătească preţul libertăţii.

Libertate ! gîndi cu amărăciune crescîndă. Gust de cenuşă în gură, nu libertate. Dă-mi copiii ! Sînt şi ai mei. Oare tu eşti femeia cu care am trăit ? vru să spună. Ai uitat că am împărţit atîta vreme patul ? De ce trebuie să te porţi cu mine astfel, fără milă ?

Ar fi mai uşor dacă s-ar întoarce la Margaret — şi, de fapt, asta voia ea să-l facă să simtă.

— Eşti nenorocit ? spunea ea. Dar ai meritat-o.

Şi el nu se putea întoarce la ea, aşa cum nu-i putea ruga pe cei de la Rojax să-l angajeze din nou. Chiar dacă l-ar fi costat viaţa, tot nu putea. Margaret îi ruinase fericirea cu Olive. Îl lovise, îl zdrobise, voia să-i fure şi ultima picătură de viaţă.

— Margaret, vreau să te gîndeşti din nou la un serviciu. Ţi-ai luat licenţa. De ce ţi-am plătit taxele ?

— Pentru că atunci părea practic. Dar nu e. Băieţii în creştere au nevoie de autoritatea părinţilor şi de un cămin.

El o imploră :

— Margaret, înţelege-mă. S-ar cuveni. Nu mai ştiu ce să fac şi simt că mă sufoc. Cred că nu vrei să fii răspunzătoare pentru distrugerea unui om. Trebuie să cedezi. Simt că înnebunesc.

Faţa i se lăţise. Izbi cu pumnul în metalul şi în lemnul şi în cuiele din pereţii cabinei.

— Lasă-mă să răsuflu. Dacă mor, ce-o să se întîmple ? Și mai e ceva ce nu pot să înțeleg la tine. Cum poți să tratezi astfel pe un om cu care ai trăit atît ? Care ți-a dat ce avea mai bun ? Care a încercat ? Care te-a iubit ?

Numai pronunțînd cuvîntul iubire, începu să tremure.

— Aha, spuse ea cu răsuflarea tăiată. Ajungem și la asta. Ce ți-ai închipuit ? Că totul o să meargă ca pe roate ? Știam eu că aici vrei să ajungi.

Probabil că nu voise să-i răspundă atît de brutal, dar suferise mult și acum nu putea să nu-l chinuiască și să-l facă să sufere cum suferise și ea.

El izbi din nou în perete, de data asta cu încheieturile degetelor, iar în plămîni îi mai rămăsese doar atît aer cît să vorbească în șoaptă, fiindcă inima părea că vrea să-i iasă din piept cu bătăi înfiorătoare. Se ridică și dădu din picioare în despărțitura strîmtă.

— N-am făcut întotdeauna tot ce mi-a stat în putință ? urlă el, deși în urechile sale vocea îi răsună slabă și pierită. Trebuie numai să dau și să nu primesc nimic în schimb ? Nu există lege care să pedepsească ce faci, dar ceea ce faci e o crimă. În fața lui Dumnezeu — și nu glumesc. În fața lui Dumnezeu ! O dată și o dată băieții vor afla.

Pe un ton ferm, egal, Margaret îi spuse :

— Nu suport să țipi la mine. Cînd o să poți vorbi normal și o să ai să-mi spui ceva rațional, am să te ascult. Dar nu acum.

Și închise telefonul.

Wilhelm încercă să smulgă aparatul din perete. Scrîșnind din dinți, trase de cutia neagră cu degete înnebunite, țipînd. Pe urmă văzu o doamnă mai în vîrstă uitîndu-se speriată prin ușa de sticlă, și atunci ieși în fugă din cabină, lăsînd tot mărunțișul pe raft. Coborî repede scările și ieși în stradă.

Pe Broadway era încă după-amiază, și aerul cald, vaporos zăcea nemișcat sub spițele de plumb ale soarelui, iar în fața măcelăriilor și zarzavageriilor se vedeau urme de pași întipărite în rumeguș. Iar marea, marea mulțime, șuvoiul nesfîrșit al milioanelor aparținînd tuturor raselor și tuturor neamurilor, se scurgea, se înghesuia, oameni de toate vîrstele, de toate inteligențele, posesori ai tuturor secretelor omenești, vechi și viitoare, pe fiecare față zugrăvită esența unui motiv sau a unui simbol — *muncesc, cheltuiesc, caut, desenez, iubesc, mă agăț, țin, cedez, invidiez, aspir, disprețuiesc, mor, ascund, vreau.* Repede, mai repede decît poate omul să numere. Trotuarele erau mai late decît drumurile; strada însăși era imensă, strălucea și mișuna de oameni, iar lui Wilhelm i se părea că pulsează pînă la ultimele limite ale suferinței. Și deși soarele semăna cu o țesătură rară, greutatea pe care o simțea fizic îl făcu să se simtă ca beat.

O să divorțez orice ar fi, își jură el. Cît despre tata... cît despre tata... va trebui să vînd mașina și să plătesc hotelul. Va trebui să mă tîrăsc în genunchi pînă la Olive și să-i spun: Nu mă părăsi. N-o lăsa să cîștige, Olive! Și se gîndea mai departe: Am să încerc s-o iau de la capăt cu Olive. De fapt, trebuie. Olive mă iubește, Olive...

După un şir de limuzine, aproape de cotitură i se păru că-l vede pe doctorul Tamkin. Bineînţeles că se înşelase atunci cînd văzuse pălăria cu panglică de culoarea ciocolatei, şi nu voia să repete aceeaşi greşeală. Dar cine putea fi dacă nu Tamkin omul care vorbea atît de convins, cu umerii lui ascuţiţi, cu cineva în faţa salonului de pompe funebre ? Uite ce înmormîntare mare. Căută să descopere faţa cunoscută sub borul cenuşiu întunecat, la modă. Erau două maşini deschise pline cu flori şi un poliţist încerca să facă loc pentru trecători. Chiar acolo nu era oare blestematul de Tamkin, vorbind cu faţa-i solemnă şi gesticulînd cu mîna răsfirată ?

— Tamkin ! ţipă Wilhelm, înaintînd.

Dar fu împins la o parte de un poliţist care-şi ţinea bastonul de ambele capete, ca un tăvălug. Wilhelm fu îndepărtat şi atunci îl înjură încet pe poliţistul care continua să-l împingă înapoi, înapoi, în burtă şi în coaste, spunînd : „Circulaţi, vă rog", cu faţa roşie şi transpirată, cu sprîncenele ca o blană roşcovană.

Wilhelm îi spuse de sus :

— N-ar trebui să împingeţi oamenii.

Poliţistul n-avea de fapt nici o vină. Primise ordinul să facă loc. Wilhelm era împins înainte de mulţime. Strigă din nou :

— Tamkin !

Tamkin însă dispăruse. Sau mai degrabă, acum era el însuşi împins de pe stradă în templu. Înghesuiala înceta înăuntru, unde era întuneric şi răcoare. Aerul condiţionat îi zvîntă faţa, pe care şi-o ştergea mereu cu batista ca să nu-l mai mănînce sudoarea. Suspină auzind notele orgii care

se zbuciuma și palpita prin nenumăratele ei tubulețe și se uită la oamenii din strane. Bărbații în costume sobre și cu pălării negre intrau și ieșeau pe podeaua pardosită cu plută, înaintînd pe coridorul dintre bănci. Albul vitraliilor era ca sidefu, albastrul părea o panglică de catifea.

Chiar dacă Tamkin era afară, se gîndi Wilhelm, n-am decît să-l aștept aici unde e răcoare. Ce ciudat, nu mi-a spus că se duce azi la o înmormîntare. Dar așa e el.

Peste cîteva minute îl uitase pe Tamkin. Stătea lîngă perete împreună cu ceilalți și privea la sicriu și la șirul de oameni care se mișcau încet, privind fața celui mort. Pe urmă intră și el în șir și încet, încet, pas cu pas, inima bătîndu-i neliniștită, înfricoșată dar parcă îmbogățită, se apropie de sicriu și, la rîndul lui, se opri și aruncă o privire în jos. Răsuflarea i se opri cînd privi spre mort, fața îi tresări, iar în ochi îi sclipiră lacrimi.

Mortul era cărunt. Pe frunte îi atîrnau doi cîrlionți de păr cărunt. Dar nu era bătrîn. Avea o față lungă, nasul osos, puțin întors la vîrf. Sprîncenele erau ridicate de parcă rămăsese cufundat într-o cugetare perpetuă. Iată-l la capăt, după toate nenorocirile și distracțiile vieții, cînd trupul nu mai era trup. Wilhem se simți atît de impresionat de această privire meditativă, încît nu se putea hotărî să plece. În ciuda groazei și a înțepăturilor în inimă, nu se putea hotărî să plece. Se dădu la o parte și rămase lîngă sicriu ; ochii i se umplură în tăcere de lacrimi și, printre ele, continuă să-l privească pe mort, în timp ce oamenii din șir înaintau cu privirile plecate pe lîngă

sicriul învelit în satin, către locul unde erau depuşi crinii, liliacul, trandafirii. Cu o mare amărăciune, aproape cu admiraţie, Wilhelm dădu din cap. La suprafaţă, mortul, cu cămaşa cea mai bună, cu cravată şi revere de mătase, cu faţa pudrată, părînd atît de elegant ; dar numai puţin dedesubt, totul era... negru, se gîndea Wilhelm, totul în descompunere.

Stînd puţin la o parte, Wilhelm începu să plîngă. La început încet, de milă, după aceea din cauza unei emoţii mai adînci. Suspina tare, faţa i se strîmbă şi i se încinse, lacrimile îl frigeau. Un om — altă creatură omenească, asta-i trecu mai întîi prin cap, iar pe urmă îi veniră alte gînduri. Ce-o să mă fac ? Sînt un om sfîrşit... Oh, tată, ce-ţi cer oare ? Ce să fac cu copiii — Tommy, Paul ? Copiii mei. Şi Olive ? Doamne sfinte ! De ce, de ce, de ce — ah, ajută-mă împotriva diavolului care vrea să-mi ia viaţa ! Dacă vrei, ucide-mă. Ia-mi viaţa, ia-o.

În curînd cuvintele îi dispărură, îi dispăru raţiunea, îi dispăru coerenţa. Nu se mai putea opri. I se deschisese zăgazul tuturor lacrimilor, întunecat, adînc şi fierbinte, şi iată că ele curgeau din trupul lui zbuciumat ; stătea cu capul plecat, cu umerii lăsaţi, strîmbîndu-şi faţa, frămîntîndu-şi mîinile în care ţinea batista. Efortul de a-şi reveni era inutil. Nodul cel mare de nefericire şi durere din gît ieşise la suprafaţă şi Wilhelm plîngea. Plîngea din toată inima.

Era singurul din templu care suspina. Nimeni nu ştia cine e. O femeie spuse :

— Poate că e vărul din New Orleans pe care-l aşteptau ?

— Trebuie să fie cineva foarte apropiat dacă suferă atît.

— Vai, vai ! Să te jelească lumea astfel, spuse un bărbat privind cu ochi invidioşi şi sclipitori la umerii zguduiţi de plîns ai lui Wilhelm, la faţa încordată şi la părul blond încărunţit.

— Poate e fratele mortului ?

— Nu prea pare, spuse alt privitor. Nu seamănă de loc. Sînt ca ziua şi noaptea.

Florile şi luminile se contopeau extatic în ochii orbi şi umezi ai lui Wilhelm ; o muzică profundă, ca valurile mării, îi ajungea la urechi. Îi pătrundea în suflet, chiar aşa cum se ascunsese în mijlocul mulţimii, căutîndu-şi marea şi fericita uitare a lacrimilor. O auzi şi se cufundă dincolo de amărăciune, prin suspine sfîşietoare şi hohote de plîns, întru îndeplinirea ultimei dorinţi a inimii sale.

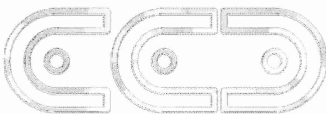

Lector : MARIA VONGHIZAS
Tehnoredactor : DECEBAL ENESCU

Coli de tipar : 5,25.

Tiparul executat sub comanda
nr. 1/79 la
Intreprinderea Poligrafică,
„13 Decembrie 1918",
str. Grigore Alexandrescu nr. 89–97
București,
Republica Socialistă România.

Scanare și prelucrare digitală

de

Anonim

și

CAT Graur

Antwerpen

2023

